

Priročnik za pisanje in urejanje besedil Fakultete za turizem Univerze v Mariboru

Maja Turnšek
Urednica

2. izdaja

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

Univerza v Mariboru

Fakulteta za turizem

Priročnik za pisanje in urejanje besedil Fakultete za turizem Univerze v Mariboru

Urednica
Maja Turnšek

Oktober 2021

Naslov <i>Title</i>	Priročnik za pisanje in urejanje besedil Fakultete za turizem Univerze v Mariboru <i>Handbook for Writing and Editing Texts of the Faculty of Tourism of the University of Maribor</i>
Urednica <i>Editor</i>	Maja Turnšek (Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem)
Avtorji <i>Authors</i>	Maja Turnšek, Mitja Gorenak, Andreja Trdina, Tomi Špindler, Boris Prevolšek, Tjaša Alegro, Marko Koščak, Barbara Pavlakovič, Vita Petek in Nejc Pozvek
Jezikovni pregled <i>Language editing</i>	Teja Bačar (Lekteja)
Tehnični urednik <i>Technical editor</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Oblikovanje ovitka <i>Cover designer</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Grafike na ovitku <i>Cover graphics</i>	Zeleno ozadje, avor: ChabtelleCeeCee, Pixabay.com (CC0)
Grafične priloge <i>Graphic material</i>	Avtorji in urednica

Založnik
Published by **Univerza v Mariboru**
Univerzitetna založba
Slomškovo trg 15, 2000 Maribor, Slovenija
<https://press.um.si>, zalozba@um.si

Izdajatelj
Co-published by **Univerza v Mariboru**
Fakulteta za turizem
Cesta prvih borcev 36, 8250 Brežice, Slovenija
<https://www.ft.um.si>, ft@um.si

Izdaja
Edition Druga izdaja

Izdano
Published at Maribor, oktober 2021

Vrsta publikacije
Publication type E-knjiga

Dostopno na
Available at <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/599>

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

001.89(035)(0.034.2)

PRIROČNIK za pisanje in urejanje besedil
Fakultete za turizem Univerze v Mariboru
[Elektronski vir] / urednica Maja Turnšek. – 2.
izd. – El. priročnik. – Maribor : Univerzitetna
založba Univerze, 2021

Način dostopa (URL): <https://doi.org/10.18690/978-961-286-527-6>

ISBN 978-961-286-527-6 (pdf)

doi: 10.18690/978-961-286-527-6

1. Turnšek, Maja, 1982-

COBISS.SI-ID 80075267

© Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba
/ University of Maribor, University Press
Besedilo / Text © avtorji in Turnšek, 2021

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva – Nekomercialno 4.0 Mednarodna. / *This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.*

Uporabnikom se s to licenco dovoli nekomercialno reproducirati, distribuirati, dajati v najem, priobčiti javnosti in predelovati avtorsko delo in njegove predelave, morajo pa navesti avtorja.

Vsa gradiva tretjih oseb v tej knjigi so objavljena pod licenco Creative Commons, razen če to ni navedeno drugače. Če želite ponovno uporabiti gradivo tretjih oseb, ki ni zajeto v licenci Creative Commons, boste morali pridobiti dovoljenje neposredno od imetnika avtorskih pravic.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

ISBN 978-961-286-527-6 (pdf)

DOI <https://doi.org/10.18690/978-961-286-527-6>

Cena
Price Brezplačni izvod

Odgovorna oseba založnika
For publisher prof. dr. Zdravko Kačič,
rektor Univerze v Mariboru

Citiranje
Attribution Turnšek, M. (ur.) (2021). *Priročnik za pisanje in urejanje besedil Fakultete za turizem Univerze v Mariboru: 2. izdaja*. Maribor: Univerzitetna založba. doi: 10.18690/978-961-286-527-6

Kazalo

Uvodnik	1
1. poglavje: Temelj kvalitete v raziskovanju: recenzija vrstnikov	3
2. poglavje: Uvod v znanstveno razmišljanje in pisanje.....	11
3. poglavje: Koraki raziskovalnega procesa.....	17
3.1 Izbor teme/področja raziskovanja (in pregled literature).....	18
3.2 Opredelitev raziskovalnega problema (in njegove relevantnosti).....	20
3.3 Namen.....	21
3.4 Cilji.....	22
4. poglavje: Opredelitev načina raziskovanja; med kvali- in kvantitativnim	35
4.1 Opredelitev kvalitativnih metod raziskovanja in zbiranja podatkov.....	39
4.1.1 Intervju.....	39
4.1.2 Opazovanje z udeležbo.....	40
4.1.3 Fokusne skupine	41
4.1.4 Diskurzivna analiza vsebine	42
4.2 Analiza kvalitativnih podatkov	43
4.3 Opredelitev kvantitativnih metod raziskovanja in zbiranja podatkov	47
4.3.1 Anketa	47
4.4 Uporaba kvalitativne in kvantitativne metode.....	49
4.5 Razprava in ugotovitve	51
5. poglavje: Osebni odnosi v znanstvenem pisanju	55
5.1 Mentorstvo	55
5.2 Grajenje pozitivnega odnosa med študentom in mentorjem.....	57
5.3 Priprava zaključnega dela.....	59
5.3.1 Izbira mentorja za izdelavo diplomskega dela.....	59
5.3.2 Izbira somentorja pri izdelavi diplomskega dela	60
5.3.3 Komunikacija med študentom in mentorjem.....	60
5.3.4 Sodelovanje študenta in mentorja	61
5.3.5 Koraki pri izdelavi diplomskega dela.....	61
5.3.6 Trajanje procesa in število interakcij z mentorjem	63
6. poglavje: Jezik in slog pisanja	65
6.1 Splošne lastnosti znanstvenega pisanja.....	65
6.2 Ločila	67
6.3 Velika in mala začetnica.....	69
6.4 Predlogi	70
6.5 Števila	71
6.6 Posebni znaki v besedilu.....	71

7. poglavje: Navajanje literature in virov	73
7.1 Splošna navodila	76
7.2 Navajanje med besedilom.....	77
7.3 Navajanje virov v seznamu literature in virov	78
7.3.1 Uporaba poševnega tiska.....	78
7.3.2 Vrstni red navajanja virov in avtorjev.....	79
7.4 Primeri navajanja virov za posamezni tip gradiva.....	80
8. poglavje: Oblikovanje besedila	93
8.1 Strukturiranje besedila.....	93
8.2 Tehnično urejanje besedila	95
8.2.1 Splošna pravila za oblikovanje/urejanje besedil.....	96
8.2.2 Posebni elementi pri oblikovanju zaključnega dela	103
8.3 Namesto zaključka.....	104

Uvodnik

MLADEN KNEŽEVIĆ
urednik prve izdaje

Pisni izdelek študenta v univerzitetnem akademskem okolju ni samo naloga v učnem procesu (kar seveda tudi je), ta izdelek je tudi kultura *sui generis*¹, ali nekoliko natančneje napisano, je del kulture. In ta trditev, da gre za del kulture, se ne nanaša samo na kulturne obrazce posameznika, ki piše izdelek; gre tudi za širitev in poglobljanje kulturnega pristopa akademske institucije, v kateri se to delo opravlja. Zato smo pedagoški sodelavci hvaležni študentom za vsak njihov napor pri študijskem delu.

Ravno tako v primeru te monografije ne gre samo za navodila študentom, kako je treba pripraviti nek pisni izdelek, oziroma za opomnik mentorjem za nekatere morda malo pozabljene elemente strukture pisnega izdelka v akademskem napredovanju njihovih kandidatov. Gre za skupni prispevek skupni kulturi. Po mojem mnenju namreč ne obstaja kulturni turizem kot neka posebna kategorija. In to ne zato, ker ni jasnih razmejitev med kulturnim in drugimi oblikami turizma. Ta kategorija ne obstaja zato, ker je turizem sam kultura, ne le del neke obstoječe, več ali manj lokalne oziroma lokalizirane kulture. Je kultura sama. In ravno iz tega zornega kota, turizma kot kulture, ponujamo pričujoče gradivo: ne kot navodilo za izdelavo pisnih izdelkov, ampak kot poziv mentorjem in študentom za sodelovanje pri širjenju kulturnih obzorij v turistični dejavnosti v slovenski družbi. Vsak vaš izdelek je nov prispevek h kulturi in istočasno test o tem, ali fakulteta

¹ Iz latinskega jezika, nanaša se na nekaj, kar je posebne vrste, torej v tem primeru izvorna kultura, svoje vrste.

dobro in kako dobro opravlja svoje poslanstvo razvoja ter izpopolnitve slovenskega kulturnega prostora.

Ker pomeni kultura predvsem razvoj, pričujoča monografija nima vloge zastavljanja kriterijev in ne pravil. Je spremljevalec na poti razvoja in napredovanja tako študentov kot tudi pedagoških sodelavcev. Razvoj se namreč nikoli ne ustavi na neki referenčni točki. Je neprekinjeno potovanje v prihodnost.

Pri pripravi te monografije so sodelovali mnogi. Ne samo avtorji, ki so podpisani pod posameznimi prispevki, ampak tudi njihovi mentorji in avtorji, katerih dela so z veseljem prebirali in jih vgradili v temelje svojega akademskega napredovanja. Ravno to je lastnost kulture – neprekinjen razvoj in naslanjanje na prednike. Pa še mnogo več: naslanjanje na naslednike in njihovo željo in sposobnost, da neke ideje popeljejo v neskončnost. In ravno to pedagoški sodelavci pričakujemo od svojih študentov: da v bodočnost te kulture odnesejo znanja, želje, možnosti in sposobnosti naše generacije akademskih stanovalcev tega koščka sveta, ki mu pravimo Slovenija.

K objavi te monografije so prispevali avtorji dr. Mitja Gorenak, dr. Borut Vojinovič, dr. Marko Koščak, dr. Andreja Trdina, Boris Prevolšek, Maja Rosi, Barbara Pavlakovič ter Nejc Pozvek. Vsem se iskreno zahvaljujem za njihovo investicijo v ta skupni izdelek. Posebej je treba omeniti delo kolega dr. Mitje Gorenaka, ki je idejo te monografije pripeljal na dan, ves čas skrbel za njeno ustvarjanje in jo pripeljal do njenega končnega videza, ki ga ponujamo našim študentom in pedagoškim kolegom, ki poučujejo na Fakulteti za turizem Univerze v Mariboru.

1. poglavje

Temelj kvalitete v raziskovanju: recenzija vrstnikov

MAJA TURNŠEK

Turistične študije so relativno mlada raziskovalna disciplina. Njeni začetki segajo v šestdeseta leta prejšnjega stoletja in je šele pred dobrim desetletjem dosegla prvo točko zrelosti (Aiery, 2008). V tem obdobju so turističnim študijam tudi mnogi očitali, da zaradi njihove interdisciplinarnosti in usmerjenosti v specifično industrijo nimajo izoblikovane svoje identitete in paradigem in je kot tako za njih celo vprašljivo, če se sploh lahko umeščajo med discipline (Tribe, 2001). Poučevanje turizma je v preteklem stoletju bilo predvsem domena visokih in višjih šol in je šele pred relativno kratkim časom postalo področje univerzitetnega, magistrskega in doktorskega študija. Kot primer lahko navedemo relativno mladost univerzitetnih programov tako Fakultete za turizem Univerze v Mariboru, kot njene starejše sestre iz Univerze na Primorskem Fakultete za turistične študije – Turistica.

V okviru te relativne mladosti področja je treba razumeti, zakaj je kvaliteta raziskovalnega procesa še toliko pomembnejša za turistično izobraževanje in raziskovanje – gre za relativno mlade programe znotraj globalno relativno mlade discipline, ki zaradi tega izkazuje potrebo po še večjem dokazovanju. Slednje pa po Rangus in Brumnu (2016)

dokazujemo predvsem z znanstvenimi objavami iz tega področja in obstojem znanstvenih revij in monografij, specializiranih za področje turističnih študij.

Da je stvar še hujša, ne samo da turistične študije doživljajo neke vrste kompleks zaradi mladosti in z njim potrebo po dokazovanju v znanstveni srenji, slednje po Higgins-Desbiolles (2006) drži tudi za turizem kot industrijo. Kot opozarja Leiper (1995, str. 97–99 v Higgins – Desbiolles, 2006, str. 1197–1198), so imela tako turistična podjetja kot turistične organizacije (na primer UNWTO) potrebo, da se afirmirajo v razmerju do drugih gospodarskih panog. Zgodovinsko je bil turizem zaznan kot zabava, neresnost in neproduktivnost. V šestdesetih letih prejšnjega stoletja pa se je bil diskurzivni boj prepoznavanja turizma kot industrije z resnimi, tj. ekonomskimi posledicami. Kar naj bi bilo spočetka zgolj metafora, ki je poudarjala »resnost« in pomembnost turizma, je postalo osrednje gledanje na turizem in s tem omejenost turizma zgolj na industrijo in ne na družbeno silo.

Na tem mestu zavzemamo pozicijo, da so turistične študije znanstvena disciplina, ki je ne zaznamuje samo primarna aplikativnost na specifično področje turizma in poslovna znanja, temveč vključujejo tudi širše družboslovne in humanistične pristope na primer z vključevanjem kritičnih turističnih študij (Turnšek, 2015). Tako razumevanje opredeljuje turizem ne samo kot industrijo temveč širše kot družbeno silo, kar zajema spodbujanje dobrobiti ljudi, ohranjanje in prepoznavanje kulturne dediščine, v primeru okoljsko zavednega turizma ohranjanje naravne dediščine in nenazadnje spodbujanje povezovanja kultur in razumevanja drugih (Higgins – Desbiolles, 2006).

Morgan (2004) identificira dva osrednja pristopa v turističnih študijah. Prvega, pogostejšega poimenuje menedžerska ideologija izobraževanja, kjer je osrednja vrednota poslovni uspeh turizma in je izobraževanje namenjeno apliciranju praktičnega znanja in podajanju poslovnih znanj. Drugi pristop poimenuje humanistični pristop, kjer je osrednja vrednota osebnostni razvoj študenta in se vključujejo širša znanja (na primer geografija, psihologija, sociologija) in kritične perspektive.

Na Fakulteti za turizem UM večinoma sledimo temu drugemu pristopu. Tribe (2001, 2002) in Dredge et al. (2012) trdijo, da mora kurikulum za turizem razvijati turistično družbo ne samo kot družbo podjetništva, temveč kot družbo vseh pomembnih deležnikov. Osrednje kompetence, ki bi jih po tem pogledu morale razvijati visoko šolstvo, so kompetence kritične refleksije in etičnega razvoja družbe. Tako predpostavljamo, da je kvalitetno raziskovanje osrednjega pomena za:

- nadaljnji razvoj turizma kot družbene sile,
- prepoznavnost turističnih študij kot enakovredne članice kroga znanstvenih disciplin,
- osebni razvoj študentov v kritično misleče posameznike,
- in s tem nadaljnji etični razvoj družbe.

V tem okviru so zaključna dela študentov eden izmed osrednjih pokazateljev uspešnosti visokošolskega izobraževanja v namen doseganja zgoraj zastavljenih ciljev. Za študente je zaključno delo zrelostni izpit – pokazatelj, da so čez svoj študij uspeli stopiti korak naprej v osebnotnem razvoju kritično mislečih posameznikov, ki so pod mentorstvom zmožni:

- najti in utemeljiti družbeno relevanten problem za raziskovanje,
- določiti namene in cilje raziskovanja, smiselno opisati, kaj želimo s tem raziskovanjem doseči,
- podrobno in sistematično pregledati dosedanje globalno znanje na izbranem področju in s tem »stati na ramenih velikanov«,
- zastaviti načrt raziskovanja in razumeti njegove predpostavke in omejitve,
- izvesti raziskavo, razumeti rezultate in jih smiselno predstaviti,
- podati sklepe o uporabnosti rezultatov raziskave za turizem kot družbeno silo kot za nadaljnje raziskovanje v turističnih študijah,
- vse to zapisati v slogu, primernem za znanstveno pisanje (vključujoč pravopis in sledenje pravilom navajanja virov).

Pri tem je študent podvržen enakemu načinu ocenjevanja kvalitete raziskovanja, kot so znanstveniki na splošno – recenzentskemu postopku s strani ekspertov iz izbranega področja. V znanosti je za to uveljavljen termin »strokovni pregled«, ki v angleščini ohrani svoj prvotni pomen – »medvrstniško ocenjevanje« (angl. peer review). Edini do sedaj uveljavljen način zagotavljanja kvalitete raziskovanja je namreč pregled s strani drugih znanstvenikov oziroma »vrstnikov« avtorja.

Delo recenzentov in urednikov je osrednji način določanja, ali je znanstveno delo dovolj dobro za objavo, pa naj bo to za objavo v znanstveni reviji, znanstveni monografiji ali kot zaključno delu študenta. Recenzentom in študentom morajo biti v pomoč jasna navodila oziroma kriteriji ocenjevanja kvalitete dela. Komisija za diplome Fakultete za turizem UM je v šolskem letu 2019/2020 te kriterije posodobila in jasneje zapisala razlike med zahtevami, potrebnimi za izpolnitev pogojev pri zaključnih delih dodiplomskega študija in

magistrskega študija. V Tabeli 1 in Tabeli 2 sta podani matriki ocenjevanja kot pripomočka pri ocenjevanju zaključnih del na FT UM.

Tabela 1: Matrika ocenjevanja za dodiplomski študij na Fakulteti za turizem UM

Vsebina/področje ocenjevanja	Neustrezno	Ustrezno	Odlično
1. Utemeljenost raziskovalnega problema (Odgovor na vprašanje: Zakaj je potrebno izbran problem raziskovati?)	Nejasno in pomanjkljivo pojasnjeno. Kandidat ne pokaže poznavanja dosedanjega stanja na izbranem področju in nima prepričljivih argumentov, zakaj bi bila tema primerna za raziskovanje.	Dober pregled trenutnega stanja, argumenti za raziskovanje so podani, vendar so premalo poglobljeni in/ali jih je premalo.	Dober pregled trenutnega stanja. Pomembni argumenti za raziskovanje problema so podani prepričljivo.
2. Teoretični okvir	Slabo opredeljen teoretični okvir, uporabljenih je premalo virov.	Povprečno opredeljen teoretični okvir z zadovoljivo uporabo virov, a bi bilo priporočljivo besedilo še bolj premišljeno in povezano zapisati.	Dobro predstavljeno polje teoretičnega znanja. Primerna pojasnila k uporabljeni literaturi.
3. Raziskovalna vprašanja in/ali hipoteze	Nejasno. Ni povezano z raziskovalno metodo. Preveč splošno.	Jasno in specifično zapisano, primerno za raziskovalno metodo.	Jasno, specifično, dobro opredeljeno in argumentirano.
4. Raziskovalna metodologija	Nesistematično, ni povezano z literaturo, ni primerno za raziskovalna vprašanja ali hipoteze. Omejena razlaga, ki ni utemeljena na literaturi.	Primerno pojasnjena in utemeljena na ustrezni literaturi - opis metode iz primerne literature in prikaz uporabe te metode v podobnih raziskavah.	Dobro pojasnjena, utemeljena na najnovejši literaturi.
5. Znanstvenost/strokovnost sloga pisanja	Ne uporablja oziroma omejeno uporablja znanstveno/strokovno terminologijo in/ali slog.	Dobra uporaba strokovne in znanstvene terminologije. Slog pisanja je primeren žanrom strokovnega in znanstvenega pisanja.	Vidna je dobra uporaba znanstvene in strokovne terminologije.

Vsebina/področje ocenjevanja	Neustrezno	Ustrezno	Odlično
6. Slovnica in pravopis	Slaba uporaba, potrebna lektura.	Dobra uporaba slovnice in pravopisa. Vseeno priporočamo več pozornosti pri nadaljnem pisanju.	Odlična uporaba, slovnično in pravopisno brez napak.
7. Ustreznost navajanja virov	Ni ustrezno navajano. Pri navajanju se konsistentno pojavljajo napake.	Navajanje v skladu s pravili FT; manjše napake pri navajanju. Priporočamo več pozornosti v prihodnje.	Navajanje v skladu s pravili FT, pri navajanju ni napak.

Tabela 2: Matrika ocenjevanja za magistrski študij na Fakulteti za turizem UM

Vsebina/področje ocenjevanja	Neustrezno	Ustrezno	Odlično
1. Utemeljenost raziskovalnega problema (Odgovor na vprašanje: Zakaj je potrebno izbrani problem raziskovati?)	Nejasno in pomanjkljivo pojasnjeno. Kandidat ne pokaže poznavanja dosedanjega stanja na izbranem področju in nima prepričljivih argumentov, zakaj bi bila tema primerna za raziskovanje.	Dober pregled trenutnega stanja, podani so dobri argumenti za raziskovanje problema, vendar pa raziskovanje problema ne prinaša originalnosti oz. doprinosa k znanosti (gre na primer za aplikacijo že znanega, tokrat na drugi študiji primera).	Odlično in originalno: kandidat izkazuje izredno dobro poznavanje aktualnega stanja na izbranem področju, kandidat izredno dobro utemelji problem, izbran problem je originalen in bo doprinesel napredek v turističnih študijah oz. v stroki.
2. Teoretični okvir	Slabo opredeljen, uporabljenih premalo virov.	Solidno opredeljen, primerna pojasnila k uporabljeni literaturi.	Odlično in jasno izpisan, opredeljen na delih pomembnih avtorjev, uporaba originalnega konceptualnega okvira, potencialno primerno za javno objavo (v reviji, na konferenci ali kot javna predstavitev pri deležniku).
3. Raziskovalna vprašanja in/ali hipoteze	Sicer razumljivo, a ni zapisano tehnično pravilno oz. so pomanjkljivosti.	Jasno, specifično, dobro opredeljeno in argumentirano.	Jasno, specifično, zelo dobro opredeljeno, argumentirano in originalno.
4. Raziskovalna metodologija	Nesistematično, brez povezave z literaturo, ni primerno za raziskovalna vprašanja ali hipoteze. Omejena razlaga, ki ni utemeljena na literaturi.	Primerno pojasnjena in utemeljena na ustrezni literaturi – opis metode iz primerne literature in prikaz uporabe te metode v podobnih raziskavah.	Poglobljeno in kritično pojasnjevanje ter vrednotenje različnih možnih raziskovalnih metod. Odličen prikaz razumevanja metodologije in zelo dobra utemeljitev izbrane metodologije za to nalogo.

Vsebina/področje ocenjevanja	Neustrezno	Ustrezno	Odlično
5. Znanstvenost/strokovnost sloga pisanja	Ne uporablja oz. omejeno uporablja znanstveno/strokovno terminologijo in/ali slog.	Vidna je dobra uporaba znanstvene in strokovne terminologije.	Odlična uporaba znanstvene in strokovne terminologije, nivo pisanja znanstvenega članka.
6. Slovnica in pravopis	Slaba uporaba, potrebna lektura.	Dobra uporaba slovnice in pravopisa. Vseeno priporočamo več pozornosti pri nadaljnjem pisanju.	Odlično, slovnično in pravopisno brez napak.
7. Ustreznost navajanja virov	Ni ustrezno navajano. Pri navajanju se konsistentno pojavljajo napake.	Navajanje v skladu s pravili FT; manjše napake pri navajanju. Priporočamo več pozornosti v prihodnje.	Navajanje v skladu s pravili FT, pri navajanju ni napak.

Kot je razvidno iz obeh matrik, se na dodiplomski ravni pričakuje izkazovanje znanja osnovnega raziskovanja in dobro poznavanje področja. Ker tako univerzitetni kot visokošolski študij dajeta enako stopnjo izobrazbe, so merila zahtevnosti za oba programa enaka. V praksi pa se izkazuje, da so naloge, vezane na reševanje specifičnih problemov organizacije ali destinacije, nekoliko pogostejše na visokošolski ravni. Na univerzitetni ravni pogosteje srečamo naloge, ki vključujejo raziskovalne probleme s širšimi vprašanji in ne nujno neposredno aplikacijo na specifični primer. Vendar gre tu zgolj za majhne razlike in je v prvi vrsti odvisno od študentov in mentorjev, kateri raziskovalni problem bodo izbrali.

Na magistrski ravni se stopnja zahtevnosti nadgrajuje v smeri večje originalnosti in doprinosa k znanosti (ki se potem še nadgradi na doktorski ravni). Na dodiplomski ravni se tako pričakuje zmožnost aplikacije tega, kar je v turističnih študijah že znano, na primer raziskovanje aplicirano na specifični, nov primer v Sloveniji, a z modeli in teorijo, ki je že bila razvita. Na magistrski ravni pa se pri odličnih nalogah pričakuje večja originalnost pri raziskovanju in s tem večji doprinos k znanosti turističnih študij. Študent tako ponudi nek nov košček v dosedanji globalni sestavljanke znanja o nekem problemu. Na magistrski ravni se za odlične naloge pričakuje tudi, da so potencialno primerne za javno objavo v znanstveni ali strokovni reviji, za predstavitev na konferenci ali v obliki javne predstavitve pri podjetju, organizaciji ali na destinaciji.

Literatura in viri

Airey, D. (2008). Tourism education: Life begins at 40. *Téoros. Revue de recherche en tourisme*, 27(27-1), 27–32.

- Dredge, D., Benckendorff, P., Day, M., Gross, M. J., Walo, M., Weeks, P. in Whitelaw, P. A. (2014). The philosophical practitioner and the curriculum space. V D. Dredge, D. Airey in M. J. Gross (ur.), *The Routledge Handbook of Tourism and Hospitality Education* (str. 87–104). London: Routledge.
- Higgins-Desbiolles, F. (2006). More than an “industry”: The forgotten power of tourism as a social force. *Tourism Management*, 27(6), 1192–1208.
- Morgan, M. (2004). From production line to drama school: Higher education for the future of tourism. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 16(2), 91–99.
- Rangus, M. in Brumen, B. (2016). Development of tourism research. *Teorija in praksa*, 53(4), 929–941.
- Tribe, J. (2001). Research paradigms and the tourism curriculum. *Journal of Travel Research*, 39(4), 442–448.
- Tribe, J. (2002). The Philosophic Practitioner. *Annals of Tourism Research*, 29(2), 338–357.
- Turnšek, M. (2015). Turizem, kritična misel in novi mediji: poskus razreševanja kognitivne disonance. *Časopis za kritiko znanosti*, 43(259), 154–163.

2. poglavje

Uvod v znanstveno razmišljanje in pisanje

MITJA GORENAK

Raziskovanje v turizmu se povsem enako kot v vseh ostalih znanstvenih disciplinah nenehno razvija. Žal moramo ugotoviti, da kljub vsemu turizem še vedno ni priznan kot samostojna znanstvena disciplina. Multidisciplinarna narava raziskovanja v turizmu in tudi zelo različni interesi, tako v znanosti kot tudi v praksi, so v veliki meri razlog za to, da se turizem še ni uveljavil kot samostojna znanstvena disciplina, saj jo (pre)množi dokaj poenostavljeno le vključujejo kot podkategorijo katere druge obstoječe znanstvene discipline. Prav v tem kontekstu je treba poudariti, da moramo pri raziskovanju v turizmu slediti uveljavljenim načelom znanstvenega razmišljanja in pisanja, saj nam ta lahko pomagajo dosegati kakovost znanstvenega raziskovanja v turizmu in posledično uveljaviti turizem kot samostojno znanstveno disciplino.

Znanstveno besedilo je kompleksno; da ga posameznik lahko napiše, mora najprej posvetiti precej časa znanstvenemu razmisleku. Ob tem je treba jasno povedati, da je znanstveno razmišljanje pravzaprav stvar pristopa k razmišljanju, ki je neodvisno od raziskovalnega področja; tako v turizmu kot v katerikoli drugi znanstveni disciplini se je treba v znanstveno razmišljanje poglobiti. Najprej je treba opredeliti, kaj je namen samega raziskovanja, saj je to vodilo, ki nas spremlja skozi celoten raziskovalni proces. Več o namenu raziskovanja sicer govorimo v nadaljevanju, a sam namen raziskovanja v osnovi znanstveno raziskovanje razdeli v dve veliki skupini; tako na eni strani govorimo o

temeljnem znanstvenem raziskovanju ter na drugi strani o aplikativnem znanstvenem raziskovanju.

Temeljno raziskovanje je nekoč predstavljalo večinski delež raziskovanja in je bilo izjemnega pomena za razvoj človeške civilizacije, temeljne raziskave namreč pospešujejo razvoj teorij. Cilj temeljnih raziskav je popolnoma jasen – novo odkritje (Easterby-Smith, Thorpe in Lowe, 2007). Na tem mestu je treba jasno povedati, da so odkritja redka in lahko tudi predvsem povsem nepredvidljiva ali pa do neke mere pričakovana glede na pretekla raziskovanja. Vendar ko je posledica raziskave preskok v miselnosti, nekakšna nova razlaga, ki spreminja dotedanje obstoječe razmišljanje o raziskovani temi, lahko govorimo o odkritju. Odkritja kljub vsemu predstavljajo le enega izmed možnih zaključkov temeljne raziskave, sicer tistega najslajšega za vsakega raziskovalca. Takrat, ko je rezultat temeljnega znanstvenega dela nov način obdelave istega problema, morebiti nov tehnološki pristop, govorimo o invenciji (ibid.). To je druga oblika zaključka temeljnega znanstvenega raziskovanja. Obstojata še tretji možen rezultat temeljnega raziskovanja, ki je sicer manj priljubljen – gre za refleksijo. Takrat ko raziskovalec kot zaključek temeljnega raziskovanja opredeli uporabo obstoječe teorije ali tehnike v nekem povsem drugačnem kontekstu uporabe na organizacijskem in družbenem področju, lahko govorimo o refleksiji uporabe teorije ali tehnike (ibid.).

Aplikativno znanstveno raziskovanje je usmerjeno v reševanje realnih problemov (Easterby-Smith, Thorpe in Lowe, 2007). Osredotoča se na identifikacijo specifičnih problemov organizacije ali identifikacijo nekih praktičnih problemov v vsakdanjem okolju (ibid.). Za aplikativno raziskovanje je značilno, da je osnovano na znanju, dobljenem skozi temeljne raziskave, in je usmerjeno v doseganje nekega praktičnega oziroma uporabnega cilja. Aplikativno raziskovanje tako razvija ideje temeljnega raziskovanja v uporabno obliko. Tako lahko rečemo, da je le-to razvojno naravnano in močno integrirano v razvoj gospodarstva (Lorber, 2003).

Razmerje med temeljnim in aplikativnim raziskovanjem se spreminja; če je nekoč temeljno raziskovanje predstavljalo večinski delež raziskovanja, je danes slika bolj uravnotežena. Medtem ko raziskovalne institucije in države še vedno v večji meri podpirajo temeljno raziskovanje, je aplikativno raziskovanje deležno večje podpore s strani gospodarstva, kar je tudi pričakovano in razumljivo glede na naravo raziskovanja.

Vrednote so element, ki ga pri znanstvenem razmišljanju in pisanju nikakor ne moremo izpustiti. Skozi čas je v znanosti prevladoval tako imenovani vrednotno nevtralen ideal (Lacey, 2005), ki je poudarjal in zagovarjal objektivnost delovanja v znanosti. V tem kontekstu bi tako trditve, ki jih postavimo, lahko bile samo resnične ali neresnične; vse je odvisno od dokazov, ki jih znanstvenik oziroma raziskovalec poda, in nič ni odvisno od vrednotnega prepričanja znanstvenika oziroma raziskovalca (Weber v Kirn, 1988). S tem se predpostavlja, da znanost zgolj navaja opazovana dejstva, brez vrednotnega vpletanja, vse nadaljnje odločitve v povezavi z raziskovanimi dejstvi pa tako niso več v domeni znanstvenika ali raziskovalca, temveč so enostavno prepuščene tistim, ki se ukvarjajo s posledicami ugotovitev.

Takšen pristop k znanosti, ki izključuje vrednotno opredeljevanje znanstvenika ali raziskovalca, je v današnjem svetu raziskovanja nekoliko drugače zastavljen in razumljen. Lacey (2005) tako pravi, da v ospredje stopa nepristranskost, ta je brez vsakega dvoma najvišjega pomena v znanstvenem delovanju. Na tem mestu se postavi vprašanje, ali je znanstvenik oziroma raziskovalec lahko nepristranski, če v svoje odločitve vključuje lastne vrednote.

Douglasova (2000) je do prej omenjenega vprašanja popolnoma jasna, saj poudarja, da imajo vrednote že pred začetkom nekega raziskovanja svojo vlogo, sama pa jih razdeli na tiste, ki imajo neposreden, in tiste, ki imajo posreden vpliv. Tako znanstvenik oziroma raziskovalec sam opredeljuje problem raziskovanja ter izbira metodologijo (Douglas, 2000). Pri tem velja izpostaviti misel Loginove (1990), ki pravi, da so predvsem aplikativno raziskovanje, kjer so naročniki raziskav pogosto podjetja, ki opredeljujejo predmet raziskave (saj jo tudi finančno podpirajo), na eni strani in znanstveniki oziroma raziskovalci na drugi strani v modernem svetu pogosto odvisni od takšne finančne podpore. Ker je raziskovanje v turizmu pogosto odvisno od financiranja s strani gospodarstva, ni imuno za problematiko razkoraka vrednot. Še več: pojavijo se lahko tudi primeri, kjer zatekanje v krog vrednot financerja projekta lahko pripelje do znanstvenih potvorb, kar predstavlja nepopravljivo škodo za raziskovanje.

Douglasova (2000) poudarja, da se vrednotna prepričanja raziskovalca in naročnika ne skladajo vedno. Tako pri sprejemanju (ali zavrnitvi) visoko pomembnost igrajo prav vrednote raziskovalca. Prav tako vrednote, pravzaprav njihova etična komponenta, igrajo odločilno vlogo pri izbiri metodologije raziskovanja. Kot poudarja Douglasova (ibid.), etična sprejemljivost izbrane metodologije direktno vpliva na vse nadaljnje delo znanstvenika ali raziskovalca, saj etične vrednote igrajo legitimno vlogo pri ocenjevanju

izbrane metodologije še posebej tam, kjer so v raziskovanje vključeni ljudje ali druga živa bitja.

V svojem nadaljnjem delu je Douglasova (2009) poudarila, da neposredna vloga vrednot ni vedno sprejemljiva, saj čeprav imajo pri izbiri metodologije svoj neposredni vpliv, pa ga ne smejo imeti pri določitvi metodologije, saj je ta povezana z opredelitvijo problema, ki je bil zastavljen na začetku in je neodvisen od vrednot. Tako lahko rečemo, da vrednote ne smejo določati znanstvenih metod. Temu je mogoče dodati še eno misel, o kateri govorita tako Loginova (1990) kot Douglasova (2009), ki pravita, da bi znanost, če bi jo vodile izključno vrednote, odsevala preveč predsodkov, želja in potreb in bi tako postala nesposobna podati stvarno in zanesljivo razumevanje pojavov ter posledično sveta okoli nas.

V kontekstu debate o vključevanju vrednot v znanstveno raziskovanje se je primerno dotakniti še teme, ki v zadnjem obdobju pogosto zajeda na to področje – govorimo seveda o problemu plagiatorstva. Plagiat je skladno z definicijo Slovarja slovenskega knjižnega jezika (2016) besedilo, ki je prepisano, prevzeto od drugod in objavljeno, prikazano kot lastno. Sama definicija zelo jasno pove, kaj plagiat je, vendar je pomembno razumeti problematiko plagiatorstva v kontekstu znanstvenoraziskovalnega dela. Vsak znanstvenik ali raziskovalec teži k temu, da bi svetu ponudil neka svoja nova spoznanja, jih z njim delil in s tem doprinesel k nadaljnjemu razvoju znanosti in posredno tudi sveta. Zato je popolnoma nedopustno in nesprejemljivo prisvajanje neke vsebine kot lastne, če je ta del vsebin nekega drugega avtorja ali avtorice. Naloga znanstvenika ali raziskovalca je nadgrajevanje obstoječih dognanj na podlagi primerno identificiranih virov, ki so jasno označeni. V izogib plagiatorstvu so številne institucije po vsem svetu (tudi Univerza v Mariboru) vzpostavile sisteme preverjanja avtentičnosti besedila posameznika. Dejstvo kljub vsemu ostaja, da popolnega sistema preverjanja (še) ni; tako je še vedno tudi na ramenih vsakega znanstvenika ali raziskovalca breme tega, da dela v skladu z moralnimi in etičnimi načeli.

Literatura in viri

- Douglas, H. (2000). Inductive risk and values in science. *Philosophy of science*, 67(4), 559–579.
- Douglas, H. (2009). *Science, policy, and the value-free ideal*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Easterby-Smith, M., Thorpe, R. in Lowe, A. (2007). *Raziskovanje v managementu*. Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za management Koper.
- Lacey, H. (2005). *Is science value free?: Values and scientific understanding*. London; New York: Routledge.
- Longino, H. E. (1990). *Science as social knowledge: Values and objectivity in scientific inquiry*. Princeton: Princeton University Press.

- Lorber, L. (2003). Prenos znanja in tehnologij kot spodbujevalec regionalnega razvoja. *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, 2(3), 76–89.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika (2016). Plagiat. Pridobljeno iz http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=ge%3Dplagiat*&hs=1, 12. 11. 2016.
- Weber, M. (1988). *Smisel vrednotne nevtralnosti socioloških in ekonomskih znanosti*. V A. Kirn (ur.), *Znanost v družbeno vrednotnem svetu* (str. 58–103). Ljubljana: Delavska enotnost.

3. poglavje

Koraki raziskovalnega procesa

ANDREJA TRDINA IN TOMI ŠPINDLER

Osnovna specifika znanstvene dejavnosti je v sistematičnosti, organiziranosti in kontroliranosti spoznavnega prizadevanja. Gre za prizadevanja, ki želijo prispevati k razumevanju pojavov, s katerimi se ukvarjajo. Znanstveno raziskovanje lahko opišemo kot »racionalno-izkustveno dejavnost, s katero človek na organiziran, sistematičen, nadzorovan in načrtovan način pridobiva novo spoznanje« (Toš in Hafner Fink, 1998, str. IV). Raziskovanje je torej organiziran in sistematičen proces, v katerem igra pomembno vlogo načrtovanje. V tem se znanstveno raziskovanje bistveno ločuje od vsakdanje radovednosti ali reševanja problemov vsakdanjih situacij. Distinkcija² med njima pa ni nujno toliko v predmetu raziskovanja, kot je v sami metodi. Metodologija se ukvarja s splošnimi pravili oziroma postopki znanstvenega spoznavanja (ibid., str. 13). V vsakokratnem raziskovalnem procesu in v vseh vrstah znanstvenih raziskav moramo nujno slediti metodološkim načelom, saj ta zagotavljajo objektivnost celotnega raziskovalnega postopka in njegovih rezultatov.

² Distinkcija, iz latinščine (distinctio) – razlikovanje, razločevanje, razlika.

V vseh vrstah raziskav, tako aplikativnih kot temeljnih, predstavlja ideja za raziskavo temeljni predkorak v raziskovalnem procesu. Raziskovalna ideja lahko izhaja bodisi iz interesa samega raziskovalca bodisi iz potrebe naročnika raziskave. Raziskovalni proces v osnovi zajema naslednje korake: konceptualizacijo, operacionalizacijo in izvajanje raziskave (Knežević in Bizjak, 2009, str. 16):

- 1) Konceptualizacija se veže na izbor in opredelitev problema raziskave, definiranje namena in ciljev raziskave, postavljanje hipotez ali raziskovalnih vprašanj.
- 2) Operacionalizacija zajema definiranje načrta raziskave, spremenljivk in metod za zbiranje podatkov.
- 3) Izvajanje raziskave pa obsega konkretno zbiranje podatkov (primarnih ali sekundarnih) ter analizo in interpretacijo podatkov.

Kot organiziran in sistematičen proces je torej raziskovanje nadvse kompleksen proces. Kako in kje ga začeti, pa pogosto predstavlja dilemo predvsem raziskovalcem začetnikom. V nadaljevanju bomo opredelili posamezne korake v raziskovalnem procesu v upanju, da bodo študentom kot začetnikom v raziskovanju v pomoč pri pripravi zaključnih del.

3.1 Izbor teme/področja raziskovanja (in pregled literature)

Ker je turizem interdisciplinarno področje, s katerim se ukvarjajo različne znanstvene discipline, je raziskovalno delo nujno treba jasno umestiti v specifično disciplinarno področje, v okviru katerega bo izvedeno. Nek predmet preučevanja je namreč mogoče raziskovati iz zelo različnih disciplinarnih izhodišč (na primer turistični razvoj neke destinacije lahko proučujemo skozi različne optike: skozi vprašanje nosilnosti turistične destinacije, povezovanja deležnikov v lokalni skupnosti, skozi odnos lokalne skupnosti do turistov, okoljskih, družbenih in ekonomskih vplivov na gostiteljsko skupnost, organizacijo dela turističnih ponudnikov ali ekonomske kazalnike turistične dejavnosti ipd.). Raziskovanje se začne z izborom okvirne teme, ko svoj interes umestimo v specifično področje raziskovanja (na primer v ekonomijo ali trženje, menedžment prireditvev, destinacijski menedžment, sociologijo turizma, psihologijo v turizmu, kulturno dediščino in turizem ipd.), s čimer določimo tudi pojmovni aparat, ki ga bomo uporabili.

Ko opredelimo širše področje raziskovanja, moramo v okviru tega področja določiti ožji problem, ki ga nameravamo raziskati (podoba destinacije, stereotipi v turizmu itd.). Ne moremo namreč proučevati celotnega področja, pač pa moramo jasno zamejiti svoj fokus. Zožitev fokusa predstavlja velik izziv. Pri tem je treba poiskati primerno ravnovesje v razmerju splošno-specifično. Zelo splošne teme za empirično raziskovanje niso ustrezne, osredotočiti se moramo na analizo nekega konkretnega raziskovalnega problema in ga umestiti v okvir dosedanjih spoznanj, ki nam služijo kot teoretski okvir. Obenem naj poudarimo, da gre vsaj na tem nivoju raziskovanja pri zaključnih študentskih delih večinoma pravzaprav za obraten proces, pri katerem se avtor (študent) najprej odloči za nek zelo konkreten problem oziroma predmet raziskave in ga potem umešča v širši prostor z namenom, da pridobi teoretsko in metodološko sprejemljiv okvir.

Pregled literature, v katerem se seznanimo s ključnimi teorijami in koncepti na našem področju raziskovanja ter dosedanjimi študijami in ugotovitvami različnih avtorjev, je nadvse pomemben korak v raziskovalnem procesu in poskusu zožitve našega fokusa. To nam omogoča dober vpogled v aktualne trende v proučevanju teme ter oceno, katera področja so že bolj ali manj raziskana. Za natančno in utemeljeno opredelitev našega problema je torej potreben temeljit študij literature. Pri izboru literature naj se študent orientira po sledečih kriterijih:

- V prvi vrsti naj išče znanstvena dela (monografije, zbornike, članke revij), strokovna literatura naj bo sekundarnega pomena.
- Vključuje naj tako starejša, klasična oziroma kanonična dela, ki predstavljajo mejnike v razvoju nekega področja in so pogosto citirana, kot sodobnejša dela, ki vključujejo novejša spoznanja s področja.
- Že pri izboru in študiju literature naj študent upošteva, da je citiranje po sekundarnem viru (dvojno citiranje) le izjema. Če študentu gradivo ni dostopno, se lahko na ta vir sklicuje izjemoma po sekundarnem avtorju, sicer se pričakuje, da poišče original.
- Pričakuje se seznanjenost s prispevki relevantnih avtorjev s področja, tako tujih kot domačih.

3.2 Opredelitev raziskovalnega problema (in njegove relevantnosti)

Opredelitev problema oziroma predmeta raziskave je, kot že omenjeno, prvi korak v znanstvenoraziskovalnem postopku. »Problem, ki je sprejet kot predmet nekega raziskovalnega dela, je najpogosteje problem, ki povzroča težave v razreševanju vsakdanjih delovnih nalog, kakor tudi v razumevanju ali uporabi neke teorije. Razreševanje tega problema pripelje do napredka v nekem delovnem procesu ali pa do napredka v teoretičnem razumevanju na nekem področju« (Knežević in Bizjak, 2009, str. 17).

Bistvenega pomena je, da svoj raziskovalni problem dobro utemeljimo oziroma da pojasnimo njegovo relevantnost. Tu se moramo vprašati, zakaj je problem oziroma predmet raziskave pomemben in zakaj ga je sploh treba raziskovati. Z drugimi besedami, utemeljiti moramo, zakaj se je družbeno in znanstveno relevantno ukvarjati z izbranim problemom. Odgovor na to vprašanje je mogoče podati na podlagi pregleda literature in že opravljenih raziskav na obravnavanem področju, kot tudi s pomočjo opisa družbeno-zgodovinskega konteksta, v katerem je predmet preučevanja. Raziskovalne probleme namreč najpogosteje spodbudijo teoretske in metodološke zagate ali družbeno-zgodovinske okoliščine (oziroma kontekst, v katerem je problem in iz katerega lahko pojasnimo potrebo po raziskovanju). Izbran raziskovalni problem lahko tako denimo temelji na neskladju med teorijo in prakso, raziskovalni vrzeli (zapolnjevanju slepih peg in praznin, ki še niso reflektirane) ali nestrinjanju med avtorji. Ko gre za aplikativne projekte, pa je njihova relevantnost še dodatno podkrepljena s praktičnimi interesi gospodarskih ali drugih subjektov. Relevantnost in pomen raziskovalnega problema se torej kažeta skozi njegovo umestitev v aktualen teoretski okvir ali skozi njegovo praktično ali družbeno relevantnost.

Če smo v prvi fazi v funkciji izbire teme in področja raziskovanja pozornost namenili iskanju in pregledovanju velikega števila virov, gre na tej točki za temeljit in kritičen študij literature ter teorij, ki se vežejo konkretno na naš raziskovalni problem oziroma predmet raziskave. Ključno je, da kritično presodimo, kaj je pomembno in kaj ne. Na ta način selektivno in premišljeno oblikujemo teoretični oziroma pojmovni okvir svojega raziskovalnega dela.

Zožitev fokusa in izbiro specifičnega problema raziskovanja nekateri prav zaradi pomembnosti te faze raziskovalnega procesa smatrajo za najkreativnejši del samega raziskovalnega procesa (Vujević v Knežević in Bizjak, 2009, str. 19). Kako je nedvoumna in jasna opredelitev raziskovalnega problema ključen del raziskovanja, lepo ponazarja

Einsteinova misel, da je formulacija problema pogosto pomembnejša od rešitve. Problem namreč usmerja raziskovalca skozi raziskovalni proces od začetka do konca in iz tega razloga ga je treba jasno zapisati in natančno definirati ter utemeljiti njegovo relevantnost. Še tako skrbni nadaljnji popravki ali poglobljeni postopki v kasnejših fazah raziskovanja, ki je bilo že v svoji zasnovi zgrešeno, ne morejo odpraviti izhodiščnih napak. »Čim bolj so raziskovalčeve izhodiščne ideje (ali 'analitični okviri') eksplicitne, tem bolj jasno ga usmerjajo v tisto, kar je treba raziskati in kar je varno zanemariti glede na neskončnost informacij, ki jih ponuja vsaka situacija ali primer,« zapiše Ragin (2007, str. 19).

3.3 Namen

Sleherno raziskovalno delo ima svoj namen, ki odgovarja na vprašanje, čemu bodo rezultati raziskovanja služili. V osnovi glede na namen ločimo temeljno znanstveno raziskovanje in aplikativno raziskovanje (več o tem glejte tudi v prvem poglavju).

Temeljna raziskava je eksperimentalno ali teoretično delo, s katerim želimo pridobiti predvsem novo znanje o pojavih, ne da bi predvidevali kako posebno uporabo le-tega. Temeljne raziskave se torej večinoma ukvarjajo z izgradnjo, pregledovanjem in izpopolnjevanjem temeljnega znanja in teorij na določenem znanstvenem področju. Rezultati tovrstnih raziskav se navadno ne prodajajo, temveč se objavljajo v znanstvenem tisku ali posredujejo drugim zainteresiranim strokovnjakom. Medtem pa so aplikativne oziroma uporabne raziskave neposredno usmerjene v prvi vrsti k nekemu praktičnemu cilju ali namenu. Z aplikativnimi oziroma uporabnimi raziskavami želimo ugotoviti, kako bi lahko uporabili rezultate temeljnih raziskav ali pa določiti nove metode oziroma načine za doseganje vnaprej opredeljenih praktičnih ciljev (Miklič Milek, 2012, str. 113–114).

Raziskovalno delo oziroma njegovi rezultati so torej lahko namenjeni razširitvi znanstvenih spoznanj ali izpopolnitvi teoretičnih znanj (na način, da podpirajo, dopolnjujejo ali pa celo zavračajo nek del dosedanjega teoretičnega znanja) ali po drugi strani reševanju nekega povsem praktičnega problema na področju dejavnosti v turizmu (denimo v menedžmentu turistične organizacije). Namen raziskave je torej definiran izven projekta, izhaja iz motivacijskih faktorjev tistih, ki so za izsledke neke raziskave najbolj zainteresirani. Jasna in eksplicitna opredelitev namena raziskovanja je pomembna, saj je to pomemben korak v definiciji ciljev raziskovanja (povzeto po Knežević in Bizjak, 2009, str. 19). Pomembno je, da po opredelitvi namena, tega tudi obrazložimo.

Primer: »Namen diplomskega dela je, s pomočjo stališč in predlogov turističnih deležnikov javnega sektorja na območju Radgonskih goric, ugotoviti prioritete pri razvoju trajnostnega turizma ter s predlaganim trajnostnim produktom doprinesti k višjemu nivoju turistične ponudbe.« (Senekovič, 2019)

Primer: »Namen magistrskega dela je muzeju kozolcev in vsem ostalim turističnim produktom in destinacijam v Sloveniji prikazati vpogled v nov pristop merjenja produktne uspešnosti ter s tem omogočiti nadaljnje tovrstne raziskave in prispevati k razvoju turistične stroke na podlagi teorije izkustvene ekonomije.« (Turnšek, 2019)

3.4 Cilji

Na temelju odločitve, čemu bo raziskava služila, je treba opredeliti cilje raziskovanja. Ti so povezani z naravo predmeta raziskave in, kot rečeno, izhajajo iz namena raziskovanja (ki si ga zastavi raziskovalec ali naročnik raziskovalnega dela). Cilji povedo, kaj vse moramo opraviti, da dosežemo namen raziskave (na primer, »analizirati«, »preučiti«, »predstaviti« itd.). Priporočeno je, da zaradi večje preglednosti in jasnosti cilje navedemo v alinejah. Navedemo vsaj tri do največ osem kratkih in jedrnatih ciljev (v enem stavku, brez zapletenih stavčnih podredij, vsak stavek en cilj). Za vsak cilj lahko navedemo tudi več podciljev. Vsak cilj je potrebno dodatno pojasniti. Lahko si zastavimo tudi vprašanja – kaj vse moramo pojasniti, ugotoviti, analizirati itd. –, da dosežemo opredeljen cilj.

Namen in cilji naj bodo v besedilu obravnavani ločeno, lahko tudi v vsak svojem podpoglavju ali vsaj v vsak svojem odstavku.

Razlikujemo tri možne cilje raziskovalnega procesa: 1) opisovanje ali deskripcija, 2) pojasnjevanje ali eksplanacija in 3) ocenjevanje ali evalvacija, ki jih v nadaljevanju povzemamo po Knežević in Bizjak (2009, str. 20–22):

1. Opisovanje (deskripcija)

Raziskava ima lahko povsem opisovalni cilj kot način raziskovanja določenih pojavov, družbenih razmer in odnosov ali obnašanja določenih subjektov. Deskriptivna raziskava omogoči opis področja, ki je predmet raziskave. Tovrstne raziskave so najbolj pogoste na področju turizma iz treh razlogov:

- a) *področje je relativno novo, posebej ko gre za znanstvenoraziskovalno delo,*

- b) *področje je zelo dinamično in spremembe so zelo pogoste ter*
- c) *rezultati deskriptivnega tipa raziskave se relativno hitro lahko uporabljajo v panogi.*

Primer: Predmet opisovanja v raziskovalnem procesu so lahko različni vidiki turistične dejavnosti ali obnašanja turistov, npr. opisati, koliko denarja porabijo turisti povprečno na neki destinaciji, kako potujejo na destinacijo, katere so prvine destinacije, ki jih privlačijo ipd.

Primer: »Cilj te naloge je deskripcija različnih prepričevalnih tehnik in njihove rabe na spletni strani Booking.com, delno skozi teorijo in delno skozi ugotovitve naše raziskave.« (Božičnik, 2018)

Primer: »V magistrskem delu želimo doseči naslednje cilje: Opisati namen in pomen interpretacije kulturne dediščine; Opisati funkcijo humorja in rabo humorja v interpretaciji dediščine; Opisati zgodbe, ki so osnova interpretacije dediščine Bele krajine v turističnem produktu.« (Zupančič, 2018)

2. Pojasnjevanje (eksplanacija)

Eksplanatorni cilj odkriva neko vzročnost, kavzalnost v medsebojnem odnosu dejavnikov, ki delujejo na nekem področju. Takšen cilj ima funkcijo pojasnjevanja. Pojasnjuje delovanje spremenljivk v nekem konkretnem okolju in njihovo medsebojno zvezo. Medsebojna pogojenost (kavzalnost) med spremenljivkami je na splošno pogoj za razumevanje nekih procesov, posebno pa za napovedovanje nadaljnjih gibanj na tem področju, kar je v turistični industriji še kako pomemben korak, bodisi da gre za zgolj teoretično delo ali pa za neko analizo, ki bo pripomogla k praktičnim odločitvam menedžerjev.

Primer: Cilj raziskave je lahko recimo pojasniti, zakaj neka destinacija postaja čedalje bolj zanimiva za turiste; pojasniti razloge za negativen odnos domačinov do turistov na neki destinaciji; pojasniti vpliv zadovoljstva pri delu na motivacijo turističnih delavcev; pojasniti učinek medijev na oblikovanje podobe destinacije.

Primer: »Pojasniti vpliv obiska termalnih zdravilišč na proces oblikovanja zdravih navad.« (Kokot, 2018)

Primer: »Pojasnjevanje vpliva kognitivne in afektivne podobe turistične destinacije na lojalnost destinaciji.« (Marinković, 2017)

3. Ocenjevanje (evalvacija)

Ocenjevanje je cilj, ki si ga znanstveniki ali praktiki postavijo, kadar želijo ovrednotiti uspeh nekega programa ali politike na področju turistične dejavnosti. Evalvacija kot cilj neke raziskave je zelo kompleksen in večslojen postopek. Ta vključuje kar nekaj faz in vsaka izmed teh je lahko pravzaprav samostojen raziskovalni projekt:

- d) evalvacija potreb (definiranje ali ocena potreb kot motivacije za nek proces),*
- e) analiza samega procesa programa (in ocena evaluabilnosti procesa – ali je program konceptualiziran in operacionaliziran na način, da dopušča zanesljivo in veljavno evalvacijo),*
- f) analiza rezultatov (outputov) programa oziroma uspešnosti programa (npr. cost-benefit analiza, to je analiza z vidika stroškovne racionalnosti programa) in*
- g) faza opazovanja in spremljanja programa (angl. monitoring).*

Primer: Raziskovanje ima lahko za cilj evalvacijo uspešnosti nekega programa/projekta v turistični dejavnosti. Pri takšnem raziskovanju je treba zastaviti in jasno opredeliti določene kriterije, s katerimi potem ocenjujemo izvedbo ali rezultate aktivnosti nekega programa/projekta v določenem časovnem/geografskem/delovnem območju.

Primer: »Proučiti produktne kataloge in spletno stran Dežele kozolcev ter preko teorije izkustvene ekonomije ugotoviti, v kolikšni meri in na kakšen način nagovarjajo potencialne obiskovalce o pomembnosti kulturne dediščine v muzeju.« (Turnšek, 2019)

Razlika med namenom in ciljem raziskovanja

Razumevanje namena in ciljev ter medsebojnega odnosa je velikega pomena. Brez prisotnosti teh dveh elementov ni usmerjenega in urejenega delovanja. Ustrezne cilje je možno določiti šele na podlagi tega, da temeljito razmislimo in opredelimo, zakaj je nekaj potrebno raziskovati in kakšne koristi bodo od tega (Rozman, 2008). Namen pove, zakaj je raziskava pomembna, kakšno korist ima lahko za gospodarsko družbo, stroko, znanost, posameznika, oz. k čemu želi študent s tem delom prispevati. Na drugi strani pa nam cilj pove, kaj konkretno želi študent v delu doseči, prikazati, razviti, izdelati, itd.

Primer namena: »Namen izvedbe raziskave je ugotoviti stališča vinogradnikov in vinarjev do vodoravnega povezovanja in vinskega turizma ter na podlagi teh rezultatov in predelane literature predstaviti možnosti za učinkovit trajnostni razvoj vinskega turizma na območju Ljutomersko-Ormoških goric. Destinacijski menedžment lahko rezultate raziskave uporabi za ustvarjanje novih turističnih produktov ali partnerstev, ki bodo v večji meri zadovoljevali potrebe in želje ponudnikov in s tem pripomogli k zadovoljstvu ponudnikov oziroma večji prepoznavnosti destinacije.« (Špindler, 2017)

Primer ciljev: » Opisati stališča vinogradnikov in vinarjev do vodoravnega povezovanja; Opisati stališča vinogradnikov in vinarjev do vinskega turizma; Definirati predloge za učinkovit trajnostni razvoj vinskega turizma na območju Ljutomersko-Ormoških goric.« (Špindler, 2017)

Oblikovanje raziskovalnih vprašanj, hipotez ali tez

Zastavljanje raziskovalnih vprašanj ali postavljanje hipotez oziroma tez je izrednega pomena za pripravo raziskave. Od jasnosti formulacije in precizne opredeljenosti raziskovalnega vprašanja ali hipotez oziroma tez je odvisna celotna raziskava, saj so hipoteze/teze/raziskovalna vprašanja konkretizacije problema raziskave, ki usmerjajo raziskovalca k določenim ravnanjem. Paziti moramo, da je zapis tako hipotez kot raziskovalnih vprašanj jasen in nedvoumen. Ne glede na to, ali raziskujemo z raziskovalnimi vprašanji ali hipotezami, pa moramo biti pozorni, da so ta verjetna in utemeljena.

Pri kvantitativnem raziskovanju postavljamo hipoteze, pri kvalitativnem pa raziskovalna vprašanja; v primeru teoretskih del, ki ne vključujejo empirične raziskave, govorimo o tezah (več o vsakem od njih v nadaljevanju).

Z raziskovalnim vprašanjem natančno določimo spoznavne cilje raziskovalnega dela. Pri tem ni nujno, da je raziskovalno vprašanje formulirano v vprašalni obliki, lahko je izraženo afirmativno (lahko se denimo vprašamo: Kakšni so motivi za obisk destinacije X, ali rečemo: Raziskovali bomo motive za obisk destinacije X). Pri raziskovalnem vprašanju gre torej za vprašanje ali trditev, ki ni neposredno podvržena procesu znanstvenega dokazovanja oziroma preverjanja, pač pa v prvi vrsti predvsem zameji področje raziskovanja in tako usmeri naše raziskovanje. Raziskovalno vprašanje mora biti jasno formulirano in brez zapletenih stavčnih zvez. Če gre za kompleksen problem, se to razreši s postavitvijo več podvprašanj. Splošna raziskovalna vprašanja običajno konkretiziramo z

nekaj podvprašanj, ko se temeljiteje seznanimo s predmetom raziskave (povzeto po Hafner Fink in Škerlep, b. d.).

Če smo pri formuliranju raziskovalnih vprašanj previdni in natančni, pa moramo pri hipotezah biti še nekoliko bolj pozorni, saj zahtevajo empirično preverjanje. Hipoteze so »znanstvene predpostavke, glede katerih raziskovalec meni, da lahko z njimi pojasni določen pojav ali skupino pojavov« (Toš in Hafner Fink, 1998, str. 58). Hipotezo postavljamo na način, da ta formulira specifične lastnosti ali odnose med pojavi in da je te lastnosti oziroma odnose mogoče preveriti. Hipoteze morajo vsebovati le takšne trditve, ki jih je mogoče empirično preveriti. Dobra hipoteza je specifična trditev, ki vodi do novih spoznanj o pojavih, ki jih nameravamo preučevati. Vendar mora biti kljub temu logično umeščena v teoretski okvir raziskave.

Ločimo med deskriptivnimi in relacijskimi hipotezami:

- Deskriptivne hipoteze so opisne hipoteze, ki predpostavljajo določeno lastnost, stanje ali potek pojava. Gre za hipoteze, ki izražajo trditev o obstoju pojava, pogostosti pojava, intenziteti pojava ali o trajanju oziroma nastajanju določenega pojava (Toš in Hafner Fink, 1998, str. 59, 69–70) (npr. Stopnja motivacije med zaposlenimi v hotelski verigi X je visoka./Večina respondentov ima negativno podobo o destinaciji X.).
- Relacijske hipoteze so vsebinsko bogatejše, saj izražajo relacije oziroma odnose med pojavi. Usmerjene so zgolj k povezanosti oziroma h korelacijam med pojavi ali celo k vzročno-posledičnim odnosom med njimi (Toš in Hafner Fink, 1998, str. 59, 71) (npr. Višje kot je število turistov na destinaciji X, višja je stopnja nezadovoljstva rezidentov destinacije s turizmom.).

Oblikovanje hipotez omogoča kontrolo raziskovalnega procesa in usmerjanje našega raziskovalnega dela k problemu, ki je opredeljen kot predmet raziskave. Zaradi tega morajo hipoteze imeti naslednje značilnosti (povzeto po Knežević in Bizjak, 2009, str. 19):

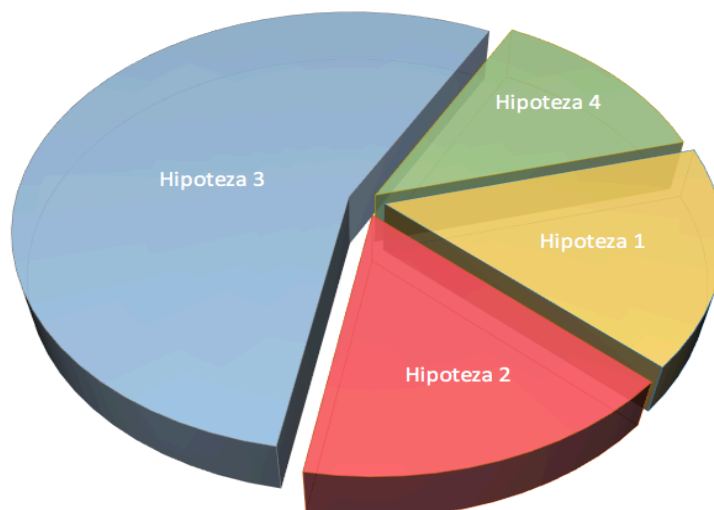
1. Oblikovane morajo biti tako, da so v skladu s problemom.
2. Biti morajo jasne, nedvoumno postavljene in dovolj natančne (ne smejo biti formulirane tako, da jih je mogoče razlagati na mnogo različnih načinov; odražati morajo naravo nekega pojava, njegov odnos z drugimi pojavi).

3. Način postavljanja mora omogočati njihovo falsifikacijo (formulirane morajo biti tako, da so izključne, le tako je mogoče verificirati njihovo vsebino; hipoteze »jutri bo tukaj deževalo ali pa ne bo deževalo« ne moremo empirično ovreči).
4. Postavljene morajo biti tako, da jih je možno izkustveno (empirično) preverjati (hipoteza, ki bi trdila, da je za zmanjšanje števila turistov odgovoren nek nadnaraven fenomen, je empirično nepreverljiva).
5. Od samega začetka morajo biti verjetne in utemeljene (raziskovanje na temelju neverjetnih in neutemeljenih hipotez je izguba časa).
6. Vsebovati morajo čim večjo eksplanacijsko – prediktivno moč, biti morajo torej kar se da plodne (bolj so plodne, tem bolj je z njimi možno pojasniti večje področje pojava, ki je predmet raziskave).
7. Biti morajo v skladu z že do sedaj oblikovanimi in preverjenimi hipotezami, ki se nanašajo na predmet raziskovanja (v primerih, kjer to ni mogoče zaradi nezadostne razdelanosti področja raziskave, se je treba čim bolj približati temu idealu).
8. Biti morajo kar se da enostavne (pri izbiranju med dvema hipotezama se odločimo za enostavnejšo, a je treba tudi tu spoštovati realiteto, saj včasih enostavnejša hipoteza ne pokriva dovolj pomenskega prostora).

Glede na stopnjo splošnosti lahko hipoteze označimo kot splošne, posebne in posamične (Toš in Hafner Fink, 1998, str. 67):

- splošne hipoteze so oblikovane iz najširšega vidika in zajemajo pojav v celoti;
- posebne hipoteze zadevajo ožje dele resničnosti – in sicer glede na trditve, vsebovane v splošni hipotezi;
- posamične hipoteze pa zajemajo le najožje segmente oziroma dele vsebovanega pojava, pogosto zadevajo povsem konkretne situacije ali dogodke.

V raziskovalnem procesu praviloma najprej oblikujemo splošno hipotezo, ki zajema predmet raziskovanja v celoti. Lahko pa predmet raziskave nadalje pokrijemo z več posebnimi hipotezami, ki vsaka pokriva svoj vidik predmeta raziskave oziroma del raziskovalnega problema, ki ga je treba pojasniti. Na Sliki 1 je prikazan odnos posebnih hipotez, ki skupaj pokrivajo celoten krog, ki predstavlja predmet raziskave. Samo sistem hipotez, ki omogoča popolno pokrivanje predmeta raziskave, lahko pripelje do zanesljivih rezultatov. Rečeno drugače, bolj kot je predmet raziskave kompleksen, kompleksnejši sistem hipotez tudi zahteva za svoje pojasnjevanje (povzeto po Knežević in Bizjak, 2009, str. 30).

Slika 1: Odnos hipotez in predmeta raziskave

Vir: Prirejeno po Knežević in Bizjak, 2009, str. 30.

Če je torej hipoteza značilnost empirične raziskave, pa v okviru teoretskih del praviloma govorimo o tezi. Teza je teoretsko trditev, ki se jo »preverja« na ravni teorije na način, da se preverja konsistentnost teze v kontekstu konkretne teorije, teoretskega modela ali na ravni razmerja med različnimi teorijami. Glede formulacije teze veljajo podobne zahteve kot za hipotezo: jasnost, enostavnost, logičnost, preverljivost (tokrat na ravni teorije), netrivialnost itd. (povzeto po Hafner Fink in Škerlep, b. d.).

Primeri dobrih in slabih hipotez ter raziskovalnih vprašanj

Hipoteza 1: Slabi delovni pogoji so najpogostejši razlog za nezadovoljstvo zaposlenih.

Hipoteza 1 je primer dobro postavljene hipoteze. Pod pogojem, da izvedemo merjenje na pravilen način, jo lahko empirično preverjamo, hkrati jasno opredeljuje medsebojne vplive in je vseeno povsem enostavna.

Hipoteza 2: Starejši zaposleni imajo več delovne dobe kot mlajši zaposleni.

Hipoteza 2 je na prvi pogled mogoče videti kot povsem dobra, a s potrjevanjem takšne hipoteze potrjujemo nekaj, kar je povsem logično in samoumevno. Hipoteza je sicer preverljiva, a nima pojasnjevalne vrednosti, saj s tem, če jo potrdimo, nismo dokazali nič novega. To je primer, ki mu v metodologiji rečemo »trivialna hipoteza«, ki v kontekstu obravnavane teme predstavlja samoumevno splošno ugotovitev ali zgolj definicijo koncepta, ki je postavljen v središče raziskave.

Raziskovalno vprašanje 1: Katera znanja potrebuje dober menedžer?

Raziskovalno vprašanje 1 je sicer široko zastavljeno, a ob predpostavki, da raziskujemo nek primer (denimo v organizaciji), lahko prek takšnega raziskovalnega vprašanja pridemo do ugotovitev, katera so tista znanja, ki jih bo menedžer potreboval, da bo dobro opravljal delo.

Raziskovalno vprašanje 2: Ali lahko dvignemo ugled organizacije?

Raziskovalno vprašanje 2 je na prvi pogled videti povsem primerno. Toda z vprašanjem v tej obliki bi skozi raziskovanje odgovarjali samo na prvo besedo tega vprašanja, torej besedo »ali«. Beseda »ali« predpostavlja binaren odgovor; nanjo lahko odgovorimo samo z »da« ali »ne«, kar pa ni dovolj za resno raziskovanje. Že samo menjava vprašalnice, npr. z besedo »kako«, pa to vprašanje spremeni v smer tega, da postane povsem pravilno in dobro postavljeno.

Raziskovalni načrt: izbor metode in zbiranje podatkov

Odgovor na vprašanje, katero metodo izbrati, je odvisen od raziskovalnega problema in od tega, kaj nas pri njem zanima, od globine in širine problema in od tega, katere podatke potrebujemo za njegovo rešitev (Trunk Širca, Jošt in Skrbinjek, 2012, str. 39). Pomemben del metodološkega načrta raziskave je torej odločitev o tem, v katero raziskovalno paradigmo bo sodila raziskava – ali bo šlo za kvalitativen pristop (npr. poglobljeni intervjuji, opazovanje z udeležbo, diskurzivna analiza itd.) ali za kvantitativno raziskavo (npr. anketna raziskava, analiza vsebine itd.). Kvantitativni pristop se osredotoča na povezave med manjšim številom značilnosti pri velikem številu primerov/enot, medtem ko se kvalitativni pristop ukvarja s povezavami med velikim številom značilnosti v okviru razmeroma majhnega števila primerov/enot (Ragin, 2007, str. 12). Kvantitativno raziskovanje usmerja težnja po posploševanju, kvalitativno pa poglobljeno razumevanje predmeta proučevanja. Za temeljitejšo razmejitev paradigme kvalitativnega pristopa od paradigme kvantitativnega glejte poglavje štiri. Razlike med kvantitativno in kvalitativno metodologijo so predstavljene v Tabeli 3.

Tabela 3: Kvantitativna in kvalitativna metodologija

Vir: povzeto po Toš in Hafner Fink (v Trunk Širca, Jošt in Skrbinjek, 2012, str. 36).

	Kvantitativno	Kvalitativno
Vloga raziskovalca	Pogled od zunaj	Udeležba v okolju
Potek raziskave	Dedukcija	Indukcija
Zbiranje podatkov	Standardizacija	Prilagajanje okolju
Število opazovanih enot	Veliko	Malo
Število opazovanih lastnosti	Malo	Veliko

Izbira kvalitativne ali kvantitativne metodologije je v prvi vrsti odvisna od našega problema. Glede na opredelitev raziskovalnega problema se torej odločimo za ustrezno metodo/tehniko zbiranja podatkov.

a) Za kvantitativno raziskavo se torej odločimo, ko v raziskavi opazujemo večje število »objektov« oziroma enot analize in ko se ugotovitve nanašajo na populacijo teh enot analize. V tem primeru gre običajno za klasičen model preizkušanja hipotez o povezavah med spremenljivkami, torej o povezavah med značilnostmi opazovanih enot. Tipična kvantitativna raziskava je anketna raziskava, ki vključuje dovolj veliko število respondentov, da lahko opravimo statistično analizo zbranih podatkov. Med kvantitativne raziskave uvrščamo tudi analizo vsebine, ko je predmet analize veliko število »objektov« (tekstov oziroma sporočil, kot so časopisni prispevki ali oglasna sporočila v nekem časovnem obdobju ipd.). V vseh primerih gre torej za pristope, ki omogočajo bolj splošne ugotovitve (povzeto po Hafner Fink in Škerlep, b. d.).

b) O kvalitativni raziskavi govorimo v primeru, ko opazujemo manjše število objektov, na katere se nanašajo ugotovitve raziskave. Med kvalitativno raziskovanje uvrščamo intervjuje (strukturirane, polstrukturirane, biografske), fokusne skupine oziroma vodene skupinske razgovore, tudi opazovanje z udeležbo (ki od raziskovalca zahteva vključitev v raziskovalno okolje in praviloma pomeni kombinacijo več kvalitativnih metod: etnografske metode, poglobljenega intervjuja). V primeru analize tekstov se srečamo s semiotično (analiza znakov) ali diskurzivno analizo (analizo diskurza). Med kvalitativne raziskave bi lahko uvrščali tudi zgodovinsko-primerjalne študije, ko se raziskovalec ukvarja konkretno z analizo nekega zgodovinskega procesa ali dogodka, praviloma na podlagi primarnih (dokumentov ter pričevanja udeležencev) in sekundarnih virov (študij in razprav drugih avtorjev) (povzeto po Hafner Fink in Škerlep, b. d.).

c) Ne gre zanemariti možnosti združevanja metod, torej kombinacije kvalitativnega in kvantitativnega pristopa. Kombinirana uporaba kvalitativnih in kvantitativnih metod postaja vse pogostejše uporabljen raziskovalni načrt, tako na aplikativnem kot tudi na temeljnem znanstvenem področju (glej npr. Lobe, 2006, o triangulaciji in različnih oblikah komplementarnosti kvalitativnih in kvantitativnih metod). Zelo pogosto je glede na naravo raziskovalnega problema smiselno ustrezno združevanje kvantitativnega in kvalitativnega pristopa, četudi gre pri njima v osnovi za povsem različni paradigmi raziskovanja (na eni strani pozitivistično in na drugi strani interpretativno raziskovanje, več v Tabeli 1). Študija primera, pojmovana kot intenzivna študija enega primera, ki nam omogoči poglobljeno razumevanje nekega pojava/enote, tako običajno združuje različne metode zbiranja podatkov (Johansson, 2003). V okviru študije primera nekega turističnega podjetja lahko tako denimo kombiniramo anketo med zaposlenimi v raziskovanem podjetju, polstrukturirane intervjuje s člani vodstva, statistične podatke o podjetju, analizo dokumentacije, opazovanje z udeležbo na sestankih v podjetju. Združevanje metod lahko poteka tako, da so kvalitativne in kvantitativne metode enakovredne, ali pa je raziskava primarno kvantitativna, medtem ko so kvalitativne metode dopolnilne ali obratno. Pogosti so dvofazni raziskovalni načrti, pri katerih si sledita faza kvalitativnega in faza kvantitativnega raziskovanja v kakršnem koli zaporedju. Običajno izvedemo kvalitativno raziskavo kot pripravo na kvantitativno ali kot pojasnitev izidov kvantitativne (kvalitativna metoda (intervjuji) nam lahko služi kot eksplorativna metoda pri pripravi kvantitativnega merskega instrumenta (anketnega vprašalnika) ali kasneje po opravljeni kvantitativni raziskavi za pojasnitev kvantitativnih rezultatov).

V empiričnih raziskavah zaključnih del Fakultete za turizem UM se v največji meri ločeno uporabljata kvantitativni in kvalitativni metodološki pristop. Kot metodi za zbiranje podatkov sta v največji meri uporabljena anketni vprašalnik in intervju. V določenih primerih je uporabljena tudi diskurzivna analiza in analiza vsebine (npr. Perušek, 2019; Jelenovec, 2018; Mlakar, 2018).

V raziskovalnem načrtu opredelimo tudi, ali bomo podatke pridobili sami ali bomo uporabili že zbrane. Jasno moramo pokazati, ali gre za samostojno (primarno) empirično raziskavo, kjer raziskovalec sam zbere podatke z različnimi metodami, ali pa gre za sekundarno analizo podatkov, kjer obdelamo podatke, ki so v različnih oblikah že bili zbrani s kakšnim drugim namenom in so nam dostopni (baze statističnih podatkov, administrativni viri, publikacije, članki, dokumenti). Če se odločimo za primarno (lastno) raziskavo, je treba pripraviti jasen načrt pridobivanja (zbiranja) podatkov: opredeliti metodo (opazovanje, anketa, polstrukturiran intervju, analiza vsebine itd.), definirati

populacijo in (po potrebi) način vzorčenja, časovni okvir zbiranja podatkov itd. Odločitev za primarno zbiranje podatkov je praviloma utemeljena na poznavanju in pregledu sekundarnih študij, torej že izvedenih raziskav. Pri premisleku o tipu raziskave je namreč vedno zaželen predhoden vpogled v sekundarne podatke. Naslonitev na sekundarne podatke je lahko ponekod zaradi večje zanesljivosti podatkov tehtnejša kot primarno zbiranje ozkega segmenta podatkov, zaradi običajno kvalitetnejšega vzorčenja pa omogoča tudi bolj poglobljena pojasnila in posplošitve rezultatov, kot je to običajno za primarne raziskave, ki takšne kriterije redkeje izpolnjujejo. Kar želimo poudariti, je, da analiza sekundarnih podatkov nima nič manjšo težo od zbiranja in analize primarnih podatkov, mnogokrat celo zagotavlja večjo zanesljivost in veljavnost ugotovitev (če so podatki ustrezne kakovosti, seveda). To še posebej velja za izvedbo ankete na splošni populaciji, saj je metodološko ustrezna izvedba splošne družboslovne anketne raziskave (oblikovanje vprašalnika, vzorec, zbiranje podatkov) za posameznika zahtevna in zamudna, če ne celo nemogoča zaradi finančnih in časovnih omejitev. Pogosto se v istem raziskovalnem procesu lahko smiselno kombinirata oba pristopa: ob uporabi že obstoječih statističnih podatkov lahko izvedemo samostojne polstrukturirane intervjuje. Primeri primarnih in sekundarnih podatkov so predstavljeni v Tabeli 4.

Tabela 4: Načini zbiranja podatkov

PRIMARNI PODATKI	SEKUNDARNI PODATKI
Podatki, ki jih pridobimo sami z različnimi metodami (anketni vprašalnik, intervju, opazovanje z udeležbo, fokusna skupina, eksperiment itd.).	Že zbrani in nam dostopni podatki (članki, knjige, baze statističnih podatkov, statistične publikacije, uradna poročila, pravni akti, administrativni viri, dokumenti itd.).

Analiza in interpretacija podatkov

Podatke pregledno uredimo, analiziramo in interpretiramo. Rezultate analiz predstavimo v luči raziskovalnih ciljev in v skladu z namenom raziskovanja. Vedno jih osmislimo glede na opredeljen raziskovalni problem – kaj nam povedo in o čem lahko iz njih sklepamo. Pri podajanju rezultatov torej nismo zgolj opisni – rezultatov ne nizamo suhoparno (v obliki deležev/frekvenc odgovorov), temveč jih vselej interpretiramo v luči našega raziskovalnega problema. Na tem mestu predstavimo tudi morebitne nepričakovane rezultate in podamo refleksijo, kaj pomenijo v odnosu do reševanja raziskovalnega problema. Pri analizi in interpretaciji podatkov si lahko pomagamo z različnimi dostopnimi programskimi orodji za obdelavo podatkov (npr. Microsoft Office Excel, SPSS, R-Commander, ATLAS.ti).

Razprava in ugotovitve

V razpravi povežemo cilje raziskave z rezultati, dobljenimi med raziskovalnim postopkom. Rečeno drugače, v ugotovitvah ovrednotimo rezultate analiz glede na opredeljene hipoteze/raziskovalna vprašanja. Skozi razpravo analizirane in interpretirane podatke združujemo v smiselne vsebinske sklope in tako prehajamo iz specifičnega nazaj na splošno. Naše ugotovitve vpenjamo nazaj v teoretični okvir, ko jih povezujemo in primerjamo z že znanimi ugotovitvami ter dosedanjimi raziskovalnimi izsledki.

V zaključku povzamemo ključne ugotovitve raziskave ter posebej izpostavimo morebitne omejitve raziskave – pri tem poskušamo kritično ovrednotiti raziskovalno delo in rezultate dela. Obenem raziskovalec običajno poda refleksijo o doprinosu rezultatov k teoriji in odpiranju novih inovativnih smeri v raziskovanju tega problema – očrta dodatne vidike, ki jih je raziskava odprla, in predstavi potencialne nove raziskovalne smeri na tem problemskem področju.

Ne nazadnje naj dodamo, da se navedene faze v raziskovalni praksi ne odvijajo nujno povsem sukcesivno³. Glede na samo naravo raziskovalnega problema namreč pogosto prihaja do njihovega prepletanja: raziskovalec denimo običajno študira področno literaturo kontinuirano vse do konca raziskave; prav tako je možno, da analizo nekaterih podatkov opravi, še preden zaključi zbiranje nekaterih drugih podatkov, hkrati jo lahko v času interpretacije podatkov tudi podrobneje razdela in jo s tem izpopolnjuje.

Literatura in viri

- Božičnik, B. (2018). *Prepričevalne tehnike spletnih strani za rezervacije*. (Magistrsko delo). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.
- Hafner Fink, M. in Škerlep, A. (b. d.). *Napotki za prijavo magistrskega dela FDV*. Pridobljeno iz <http://www.fdv.uni-lj.si/docs/o-fdv/napotki-za-prijavo-teme-mag-dela.docx>, 10. 12. 2016.
- Jelenovec, M. (2018). *Vesoljski turizem v resničnosti in v znanstveni fantastiki: od analize del Arthurja Charlesa Clarka do dejanskih turističnih produktov*. (Diplomsko delo). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.
- Johansson, R. (2003). *Case Study Methodology*. *International Conference "Methodologies in Housing Research", Stockholm, 22–24 September 2003*. Pridobljeno iz http://psyking.net/HTMLobj-3839/Case_Study_Methodology-_Rolf_Johansson_ver_2.pdf, 4. 12. 2016.
- Knežević, M. in Bizjak, B. (2009). *Merjenja in nekateri merski instrumenti v turističnih raziskavah*. Portorož: Turistica.
- Kokot, K. (2018). *Vpliv obiska termalnih zdravilišč na oblikovanje zdravih navad*. (Diplomsko delo). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.
- Lobe, B. (2006). Združevanje kvalitativnih in kvantitativnih metod – stara praksa v novi preobleki? *Družboslovne razprave*, XXII(53), 55–73.
- Marinković, S. (2017). *Podoba Slovenije kot turistične destinacije in lojalnost na primeru mednarodnih študentov*. (Diplomsko delo). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.

³ Sukcesivno – zaporedno, postopno.

- Miklič Milek, D. (2012). *Družbeno odgovorno ravnanje in raziskovalna odličnost. 24. forum odličnosti in mojstrstva, Otočec 2012.*
- Mlakar, N. (2018). *Vloga prve dame Združenih držav Amerike pri medijski reprezentaciji in razvoju turizma občine Sevnica.* (Diplomsko delo). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.
- Perušek, K. (2019). *Reprezentacija vesoljskega turizma v literaturi: analiza knjige traveler's guide to space: for one-way settlers and round-trip tourists.* (Diplomsko delo). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.
- Ragin, C. C. (2007). *Družboslovno raziskovanje: Enotnost in raznolikost metode.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Rozman, R. (2008). Namen in cilji projekta. *Projektna mreža Slovenije, 11(2), 4–9.*
- Senekovič, M. (2019). *Vloga in pomen naravne in kulturne dediščine pri razvoju trajnostnega turizma na širšem območju Radgonskih gorc.* (Diplomsko delo). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.
- Špindler, T. (2017). *Trajnostni razvoj vinskega turizma na območju Ljutomersko-Ormoških gorc.* (Magistrsko delo). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.
- Toš, N. in Hafner Fink, M. (1998). *Metode družboslovnega raziskovanja.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Trunk Širca, N., Jošt, V. in Skrbinjek, V. (2012). *Pisna dela v visokem šolstvu in osnove raziskovanja.* Celje: Mednarodna fakulteta za družbene in poslovne študije.
- Turnšek, B. (2019). *Izkustvena ekonomija na primeru dediščinskega turističnega produkta Dežela kozolcev na Dolenjskem.* (Magistrsko delo). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.
- Zupančič, T. (2018). *Interpretacija zgodbe v turističnem produktu Osnovna šola Brihtna glava.* (Magistrsko delo). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.

4. poglavje

Opredelitev načina raziskovanja; med kvali- in kvantitativnim

BORIS PREVOLŠEK IN TJAŠA ALEGRO

Namen raziskovanja, bodisi kvalitativnega ali kvantitativnega, je odkrivanje novih spoznanj, ki prinašajo prispevek k obstoječemu znanju in spodbujajo raziskovalce k novim raziskavam. Raziskovalec lahko za namene pridobivanja novega znanja seže tako po kvalitativnem ali kvantitativnem raziskovanju kot dveh zelo različnih tehnikah zbiranja in obdelave podatkov. V preteklosti so prednjačile kvantitativne raziskave, danes pa narašča uporaba kvalitativnih metod raziskovanja, ki tudi v procesu triangulacije poskušajo zajeti bistvo z vseh možnih zornih kotov.

V okviru svoje raziskave, mora študent jasno opredeliti svoj raziskovalni problem ter natančno in jasno opredeliti raziskovalne cilje. Na osnovi pregleda literature mora tako oceniti, ali obstajajo t. i. raziskovalne vrzeli, ki jih je smiselno raziskovati. Pri modelu svoje raziskave mora izhajati iz določenih filozofskih predpostavk, prav tako pa se mora odločiti, katere raziskovalne metode, metode zbiranja in analize podatkov bo uporabil.

Pri izbiri raziskovalne metode moramo oceniti, ali je izbrana metoda primerna za zastavljeno raziskovalno vprašanje, ali bomo na osnovi metode prišli do želenih rezultatov, kakšni so pogoji in omejitve pri uporabi metode, katere metode so še primerne, kakšno znanje potrebujemo za primerno uporabo metode, ali lahko sočasno uporabimo več različnih metod in ali so te kompatibilne.

Izbiri raziskovalne metode sledi odločitev o metodi zbiranja podatkov. Metode zbiranja podatkov se lahko uporabljajo ločeno ali pa se jih lahko medsebojno usklajuje. Izbira metode zbiranja podatkov je odvisna od raziskovalne teme, od izbranih raziskovalnih metod in dostopnosti podatkov. Dostopnost podatkov izjemno pomembno vpliva na rezultat raziskave, saj lahko le na osnovi zadostno zbranih podatkov pridobimo odgovore na zastavljena vprašanja.

Predvsem pri kvantitativnem raziskovanju moramo posebej paziti na širino vzorca (število enot, ki jih zajemamo v raziskavo), da s tem zagotovimo reprezentativnost vzorca, na podlagi katerega lahko pridobljene rezultate posplošimo na celotno populacijo preučevanih enot. Kvantitativno raziskovanje namreč pogosto zahteva ustrezno vzorčenje enot, ker so celotne populacije prevelike za raziskovanje in jih tehnično ni izvedljivo zajeti v raziskavo (primer: lokalno prebivalstvo v raziskavi njihovega odnosa do turistov). Ko je populacija preučevanih enot manjša (npr. direktorji slovenskih naravnih zdravilišč), vzorčenje ni potrebno, saj lahko v raziskovanje zajamemo celotno populacijo.

Pri kvalitativnem raziskovanju, kjer se osredotočamo na proučevanje majhnega števila enot ali le na posamezno enoto (osebo, organizacijo, dogodek, skupino) in jo poskusimo proučiti čim celoviteje, je namesto vzorčenja boljše govoriti o izboru. To pa ne pomeni, da v kvalitativnem raziskovanju način izbora enot, ki so predmet proučevanja, ni pomemben. Ključno je, da je vzorec primeren oziroma relevanten za raziskavo, to pomeni, da bomo z izbranimi enotami pridobili želene informacije, s katerimi bomo lahko odgovorili na naša raziskovalna vprašanja oziroma ustrezno naslovili cilje raziskave (Vogrinc, 2008).

Zbiranju podatkov sledi analiza podatkov, pri čemer se uporabljajo različni pristopi, kot npr. hermenevtična, semiotična, vsebinska analiza itd. Kljub omenjenemu zaporedju korakov pa v procesu raziskovanja poteka nenehna interakcija; tako se lahko raziskovalec tudi vrača k začetnim korakom z namenom, da izpopolni svoj zastavljeni raziskovalni problem oziroma da si zastavi primernejšega.

Kvalitativno raziskovanje, pojem izvira iz latinske besede »qualitas« (kakovost, vrednota, odlika, sposobnost itd.), je raziskovalni pristop, ki pri zbiranju in analizi podatkov uporablja izkustveno besedo in slikovno gradivo. Poudarek je na opisovanju situacij, ki jih proučujemo, in na razumevanju konteksta, v katerem situacije potekajo (Vogrinc, 2008). V ospredju je proučevanje subjektivnih doživetij posameznika. Kvalitativno raziskovanje poteka v naravnih razmerah in ohranja kompleksnost vsakdanjih situacij ter omogoča pridobitev stvarnejših spoznanj (Sagadin, 2001). Kvalitativne raziskovalne metode so zasnovane tako, da z upoštevanjem socialnega in kulturnega okolja pomagajo raziskovalcu razumeti udeležence in predvsem to, kar povedo in kar naredijo (Myers, 2009). Raziskovalec in raziskovani sta tako neločljivo povezana, med njima poteka stalna interakcija, poudarek pa je na induktivnem posploševanju – s posameznega na splošno.

Kvantitativno raziskovanje izvira iz latinske besede »quantitas« (koliko, količina, velikost). Je raziskovanje, za katerega je značilno, da se med pojavi, ki jih raziskujemo, iščejo vzorčno-posledične zveze (Sagadin, 2001). Za to obliko raziskovanja so značilni statistični postopki, krčenje informacij z numeričnimi podatki, pozitivistična filozofija, usmerjenost v rezultat in poudarek na zanesljivosti (Mužić, 2004). Pozitivistična filozofija označuje pogled na svet, ki je zasnovan tako, da je skladen z moderno znanostjo, zavrača religijo, metafiziko in predsodke ter poudarja opisovanje in razlaganje empiričnih dejstev (Vogrinc, 2008, str. 9–10).

Allwood (2012, str. 1422) pravi, da se za zbiranje kvantitativnih in kvalitativnih podatkov lahko običajno uporablja enaka metoda zbiranja podatkov, le prilagoditi jo je treba. Na primer vprašalniki lahko vsebujejo tako odprta vprašanja (kvalitativno) kot številčne lestvice (kvantitativno), vprašanja v intervjujih pa se lahko nanašajo na kvantitativne (številčne) vidike (npr. pogostost obiskov muzejev) kot na kvalitativne (vsebinske) vidike (npr. počutje gosta v določenem hotelu). Upoštevati je potrebno tudi to, da so lahko številke reprezentativne vsebine, ne le v primarnem kvantitativnem pogledu. Zato se lahko zgodi, da metode zbiranja podatkov, iz različnih razlogov, niso jasno kvantitativne ali kvalitativne.

Splošno lahko zapišemo, da je kvalitativni pristop primernejši za zahtevnejše raziskave, ki so kompleksnejše narave, z manjšim vzorcem in temeljijo na opisnih spremenljivkah, medtem ko kvantitativni raziskovalni pristop temelji na numeričnih spremenljivkah.

S kvalitativnimi raziskavami v turizmu proučujemo:

- dimenzije,
- pojavne oblike konceptov,
- raznolikost širine – vrednote (npr. kaj ljudje počnejo, njihovo vedenje),
- vedenje turistov,
- uporabljamo vprašalnice npr. zakaj.

S kvantitativnimi raziskavami pa v turizmu proučujemo:

- odnos, napoved in povezanost med stališči,
- uporabljamo vprašalnico npr. koliko.

Največkrat si pri uporabi kvantitativne metode raziskovanja postavimo hipoteze, ki jih zaradi številskih podatkov lahko tudi statistično preverjamo. V primeru kvalitativnih metod raziskovanja pa si postavljamo raziskovalna vprašanja, na katera lahko odgovorimo s pomočjo večjega nabora pridobljenih vsebinskih podatkov. Prav tako kot metode zbiranja podatkov niso vedno nujno strogo kvantitativne ali kvalitativne, se zaradi narave raziskovanja lahko raziskovalec odloči, da si bo kljub kvantitativni metodi postavil raziskovalna vprašanja ali pri kvalitativni metodi hipoteze. Študent naj tu upošteva mentorjeve usmeritve.

KVANTITATIVNE METODE + HIPOTEZE

KVALITATIVNE METODE + RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Pri raziskovanju uporabljamo primarne in sekundarne podatke. Vsi podatki, ki so rezultat nekega raziskovalnega dela, so primarni podatki. Sekundarni so podatki, ki jih pridobimo iz drugih že opravljenih raziskav. Kvalitativne raziskave nam podajajo primarne podatke, ti pa so lahko tudi osnova za nadaljnje raziskovanje. Tako s pomočjo primernih metod pridobimo informacije neposredno, hkrati pa zagotavljamo veljavnost, objektivnost in zanesljivost informacij (Radonjič in Iršič, 2006).

V nadaljevanju bosta predstavljena oba načina raziskovanja, kvalitativni in kvantitativni ter konkretni primeri tematik raziskovanja, ki so jih študenti, Fakultete za turizem Univerze v Mariboru, obravnavali v svojih zaključnih delih.

4.1 Opredelitev kvalitativnih metod raziskovanja in zbiranja podatkov

Kvalitativno raziskovanje lahko opredelimo kot sekvenčno raziskovanje, ki sloni na načrtu raziskovalnih dejanj, ki si sledijo v sorazmerno kratkem obdobju, temu pa sledi analiza zbranega empiričnega gradiva (Mesec, 1997). Vprašanja, ki si jih raziskovalci postavljajo v kvalitativnem raziskovanju, so (Myers, 2009): *Kaj se dogaja? Zakaj se dogaja? Kako je prišlo do tega? Kdaj se je zgodilo?*

Za izvedbo kvalitativnega raziskovanja je pomembno, da raziskovalec upošteva značilnosti slednjega, torej tako primernost uporabe posamezne raziskovalne metode, tehnike zbiranja in analize podatkov kot tudi etična načela.

Kvalitativne tehnike so interpretativne tehnike, s katerimi raziskovalec poskuša opisati, dekodirati, prevesti in drugače odkriti pomen določenih bolj ali manj naravno nastalih pojavov v družbenem svetu (Van Maanen, 1983). V nadaljevanju bomo predstavili najpogostejše kvalitativne metode zbiranja podatkov in jih pojasnili na konkretnih primerih.

4.1.1 Intervju

Intervjuji so pomembna tehnika zbiranja podatkov na področju poslovnih ved in se uporabljajo tako v pozitivističnih, interpretativnih in kritičnih raziskavah. V osnovi razlikujemo med strukturiranimi, polstrukturiranimi in nestrukturiranimi intervjuji.

Poglobljeni intervju je tehnika, ki je zasnovana tako, da ustvari živo sliko vidika intervjuvanca o raziskovani temi. Raziskovalec intervjuvancu postavlja vprašanja nevtralnno, ne sugerira odgovora in ne izraža odobravanja ali neodobravanja odgovora, vendar le pozorno posluša ter postavlja nadaljnja vprašanja na podlagi že podanih informacij ter tako usmerja pogovor (Mack et al., 2005). Poglobljeni intervju nam pomaga zbrati bogate podatke od ljudi v različnih vlogah in situacijah (Myers, 2009, str. 121).

Poglobljeni intervjuji navadno potekajo v živo, lahko pa ga opravimo tudi s telefonskim pogovorom. Intervju, z dovoljenjem intervjuvanca snemamo, da lahko kasneje dodamo kot prilogo raziskave tudi transkript pogovora (dobeseden zapis pogovora), ki služi za kasnejšo analizo. Poglobljeni intervju traja v povprečju od ene do dveh ur in se opravlja individualno z več ljudmi, ki poznajo raziskovalno tematiko, vendar prihajajo z različnih področij (Mack et al., 2005).

Študent Hojnik (2015) je v svojem zaključnem delu z naslovom *Trženje avtentičnosti: srednjeveški uprizoritveni turizem*, uporabil metodi poglobljenega intervjuja in anketo odprtega tipa, s katerima je pridobil vse potrebne informacije, da je lahko odgovoril na predhodno zastavljena raziskovalna vprašanja. Njegov vzorec intervjuvancev je obsegal 3 strokovnjake za avtentiko, ki imajo na tem področju že večletne izkušnje ter številne dosežke na področju uprizoritev. Intervjuje je opravil z vsako osebo posebej, v živo ter jih tudi posnel z videokamero. Transkripte intervjujev je dodal kot prilogo zaključnega dela. Odgovore intervjuvancev pa je v analizi strnil v sklepe po posameznih vprašanjih intervjuja.

Študentka Senekovič (2019) je v zaključnem delu z naslovom *Vloga in pomen naravne in kulturne dediščine pri razvoju trajnostnega turizma na širšem območju Radgonskih goric*, za metodo raziskovanja uporabila polstrukturirane intervjuje in odgovorila na zastavljena raziskovalna vprašanja. Opravila je 9 intervjujev s turističnimi deležniki javnega sektorja z obravnavanega območja. Javni sektor je izbrala zato, ker je glavni odločevalec o turizmu. Rezultate je strnila po različnih področjih, s katerimi je lahko odgovorila na zastavljena raziskovalna vprašanja.

4.1.2 Opazovanje z udeležbo

Metoda opazovanja izhaja iz tradicionalnih etnografskih raziskav, ki pomaga raziskovalcu zbrati podatke o perspektivi preučevane populacije. Opazovanje z udeležbo vedno poteka v okolju skupnosti, na lokacijah, za katere se domneva, da so pomembna za postavljena raziskovalna vprašanja. Raziskovalec se povsem približa oziroma vstopi v okolje udeleženca v raziskavi. Raziskovalec opazuje udeleženca raziskave in skuša zbrati čim več podatkov o njegovem vedenju, hkrati pa sam ostaja objektivni zunanji opazovalec. Opazovalec oziroma raziskovalec ves čas opazovanja skrbno beleži vsa opažanja in morebitne opombe za kasnejšo analizo. Prav tako je pomembna neformalna interakcija raziskovalca s člani oziroma udeleženci raziskave, v tem primeru opazovanci, ki morajo biti zabeležene. Podatki, ki jih pridobimo z opazovanjem udeležencev, služijo kot preverjanje subjektivnega poročanja udeležencev o tem, v kaj verjamejo in kako se vedejo. Metoda je koristna tudi za razumevanje fizičnega, socialnega, kulturnega in gospodarskega konteksta, v katerem udeleženci študije živijo. S to metodo lahko preučujemo tudi odnose med ljudmi, različne ideje, norme, dogodke, vedenja in dejavnosti ljudi – kaj počnejo, kako pogosto in s kom (Mack et al., 2005).

Primer raziskovanja z metodo opazovanja z udeležbo je metoda navideznega nakupovanja, angleško tudi »mystery shopper« oziroma skriti kupec. Kotler et al. (1996) navidezno nakupovanje označuje kot eden od načinov, s katerim si lahko ustvarimo podobo o zadovoljstvu kupcev, s pomočjo najetih ljudi, ki se pretvarjajo, da so potencialni kupci in nam lahko potem poročajo povratne informacije o pozitivnih ali negativnih izkušnjah nakupovanja izdelkov lastnega podjetja ali konkurence.

Za namene izvedbe metode navideznega nakupovanja si vnaprej pripravimo ocenjevalni list z različnimi kategorijami, ki jih bomo ocenjevali, zraven lahko uporabimo tudi različne merske lestvice, po katerih ocenjujemo. Na koncu zapišemo tudi analizo oziroma interpretacijo rezultatov in podamo morebitne predloge izboljšav.

4.1.3 Fokusne skupine

Fokusne skupine so oblika metode raziskovanja, s katero pridobimo kvalitativne podatke od skupine ljudi, navadno s pomočjo polstrukturiranih vprašanj (Creswell, 2016). Krueger in Casey (2009) opredeljujeta, da je optimalno število udeležencev od 8 do 10. V literaturi pa ta številka variira od 5 do 12 udeležencev. Fokusne skupine vodi raziskovalec in trajajo do dve uri (Sekaran v Daniels, Hillman in Radel, 2018). Fokusne skupine lahko dajo poglobljene informacije glede različnih tematik, ki jih raziskovalec raziskuje (Stone, 2008). Udeležence fokusne skupine vedno izberemo glede na temo, da jo dobro poznajo (Sekaran v Daniels, Hillman in Radel, 2018). Pravilo vodenja fokusne skupine je, da je raziskovalec odprt glede prejetih odgovorov in ne obsoja mnenja, ki ga udeleženci podajo glede obravnavane teme. Prav tako je pomembno, da razprava fokusne skupine poteka v, za udeležence, prijetnem okolju, kjer lahko sproščeno govorijo o izbrani temi (Krueger in Casey, 2009).

Fokusne oblike so kot metodologija raziskave v turizmu najbolj primerne, ko želimo dobiti informacije glede mnenja, odzivov potrošnika glede novega produkta ali storitve, ki jih ponuja turistična industrija (Rodgers, 2001). S fokusno skupino lahko ugotovimo kakšna je percepcija in občutki glede določenih izzivov, ki se pojavljajo, storitev ali priložnosti (Krueger in Casey, 2000). Fokusne skupine imajo, kot metoda raziskovanja, tako prednosti kot slabosti. Delahaye (v Daniels, Hillman in Radel, 2018) navaja naslednje prednosti: večkrat bolj učinkovite kot intervjuji, spodbujajo proces eksternalizacije znanja, omogočajo takojšnjo sintezo različnih mnenj in pogledov na temo, s fokusnimi skupinami lahko raziščemo več izzivov, ki se pojavljajo. Avtorji (ibid.) povzemajo tudi naslednje slabosti fokusnih skupin: organizacija logistike srečanja vseh sodelujočih in priprava

ustrezne tehnične opreme, mnenje enega posameznika lahko prevlada v celotni diskusiji, posamezniki so manj pripravljeni govoriti o zanje občutljivih temah ter zadnja izpostavljena slabost je subjektivna analiza pridobljenih podatkov.

Krueger in Casey (2009) pravita, da lahko fokusno skupino uporabimo za pridobivanje informacij, ki so potrebne za končne odločitve in informacij, ki jih predamo razvojni skupini produkta, na primer pred velikimi investicijskimi odločitvami. Fokusne skupine dajejo vpogled v organizacijske probleme, kot je na primer zadovoljstvo strank, problemi organizacijskega razvoja ali razumevanje zaposlenih. Prav tako so fokusne skupine primerne za pridobivanje informacij, ki pomagajo pri načrtovanju in postavljanju ciljev.

Za izvedbo fokusne skupine se je potrebno temeljito pripraviti. Pred izvedbo pripravimo načrt – protokol poteka spraševanja, si zapišemo tematske sklope vprašanj in določimo koliko časa imamo na voljo za posamez sklop ter zapišemo nekaj podvprašanj, s katerimi si pomagamo, da se ne oddaljimo od teme. Pripravimo prostor in opremo (snemalnik, soglasje za udeležbo v fokusni skupini, liste z vprašanji).

4.1.4 Diskurzivna analiza vsebine

Analiza diskurza je dobro uveljavljena kvalitativna metoda raziskovanja, ki se jo uporablja v različnih disciplinah. Obstajajo različni pristopi kako se diskurzivne analize lotiti. Kljub temu, da so pristopi različni pa vsi temeljijo na pomenu jezikovnega strukturiranja, z namenom, da sistematično ter kvantitativno opišejo vsebino, ki jo želimo podati (Feltham-King in Macleod, 2016. str. 1).

Analiza diskurza se torej osredotoča na to, kako je določeno besedilo strukturirano, upoštevajoč družbeni kontekst, v katerem je nastalo. Hkrati se osredotoča na jezik, ki ga uporabljajo ljudje v vsakdanjem pogovoru oziroma pri pisanju (Myers, 2009). Poskuša ugotoviti, zakaj je besedilo zapisano, kot je in ne na drugačen način, zakaj se uporabljajo točno določene besede v točno določenem vrstnem redu (Johnstone, 2001).

Obstaja več pristopov k analizi diskurza. Najpogosteje uporabljena je t.i. kritična analiza diskurza, ki je paradigmatško povezana s t.i. kritičnimi pristopi v turističnih študijah. Zato se razlikuje od npr. kvalitativne tematske analize vsebine po tem, da je njen osnovni namen identificirati skrite, na prvi pogled neočitne, vzorce v komuniciranju, ki izkazujejo razmerja moči v družbi (npr. moči v razrednem, rsnem, spolnem ali zgodovinsko-kolonizacijskem razlikovanju). Primer uporabe analize diskurza v slovenščini je prispevek Vezovnikove

(2007), ki analizira, čez kakšne diskurze te revije predstavljajo t.i. novo očetovstvo in kako so v teh diskurzih še vedno prisotne stereotipne podobe očetovstva.

4.2 Analiza kvalitativnih podatkov

Naslovitvi raziskovalne teme oziroma problema in izbiri primernih metod raziskovanja ter tehnik zbiranja podatkov sledita analiza in interpretacija kvalitativnih podatkov. Večina analize in interpretacije podatkov se opravi na koncu raziskovanja, ko raziskovalec poskuša iz množice podatkov izluščiti najpomembnejše. Raziskovalec tako poskuša urediti svoje podatke v primerno obliko, ki mu omogoči, da se osredotoči na pomembne vidike svojega raziskovanja. Tako se podatki preoblikujejo v pomembne zaključke, ki omogočajo boljše razumevanje raziskovanega področja in prinašajo nova spoznanja k že obstoječim teorijam oziroma znanju (Myers, 2009). Pri analizi podatkov lahko raziskovalec uporabi različne pristope in jih medsebojno primerno usklajuje. Pri tem se soočamo z različnimi pristopi, ki jih bomo predstavili v nadaljevanju.

Zagotovo najenostavnejši način analiziranja podatkov je kodiranje, pri katerem uporabljamo različne kode, s katerimi opisujemo oziroma povzemamo nek stavek, odstavek ali celo večjo količino besedila. Miles et al. (1994) označujeta kode kot oznake, s katerimi zbranim podatkom med raziskavo pripišemo določen pomen. Analiziranje se tako začne že z oblikovanjem kod, s katerimi uredimo množico podatkov v kategorije in tako zmanjšamo količino podatkov, omogočimo njihovo boljšo organizacijo in hitrejšo analizo. Pri kodiranju podatkov bi po mnenju Ryana in Bernarda (2000) morali slediti šestim korakom, in sicer vzorčenju, identificiranju tem, oblikovanju seznama kod, povezovanju kod z besedilom, oblikovanju in preverjanju modelov. V okviru vzorčenja se identificira besedilo, ki je predmet analize, izpostavi se ključne teme ter se pripravi seznam možnih kod in njihovih definicij. Posameznim kodam se pripiše besedilo, ki jim pripada. Temu sledi vzpostavitev modela, v katerem se preverja, kako so teme, koncepti, prepričanja in obnašanja medsebojno povezani. Vzpostavljen model se nato preveri s pomočjo empiričnih podatkov.

Beležke (beleženje) se velikokrat uporabljajo kot pripomoček pri analiziranju podatkov in predstavljajo osebne zapiske raziskovalca o tem, kaj se med raziskavo dogaja oziroma kako se je lotil le-te. Tako beležke vsebujejo razmišljanja raziskovalca, hkrati pa tudi njegove občutke in početje v času raziskave. Esterberg (2002) prepoznava dva tipa beležk – proceduralne in analitične. Proceduralne beležke se osredotočajo na potek raziskave in tako beležijo, kako se je raziskovalec lotil raziskave in kako jo je izvedel. Takšne beležke

omogočajo bogat vpogled v sam potek raziskave. Analitične beležke se osredotočajo na raziskovalno temo, na podatke, ki se zbirajo, in na to, kakšen pomen bi lahko ti imeli. Takšne beležke predstavljajo prvi korak pri oblikovanju zaključnih ugotovitev.

Analitična indukcija je način analize podatkov, pri kateri razvijamo razlage nekega pojava na osnovi enega ali več primerov. Ryan in Bernard (2002) razlagata, da se mora sprva definirati pojav, ki ga želimo razlagati in s kakšnim namenom. Temu sledi preverjanje razlage nekega pojava z večjim številom primerov. Med preverjanjem se tako naša razlaga dopolnjuje z novimi spoznanji, ki jih prinašajo posamezni primeri. Postopek se nadaljuje tako dolgo, dokler se ne vzpostavi neka splošna razlaga pojava, ki velja za vse proučevane primere.

Analiza kvalitativnih podatkov lahko poteka tudi na osnovi niza dogodkov, ki so lahko kronološko razporejeni. Dogodke tako lahko združujemo glede ne neke skupne značilnosti v kategorije; morebiti so to dogodki, ki so nastali v istem časovnem obdobju, oziroma obstaja drug vidik njihove medsebojne povezanosti. Dogodke se lahko opiše v obliki pripovedi ali pa se jih povzame v obliki tabel oziroma časovnih grafov (Miles et al., 1994).

Kritični incident je analiza kvalitativnih podatkov, ki v jedro svoje raziskave postavlja mnenja ljudi o nekih dogodkih oziroma incidentih (Miles et al., 1994). Takšna analiza je nekako skrajšana oblika nizov dogodkov, saj takšen pristop omogoča sistematično zbiranje pomembnih podatkov v povezavi z določenimi dogodki, analizira določene vzorce in omogoča bralcu, da razbere ključne sklepe. Pogosto se tako več različnih incidentov proučuje skupaj in se poskuša identificirati morebitne skupne značilnosti. Čeprav tehnike incidenta izhajajo iz pozitivizma, pa se lahko uporabijo tudi v okviru interpretativnega pristopa (Kain, 2004).

Vsebinska analiza je usmerjena v iskanje pomenov pisnih ali vizualnih virov, kot so časopisi ali oglasi, s tem da členi njihovo vsebino v kategorije (Payne in Payne, 2004). McNabb (2002) poudarja, da je bistvena prednost tovrstne analize podatkov, da raziskovalcu ponuja strukturirano metodo, na osnovi katere lahko analizira vsebino besedila na enostaven, jasen in ponovljiv način. Glavna slabost takšne analize podatkov je, da velikokrat izlušči določene informacije iz konteksta, zaradi česar se velikokrat izgubi pomen celotnega besedila oziroma ga je težko povzeti. Ravno iz tega razloga je vsebinska analiza primerna takrat, ko je pomen nekega besedila zelo močno in jasno poudarjen (McNabb, 2002).

Vsebinska analiza je primerna za iskanje ponovljenih besed in kako se te spreminjajo skozi čas, zato z njo velikokrat analiziramo zgodovinske trende ali besedila intervjujev.

Praktična načela za tematsko analizo so (Radel in Hillman, 2018):

- Štetje (iščemo replicirane stvari, dogodke, ki se ponavljajo)
- Opazovanje tem, vzorcev (iščemo povezave med stvarmi, ki se pojavljajo)
- Oblikujemo metafore, diagrame, analogije, diagrame poteka dogodkov, miselne mape, socio-grame ali simbole za stvari, ki se pojavljajo.
- Preverimo kaj odstopa, je drugačno in dogodke ali pojave, ki se zelo pogosto pojavljajo.
- Povežemo specifične dogodke ali pojave s tistimi, ki so pogosti.
- Opazujemo neskladja in podobnosti.
- Opazujemo ustvarjanje, povezovanje ali interventne razlike.
- Opazujemo, če so ponovitve v podatkih podobne teorijam ali konceptom.

Študentka Haramija (2016) je v zaključnem delu *Oblikovanje zgodb v turistični promociji v zdraviliških občinah* v manjši meri posegla tudi po uporabi kvalitativne poglobljene analize spletnih strani. Študentka je želela analizirati uporabo zgodb, ki jih zdraviliške občine uporabljajo na svojih uradnih spletnih straneh, zato si je zastavila več raziskovalnih vprašanj. Metode kvalitativne analize se je lotila z analiziranjem 14 spletnih strani zdraviliških občin. Najprej je analizirala, ali na spletni strani omenjajo turizem. Spletne strani, ki so omenjale turizem, je v nadaljevanju analizirala glede na enote zgodb. Enota zgodbe se je največkrat pojavila kot krajši opis na spletni strani, nekateri opisi so vsebovali tudi sliko omenjene turistične znamenitosti. V nadaljevanju je analizo poglobila in analizirala tudi elemente zgodbarjenja v opisih. Rezultate analize je zapisovala v tabelah, s pomočjo katerih je lahko odgovorila na zastavljena raziskovalna vprašanja.

Analiza pogovora obravnava jezik kot aktivnost ljudi. Za razliko od pisnih virov je za ustne vire značilno, da so neuradni, nestrukturirani in velikokrat slovnično nepravilni. Tema pogovora se velikokrat spreminja, pri čemer se velikokrat predhodne teme sploh ne dokončajo (Myers, 2009).

Analiza metafor omogoča sistematično refleksijo metafor, s katerimi in skozi katere zaznavamo, govorimo, razmišljamo in delujemo. Prvi korak v analizi metafor je, da jih zaznamo v besedilu. Metafore se pojavljajo takrat, ko se za pomenom besed ali fraz skriva nek globlji pomen in ko njihov pomen izhaja iz neke psihološke ali kulturne izkušnje, ki je velikokrat abstraktna (Schmitt, 2005).

Hermenevtika pomeni učenje o razlaganju, tolmačenju in razumevanju nekega besedila, simbola, znaka. V kvalitativni raziskavi, kot je študija primera ali etnografija, raziskovalec zbere množico podatkov, kot so zapiski, intervjuji, dokumenti, terenski zapiski, zvočni zapisi, opisi dogodkov idr. Raziskovalec mora nato zbrane podatke urediti, interpretirati in razložiti. Ravno pri tem raziskovalcem pomaga hermenevtika, saj jim omogoča analize, skozi katere lahko interpretira in razume pomen besedil. Hermenevtika postavlja v ospredje razumevanje ljudi, torej poskuša doumeti, kaj ljudje govorijo, počnejo in zakaj (Myers, 2009). Omogoča analizo družbenih in organizacijskih situacij na poslovnem področju v globino in se tako uporablja tudi za proučevanje kvalitativnih podatkov na poslovnem področju (in sicer informacijskih sistemov) in v marketingu (Myers, 2009).

Ena pomembnih prednosti semiotične analize v primerjavi z vsebinsko je v tem, da se raziskovalec ne zadovolji s površinskim razumevanjem nekega besedila, ampak poskuša v svoji analizi prodreti pod očitna opažanja in prek njih. Ob tem se je treba zavedati, da tudi raziskovalci znake oziroma simbole vedno interpretirajo različno, zato se je v analizah pogosto treba zateči k arbitrarno določenemu razumevanju pomena (Bryman, 2004, povzeto po Vogrinc, 2008). Myers (2009) kot prednost semiotike izpostavlja spodbujanje raziskovalca, da uporabi različne kategorije podatkov, bodisi v obliki besedila, slik ali zvočnih zapisov, saj ga spodbuja, da dekodira skrivne pomene znakov in simbolov. Kot pomanjkljivost pa avtor navaja pretirano osredotočenost na pomene simbolov in znakov ter ljudem pripisuje pasivno vlogo. Semiotika zahteva tudi precejšnjo kreativnost raziskovalca.

Narativna teorija predpostavlja, da ljudje oblikujejo in uresničujejo svoja življenja skozi pripovedovanje zgodbe. Veliko teoretikov je poudarilo, da so ljudje brez dvoma bitja, ki pripovedujejo zgodbe (homonarrans). Tako so zgodbe posebna oblika medosebnega komuniciranja v določenem družbenem kontekstu (Sremec, 2009). Narativna analiza se lahko uporablja tudi pri analizi podatkov, pridobljenih na osnovi intervjujev, pri čemer je pomembno, da se od intervjuvancev pridobi informacije, ki podajajo zgodbo, ki mora biti odprta in spodbuja intervjuvanca k novim temam (Chase, 2005, povzeto po Myers, 2009).

4.3 Opredelitev kvantitativnih metod raziskovanja in zbiranja podatkov

Kvantitativne raziskave poudarjajo številke, ki jim pripisujejo vrednosti in na osnovi katerih gradijo svoj teoretični konstrukt ter znanstveno zagovarjajo delovanje proučevanega pojava. Primeri kvantitativnih raziskav so (Myers, 2009):

- ankete,
- laboratorijski eksperimenti,
- simulacija,
- matematično modeliranje,
- statistična analiza,
- ekonometrija.

Kvantitativna raziskava omogoča posploševanje na populacijo z uporabo primerne vzorca ter statističnih metod in se tako velikokrat uporablja, ko želimo raziskati določeno temo pri večjem številu ljudi ali organizacij. Namen raziskave je najti vzorce obnašanja, ki se pojavljajo v različnih situacijah. Slabost kvantitativnih raziskav je, da se med raziskavo izgubi veliko informacij, saj se velik del družbenih in kulturnih vidikov spregleda na račun posploševanja (Myers, 2009).

4.3.1 Anketa

Anketa velja za pogosto uporabljeno metodo raziskovanja v turističnih študijah. Z anketo zbiramo informacije od posameznikov, z vnaprej pripravljenim obrazcem vprašanj – vprašalnik. Poznamo 6 tipov anket, to so: anketa o gospodinjstvu (sodelujoči so izbrani na podlagi tega kjer živijo in so izprašani na domu), anketa na ulici (anketiramo naključno mimoidoče), anketa preko telefona (anketiramo sodelujoče s telefonskim pogovorom), anketa preko pošte (anketni vprašalnik je poslan sodelujočemu, ki ga rešenega vrne preko pošte), anketa preko elektronske pošte (Anketni vprašalnik je poslan preko elektronske pošte in rešen vrnjen nazaj preko istega kanala), anketa, ki jo reši turist na kraju samem (turist oz. uporabnik neke turistične storitve, infrastrukture ali predstavnik destinacije, je anketiran na kraju samem) (Veal, 2017).

Pri oblikovanju vprašanj je ves čas potrebno imeti v mislih namen raziskave. Pogosto se zgodi, da raziskovalec prehitro oblikuje vprašanja. V anketo naj bodo vključena le vprašanja, ki dajejo odgovore na raziskovalna vprašanja/hipoteze. Pri oblikovanju vprašalnika, mora raziskovalec poiskati kar se da veliko prejšnjih raziskav in vprašalnikov, ki so se ukvarjali z njegovo obravnavano tematiko, da bodo dobljeni rezultati lahko imeli osnovo za primerljivost, saj le tako bodo podatki zbrani na podoben način. Vprašanja iz že narejenih raziskav, tako postanejo del vložka v oblikovanje anketnih vprašanj raziskovalca (Veal, 2017).

Posplošeno lahko informacije, ki jih iščemo z anketnim vprašalnikom, lahko razdelimo na 2 skupine (Veal, 2017):

- karakteristike sodelujočih (kdo? – spol, starost, ekonomski status, socialni status,...)
- aktivnosti in vedenje sodelujočih (kaj? – aktivnosti na mestu/na destinaciji, pogostost obiskov, čas preživet na destinaciji, informacije povezane s potovanjem,...)
- vedenje in motivatorji sodelujočih (zakaj? – razlog izbire destinacije, pomembnost nečesa, zadovoljstvo/evalvacija izkušnje, prihodnji nameni/želje,...)

Pri besednem oblikovanju vprašanj, naj raziskovalec (Veal, 2017):

- se izogne uporabi žargona,
- poenostavi vprašanja/besede kjer je to le možno,
- se izogne dvoumnim vprašanjem,
- se izogne vprašanjem, ki namigujejo željen odgovor,
- postavlja le eno vprašanje na enkrat.

V anketah poznamo odprti, pol odprti in zaprti tip vprašanj. Odgovori na vprašanja pa se lahko merijo z različnimi lestvicami, na primer: kategorijske lestvice, Thurstonova lestvica, Likertova lestvica, semantični diferencial, Stapelova lestvica, grafične lestvice, Lestvice za rangiranje, primerjalne lestvice ter druge.

Študent Špindler (2017) je v zaključnem delu z naslovom *Trajnostni razvoj vinskega turizma na območju Ljutomersko – Ormoških goric*, uporabil metodo spletne ankete, s katero je želel preveriti stališča vinogradnikov in vinarjev tega območja. Anketa je bila na spletu dostopna približno 1 mesec, pozive za izpolnitev ankete pa je študent vinogradnikom in vinarjem poslal predhodno preko elektronske pošte. Zaradi nizkega odziva, so bili pozivi za

reševanje anket poslani ponovno in kasneje še dvakrat. V anketi je bilo uporabljeno nominalno merjenje z enostavno in Likertovo lestvico. S slednjo je bilo ocenjeno stališče do obravnavanih tematik skozi ocenjeno stopnjo pomembnosti posamezne izjave. Odgovorom so bile dodeljene številske vrednosti, s katerimi so bile izračunane povprečne vrednosti podanih ocen v vseh anketnih vprašalnikih.

Študent Turnšek (2019) je v zaključnem delu *Izkuštevna ekonomija na primeru dediščinskega turističnega produkta Dežela kozolcev na Dolenjske*, prav tako uporabil anketo kot metodo zbiranja podatkov. Anketa je bila na spletu objavljena od aprila do novembra ter na vhodu muzeja v fizični obliki. Najprej je študent pridobil dovoljenje za opravljanje anketiranja v izbranem muzeju, kamor je poslal dopis s prošnjo. Anketni vprašalnik je sestavljen z nagovorom, povezavo do spletne različice ankete in QR kodo, za lažjo povezavo do ankete preko mobilnega telefona. Odziv reševanja fizične oblike ankete je bil majhen. Na koncu je bilo popolno rešenih anket 117 v pisni in elektronski obliki. Rezultati anketnega vprašalnika so interpretirani s pomočjo grafov in tabel ter statistične analize, ki je bila opravljena s programom SPSS. S to analizo je študent potrdil ali ovrigel postavljene hipoteze. Dopis s prošnjo za anketiranje in celoten anketni vprašalnik, sta dodana kot priloga zaključnemu delu. Anketni vprašalnik je primer dobro zastavljenih vprašanj.

4.4 Uporaba kvalitativne in kvantitativne metode

Kvalitativno in kvantitativno raziskovanje uporabljata drugačne pristope, vendar se lahko v raziskovanju med seboj dopolnjujeta, saj za celostno predstavo o nekem pojavu lahko kombiniramo obe tehniki hkrati (Neuman, 2003). Mnenju Neumana se pridružuje tudi Myers (2009), ki prav tako meni, da je uporaba kvalitativnih in kvantitativnih metod potrebna v raziskavah in da sta obe vrsti raziskave lahko znanstveno odlični. Neuman (2013) kvalitativno in kvantitativno raziskovanje opredeli kot proces (triangulacija), pri katerem gre za način gledanja na določen problem z različnih zornih kotov. Pri triangulaciji metod se tako kvalitativne raziskovalne metode mešajo in dopolnjujejo s kvantitativnimi in obratno. Gre torej za dva različna pristopa, pri čemer se eden zgleduje po metodah naravoslovja, drugi pa uporablja metode, ki so značilne za humanistične in kulturološke vede (Mesec, 1997). Triangulacija zagovarja načelo, da bi se moralo v raziskavi uporabiti več različnih raziskovalnih metod, bodisi za zbiranje podatkov oziroma njihovo analizo. Uporaba različnih virov je tako zelo razširjena; tako raziskovalci pridobivajo informacije bodisi na osnovi pregleda literature, vprašalnikov ali intervjujev. Veliko zahtevnejša je sočasna uporaba različnih raziskovalnih metod za analizo v eni raziskavi, saj se lahko

metode med seboj občutno razlikujejo, kar od raziskovalca zahteva širše znanje oziroma poznavanje tako kvalitativnih kot kvantitativnih raziskovalnih metod (Myers, 2009).

Pri svojem raziskovanju lahko torej uporabimo obe, kvalitativno in kvantitativno metodo ter si pri tem zastavimo ali raziskovalna vprašanja ali hipoteze. Na primer, študenta Alegro (2018) in Turnšek (2019) sta v svojem zaključnem delu najprej uporabila metodo kvalitativne analize vsebine, v drugem delu pa kvantitativno analizo vsebine ter tako prišla do odgovorov na postavljena raziskovalna vprašanja oziroma hipoteze.

Študentko Alegro (2018) je v zaključnem delu *Marketing destinacij na YouTubeu – znamčenje in zgodbarjenje*, v prvem delu raziskovanja zanimala tipologija zgodb, zato si je zastavila raziskovalno vprašanje, ki se je glasilo: »Kakšna je osnovna tipologija promocijskih videoposnetkov, ki so sodelovali na tekmovanju UNWTO?«. Da bi lahko odgovorila na zastavljeno vprašanje, je uporabila induktivno kvalitativno analizo vsebine videov. V drugem delu pa je kot metodo uporabila kvantitativno analizo vsebine videov s pomočjo kodirne knjige, kjer je šlo za štetje posameznih vsebin, ki jih je predhodno določila v kodirni knjigi. Z drugim delom analize je lahko odgovorila še na preostala raziskovalna vprašanja, ki so se nanašala na število elementov zgodbarjenja v posameznem videu, podpiranje blagovne znamke destinacije in beleženje odziva uporabnikov na objavljen video.

Študent Turnšek (2019) pa si je v svojem zaključnem delu, z naslovom *Izkustvena ekonomija na primeru dediščinskega turističnega produkta Dežela kozolcev na Dolenjskem*, zastavil tako raziskovalno vprašanje kot hipoteze. Najprej ga je zanimalo: »Katere elemente izkustvene ekonomije lahko zasledimo v produktnih katalogih in na spletni strani Dežele kozolcev?«. Na to raziskovalno vprašanje je odgovoril s pomočjo kvalitativne metode analize vsebin. Vsebinske podatke, ki jih je pridobil z analizo spletne strani Dežela kozolcev in produktnih katalogov obravnavanega turističnega produkta je razvrščal po sistemu kategorizacije, ki dopušča možnost ponovne analize in rekonstrukcijo ugotovitev, ki so pri tej vrsti analize navadno subjektivne (Mayring, 2014 v Turnšek, 2019). V nadaljevanju pa je uporabil kvantitativno metodo anketiranja, s katero je lahko potrdil ali ovrigel postavljene hipoteze.

Med kvantitativnim in kvalitativnim pristopom torej ni razlike v predstavi, da posamezna raziskava prispeva k širjenju znanja o določenem problemu ali področju. Razlika je v tem, da si pri kvantitativnem pristopu predstavljamo, da posamezna raziskava doda le drobec k širši sliki, ki jo sestavimo na osnovi velikega števila časovno omejenih linearno potekajočih raziskav, medtem ko si pri kvalitativni predstavljamo, da že v okviru ene

raziskave, ki jo sestavlja več manjših, postopno razširimo krog spoznanj do te mere, da lahko oblikujemo uporabno teorijo (Mesec, 1997).

4.5 Razprava in ugotovitve

Izbira metode in tehnik zbiranja podatkov je odvisna od izbrane raziskovalne metode, raziskovalne teme in razpoložljivih podatkov. Pri izbiri metod zbiranja podatkov je pomembna tudi seznanjenost raziskovalca z njo. Namreč: le dobro poznavanje tehnik lahko zagotovi njihovo pravilno uporabo. Poleg poznavanja tehnik raziskovanja, se je potrebno zavedati tudi omejitev posamezne metode in v skladu s tem izbrati najprimernejšo. Na primer pri izvajanju kvantitativne metode, ankete, je potrebno zagotoviti dovolj velik odziv in pripravljenost za reševanje ankete. Pri kvalitativni raziskavi pa so raziskovalci sami in njihovo znanje temeljni standardi. V tej metodi je izjemno pomembna rekonceptualizacija, zaradi katere je kvalitativna metoda tudi označena za kompleksno, saj o standardu odloča raziskovalec sam. Raziskovalec sam rekonceptualizira: če mu nekaj ne gre, kar je predvidel oziroma si zamislil, lahko spremeni koncept in ga vzpostavi na novo. To nalogo pa lahko opravi le raziskovalec, ki je odličen metodolog, zato je v kvalitativnem raziskovanju pomembna metodološka izobrazba.

V raziskovanju pa se ob omejeni dostopnosti virov in časovnih omejitvah soočamo tudi z omejitvami na strani uveljavljenih etičnih načel. Pri raziskovanju se velikokrat pojavijo moralne dileme, ko poskušamo po eni strani varovati udeležence v raziskavi, po drugi pa opraviti raziskavo z javno objavljenimi zaključki. Raziskovalec mora pri raziskovanju upoštevati številna etična načela, kot so zlato pravilo, poštenost, izogibanje plagiatorstvu, pridobivanje soglasij in dovoljenj za objavo (Myers, 2009). Namen vsake raziskave torej ni le zgolj v pripravi prispevka, ampak v njegovi objavi, bodisi v obliki članka, knjige ali prispevka na konferenci. Tako z znanjem in izkušnjami, ki smo jih pridobili skozi raziskavo, pripomoremo k ozaveščanju ostalih raziskovalcev, ki jim lahko naša raziskava nudi dobro osnovo pri njihovi.

Literatura in viri

- Alegro, T. (2018). *Marketing destinacij na YouTubeu – znamčenje in zgodbarjenje*. (Magistrsko delo). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.
- Allwood, C. M. (2012). The distinction between qualitative and quantitative research methods is problematic. *Quality & Quantity*, 46(5), 1417–1429.
- Bryman, A. (2004). *Social Research Methods*. New York: Oxford University.
- Chase, S. E. (2005). *Narrative inquiry: multiple lenses, approaches, voices*. V N. K. Denzin in Y. S. Lincoln (ur.), *The Sage Handbook of Qualitative Research*, (3rd Ed.), (str. 651–79). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Creswell, J. W. (2016). *30 essential skills for the qualitative researcher*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Daniels, C., Hillman, W. in Radel, K. (2018). Qualitative Tourism Research: Focus Groups. V W. Hillman in K. Radel (ur.), *Qualitative Methods in Tourism Research: Theory and Practice*, (str. 184–199). UK: Channel View Publications.
- Esterberg, K. G. (2002). *Qualitative methods in social research*. Boston: McGraw-Hill Education.
- Feltham-King, T. in Macleod, C. (2016). How content analysis may complement and extend the insights of discourse analysis: An example of research on constructions of abortion in South African newspapers 1978–2005. *International journal of qualitative methods*, 15(1), 1–9.
- Haramija, M. (2016). *Oblikovanje zgodb v turistični promociji v zdraviliških občinah*. (Diplomsko delo). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.
- Hojnik, S. (2015). *Trženje avtentičnosti: srednjeveški uprizoritveni turizem*. (Diplomsko delo). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.
- Johnstone, B. (2001). Discourse Analysis and Narrative. V D. Schiffrin, D. Tannen, H. E. Hamilton (ur.), *The handbook of discourse analysis*, (str. 635–649). Malden: Blackwell Publishers.
- Kain, J. S. (2004). The Kain–Fritsch convective parameterization: an update. *Journal of applied meteorology*, 43(1), 170–181.
- Kotler, P., Česen, N., Žnideršič, M., Česen, T., Finžgar, E., Umek, A. in Zupančič, B. (1996). *Marketing management-trženjsko upravljanje: analiza, načrtovanje, izvajanje in nadzor*. Ljubljana: Slovenska knjiga.
- Krueger, R. A. in Casey, M. A. (2000). *Focus groups: A practical guide for applied research* (3rd Ed.). Thousand Oaks, CA: Sage publications.
- Krueger, R. A. in Casey, M. A. (2009). *Focus groups: A practical guide for applied research* (4th Ed.). Thousand Oaks, CA: Sage publications.
- Maanen, J. V. (1983). *Qualitative methodology*. Beverly Hills: Sage.
- Mack, N., Woodsong, C., MacQueen, K., Guest, G. in Namey, E. (2005). *Qualitative research methods: A data collector's field guide*. Research Triangle Park, NC: Family Health International.
- McNabb, D. E. (2002). *Research methods in public administration and nonprofit management*. New York: 3A.E. Sharpe.
- Mesec, B. (1997). *Kvalitativna metodologija: izhodišča in načela*. V *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Pridobljeno iz [https:// sites. google. com/site/kvalitativnametodologija/kvalitativnametodologija/uvod-v-kvalitativno-raziskovanje-v-socialnem-delu-knjiga-1](https://sites.google.com/site/kvalitativnametodologija/kvalitativnametodologija/uvod-v-kvalitativno-raziskovanje-v-socialnem-delu-knjiga-1), 7. 1. 2017.
- Miles, M. B., Huberman, A. M., Huberman, M. A. in Huberman, M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. London: Sage.
- Mužič, V. (2004). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.
- Myers, D. M. (2009). *Qualitative research in Business & Management*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage.
- Neuman, W. (2003). *Social research methods: qualitative and quantitative approaches*. Boston: Allyn and Bacon.
- Von Neumann, J. (2013). *Mathematische grundlagen der quantenmechanik* (Vol. 38). Springer-Verlag.
- Payne, G. in Payne, J. (2004). *Key concepts in social research*. London: Sage.
- Radel, K. in Hillman, W., (2018). A Grounded Theory Approach to Tourism. V W. Hillman in K. Radel (ur.), *Qualitative Methods in Tourism Research: Theory and Practice*, (str. 29–49). UK: Channel View Publications.
- Radonjič, D. in Iršič, M. (2006). *Raziskava marketinga*. Ljubljana: GV založba.
- Rodgers, J. (2001). *Travel and tourism*. Oxford: Heinemann Educational Publishers.
- Ryan, G. W. in Bernard, H. R. (2000). Techniques to identify themes in qualitative data. *Handbook of Qualitative Research*. (2nd Ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Sagadin, J. (2001). Pregledno o kvalitativnem empiričnem pedagoškem raziskovanju. *Sodobna pedagogika*. Pridobljeno iz http://www.sodobnapedagogika.net/?option=com_content&task=view&id=1501&Itemid=22, 6. 1. 2017.
- Senekovič, M. (2019). *Vloga in pomen naravne in kulturne dediščine pri razvoju trajnostnega turizma na širšem območju Radgonskih gorc*. (Diplomsko delo). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.

- Schmitt, R. (2005). Systematic metaphor analysis as a method of qualitative research. *The qualitative report*, 10(2), 358–394.
- Sremac, S. (2009). Integrativni pristup praktičnoj teologiji: Socijalna konstrukcija konverzije-primer narativne analize svedočanstva konverzije kod bivših zavisnika. *Kairos: Evandeoski teološki časopis*, 3(2), 339–364.
- Stone, R. J., (2008). *Managing human resources*. (2nd Ed.). Milton, Old: John Wiley & Sons Australia, Ltd.
- Špindler, T. (2017). *Trajnostni razvoj vinskega turizma na območju Ljutomersko-Ormoških goric*. (Magistrsko delo). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.
- Turnšek, B. (2019). *Izkustvena ekonomija na primeru dediščinskega turističnega produkta Dežela kozolcev na Dolenjskem*. (Magistrsko delo). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.
- Veal, A. J. (2017). *Research methods for leisure and tourism*. UK: Pearson.
- Vogrinc, J. (2008). *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani.

5. poglavje

Osebni odnosi v znanstvenem pisanju

MARKO KOŠČAK

Naučiti učiti se je danes ena od temeljnih kompetenc ljudi. Kompleksna usposobljenost za obvladanje osebnega učenja vključuje sposobnosti odločanja, kritičnosti in samokritičnosti, razvite miselne procese, ohranjeno vedoželjnost, razgledanost, bogat pojmovni svet in zadovoljivo mero osebnega predznanja. Danes se je usposobljenosti za samostojno izobraževanje pridružila tudi digitalna. Ta omogoča, da se študent sam odloča, išče nove poti do znanja (knjiga, časopisni članek, telefonski pogovor z znancem, neposredno opazovanje osebe, ki že zna, arhivi, enciklopedije, internet, konzultacija, poskusi in zmote itd.). Nekateri ljudje vseh teh spretnosti in lastnosti še niso razvili in potrebujejo pomoč mentorja, da ohranijo individualno pot izobraževanja (Krajnc, 2012).

5.1 Mentorstvo

Beseda mentor izhaja iz grške legende o starem izkušenem možu Mentorju, ki je bil Odisejev prijatelj. Odisej mu je ob odhodu v trojansko vojno zaupal skrb za dom in vzgojo sina Telemaha. Mentor je bil Odiseju vodnik in vzgojitelj. Beseda mentor torej predstavlja vodjo, učitelja, vzgojitelja, svetovalca mlademu človeku, ki ima manj izkušenj za življenje v družbi.

Mentorstvo je še vedno ena od zelo pogostih oblik izobraževanja. Obdobje študija predstavlja začetek srečevanja študenta s tematiko, ki jo bo med svojim poklicnim udejstvovanjem v takšni ali drugačni obliki srečeval, se torej z njo seznanjal ali jo celo preučeval na precej bolj poglobljen in praktičen način. Diplomsko delo kot zaključek obsežnega študijskega dela zato predstavlja kakovosten vrh študentovega udejstvovanja, ki mu naj predstavlja strokovni izziv, skozi katerega ga običajno vodi in usmerja izbrani mentor. Raven kakovosti izdelanega diplomskega dela je zato delno odvisna tudi od odnosa med študentom in mentorjem. Da bi bil ta odnos čim bolj uspešen in učinkovit, menimo, da je najpomembnejši razvoj pozitivnega odnosa med študentom in mentorjem. Da je mentorstvo uspešno, so potrebni ustrezni začetni pogoji:

- V načelu mentor naj ne bi zavrnil mentorstva, razen če je v veljavi omejitev, koliko mentorstev lahko posamezen mentor sprejme.
- Mentor mora biti prepričan, da bo učenje uspešno, ter brezpogojno verjeti v študentove sposobnosti.
- Mentor in študent se morata osebno ujemati vsaj do te mere, da sta si v strokovnem smislu privlačna.
- Med njima mora obstajati medsebojno zaupanje, le tako je mogoča odprta komunikacija.

Mentor se mora znati približati študentu, se poskusiti vanj vživeti in ga spoznati, da bo znal iz njega potegniti še neodkrite talente in potencialne ter sprostiti vse njegove še neizražene osebne kapacitete. Med mentorjem in študentom po navadi obstaja tankočuten odnos. Svoboda izražanja, napredovanje v spoznanjih študenta na eni in predlogi ter sugestije mentorja na drugi strani ter tudi meje spoznavanja, ki jih postavlja, naj bi bili v mentorskem odnosu v optimalnem razmerju. Kitajski pregovor pravi, da je za človeka največja sreča v življenju, če je kdaj srečal sebi primerne mentorja, ker to zagotavlja, da se bo študent osebno razvil in napredoval.

Izobraževanje v sodelovanju z mentorjem je najbolj individualizirana pot do znanja ter sodi med najbolj racionalne in učinkovite oblike izobraževanja. Mentorstvo je dinamičen socialni odnos. Naloge, ki so razdeljene med mentorja in študenta, peljejo k istemu cilju: znanju slednjega. V tem odnosu se tako mentor prilagaja študentu in nasprotno tudi študent mentorju. Mentor skrajša pot do cilja in nadomesti nekatere manjkajoče lastnosti študenta. Pogosto pa do cilja ne more priti študent sam, ker ne zna sprejeti vseh odločitev, kot so: izbira virov, postavljanje kriterijev za zadovoljivo znanje, ugotavljanje napak itd., pa naj bo to 15-, 30- ali 70-letni učenec ali študent. Ob sebi potrebuje mentorja, da skupaj

krmarita do cilja. Mentor povezuje in koordinira različne vire znanja in pomaga študentu, da odkriva nove. Pozorno spremlja, kaj študent že obvlada in kakšne so naslednje učne naloge. Ob pomoči mentorja se torej učenec/študent giblje v varnem okolju (Krajnc, 2012).

5.2 Grajenje pozitivnega odnosa med študentom in mentorjem

Načinov, kako graditi pozitiven odnos med študentom in mentorjem, je torej veliko, to pa pripomore k splošni pozitivni klimi na fakulteti in uspešnosti njenih študentov. Na podlagi pozitivnega odnosa je verjetnost, da bodo jasno definirani parametri, postavljeni za izdelavo diplomskega dela, tudi učinkovito upoštevani.

Študenti so ljudje in tako je tudi njim – kot vsem ljudem – pomembno, da jih mentor vzame resno, jih vzpodbuja in jim izkaže priznanje za njihove dosežke. Razvoj konstruktivnih odnosov s študenti je proces, ki se izvaja neprenehoma in vključuje vsakodnevne interakcije med študentom in mentorjem. Pri tem je pomembno:

- sporočanje pozitivnih pričakovanj,
- konstruktivna poprava študentovega dela,
- grajenje strokovne samozavesti,
- izražanje zanimanja za študenta in njegovo delo,
- preprečevanje in omejevanje lastnih frustracij in stresa na strani mentorja.

a) Sporočanje pozitivnih pričakovanj študentu: Visoko in pozitivno izražena pričakovanja glede rezultatov študentovega dela prej ali slej pripeljejo do izpolnitve teh pričakovanj. Zato je dobro, da mentor v svoji interakciji s študentom dovolj pozornosti nameni sporočanju ustrezno visokih pričakovanj, tako na akademskem področju kot tudi širše, saj so ta pričakovanja ključna pri izoblikovanju študenta v samostojno mislečega strokovnjaka, ki se bo v prihodnje gibal v strokovnih krogih izven svoje fakultete, vedno pa bo izhajal (tudi) iz znanja, pridobljenega na fakulteti. Pomembno je tudi, da so visoka pričakovanja sporočena vsem študentom, ne le tistim, ki predstavljajo najuspešnejši del študentske populacije. To se začne že pri obravnavi študentov na predavanjih in vajah.

b) Konstruktivna poprava študentovega dela: Namen poprave, oblikovanje predlogov in sugestij študentovega dela je v njegovem razmisleku glede opravljene naloge, ugotovitvi razlogov za nujnost le-te in razumevanju njene vsebine tako, da tovrstna dopolnitev v prihodnje ne bo več potrebna. Predlog dopolnitev naj bo strokoven in na noben način

usmerjen zoper dostojanstvo študenta. Primerno je, da diskusija o tem poteka na kraju, kjer sta mentor in študent sama, brez nepotrebne publike. Mentor naj zagotovi študentu mentorsko obravnavo, ki bi si jo želel za svojega otroka. Pomembno je, da je diskusija ves čas mirna in konstruktivna ter da se tako mentor kot tudi študent ne prepustita morebitnim frustracijam.

c) Grajenje strokovne samozavesti študenta: Strokovna samozavest je precej podcenjena glede na njen vpliv na uspešen in učinkovit odnos med študentom in mentorjem. Cilj vsakega študenta je oziroma bi moral biti, da na strokovnem področju dosega visoke rezultate, kar posledično vpliva na oblikovanje njegove strokovne, pa tudi širše osebne identitete. Naloga mentorja je zato vzpodbujati strokovno samozavest ter jo graditi na strokovnih dosežkih posameznega študenta ali celo skupine študentov na vajah, v letniku ipd. Priznanje študentovim dosežkom se lahko izkaže npr. z razstavo njihovega dela, ustno pohvalo na predavanjih, širjenjem informacij o dosežku drugim študentom in profesorjem, pa tudi s pohvalo študentovega napredka, ne zgolj le odličnega dosežka.

d) Izražanje zanimanja za študenta in njegovo delo: Izražanje zanimanja je eden izmed najučinkovitejših načinov za grajenje pozitivnega odnosa med študentom in mentorjem. Mentor študenta pozdravi, mu iskreno prisluhne in pokaže razumevanje za njegovo videnje postavljenih nalog in dela. Tak pristop vpliva na disciplinirano izvajanje zadanih nalog in sledenje postavljeni metodologiji.

e) Preprečevanje in omejevanje lastnih frustracij in stresa na strani mentorja: Frustracija in stres sta neizogibna pojava pri poklicnem udejstvovanju profesorja oziroma mentorja. Vprašanje torej ni, *ali* bo mentor postal frustriran in pod stresom, temveč *kdaj* in *kako* se bo odzval na to. Znaki vključujejo živčnost in nagnjenost k sprejemanju neracionalnih odločitev. Najprej mora biti mentor sposoben prepoznati signale, ki se sprožijo pri njem osebno, da jih bo lahko uspešno obvladal. Tehnike preprečevanja frustracije in omejevanja stresa naj bodo primerne za vsakega posameznika osebno, kar uspešno deluje pri enem profesorju, ne deluje nujno uspešno tudi pri drugem. Pomembno je tudi, da mentor ustrezno reagira na izraze nagnjenosti, ki jih morebiti kaže študent do njega. Vsekakor mora dosledno analizirati delo študenta in ne njegovega odnosa do njega.

5.3 Priprava zaključnega dela

O tej temi je podrobno pisal tudi kolega Vasja Vehovar s Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani, tako da bodo nekateri pogledi in razmišljanja zelo podobni tistemu, kar je o tej temi napisal tudi on.

Običajno kandidat za diplomsko delo počaka na razpis tem s strani fakultete, na kateri študira. Seveda je možna in tudi zaželeno samoiniciativnost, kar v tem primeru pomeni, da obišče mentorja z že izoblikovanim predlogom za temo diplomskega dela pred formalnim razpisom tem s strani fakultete oziroma potencialnega mentorja. V vsakem primeru se študent oglasi pri profesorju in izbere oziroma mu profesor – mentor potrdi razpoložljivo in izbrano temo. Pri tem študent profesorja oziroma temo izbere na osnovi nekega subjektivnega kriterija všečnosti teme in morda tudi všečnosti profesorja. V vsakem primeru je smiselno, da z izbiro pohiti, dokler so dobre teme in želeni mentorji še prosti.

5.3.1 Izbira mentorja za izdelavo diplomskega dela

Za resno vsebinsko diplomsko delo je tema vsekakor pomembnejša od mentorja. Pomembno je predvsem, da izbrana vsebina študenta zanima in veseli. Kljub temu pa je priporočljivo s strani študenta upoštevati še naslednje:

- Pri starejših študentih/diplomantih naj se pozanima, kako proces diplome poteka pri zelenem profesorju, vendar naj to informacijo vzame z veliko rezervo, saj bo verjetno dobil zelo subjektivne informacije. Te bo preveril osebno in v neposredni komunikaciji z mentorjem in si potem ustvaril lastno mnenje, kar je veliko bolj pomembno od prvega. Še bolj pomembno pa je, da ga tema res zanima in da ima dober občutek, ko steče uvodna komunikacija s profesorjem. Vsekakor so razlike, kako se posamezni profesor poglobi v študentovo zadevo in koliko časa si vzame za diskusijo. Na eni strani je večja poglobitev s strani profesorja dragocena in pozitivna, lahko pa včasih preide v pretirane formalistične zahteve. Največje razlike so morda v pogledu sprotnosti odgovarjanja, npr. kako hitro profesor odgovori na elektronsko pošto in kako hitro prebere osnutek. To je za študenta pomembno dejstvo, ki ga mora vzeti v obzir pri dokončni odločitvi in izbiri mentorja. Pred dokončno izbiro mentorja (in teme) je priporočljivo pregledati dosedanje teme potencialnega mentorja in diplomska dela s področja, ki študenta zanima. S tem si ustvari vtis in predstavo, kako bi izgledala njegova diploma, hkrati pa lahko dobi tudi idejo za področje, ki bi ga raziskoval pri svojem delu (Vehovar, 2008).

- Mlajši mentorji, ki še niso bili velikokrat v vlogi mentorja, so večinoma bolj entuziastični in se bodo študentu verjetno bistveno bolj posvetili, imeli bodo več časa in bodo pogosteje dosegljivi. Obenem pa bodo morda tudi bolj natančni in bolj zahtevni. Mogoče pa po drugi strani ne bodo imeli določene širine in izkušenj (morda tudi razumevanja in velikodušnosti), ki pridejo z leti in so posebej dragocene v primeru kakršnihkoli zapletov.

5.3.2 Izbira somentorja pri izdelavi diplomskega dela

V primeru specifičnih vsebinskih diplom, ki zahtevajo ozko strokovno znanje, študent ne more pričakovati, da bo profesor obvladoval več področij (npr. profesor s področja marketinga mogoče ne obvlada v celoti področja znamčenja itd.). Podobno so nekatere teme tako kompleksne, da je za kvalitetno obdelavo potrebno sodelovanje dveh specialistov. Dokončno presojo lahko kandidat načeloma prepusti mentorju in se s tem ne obremenjuje. Če mentor oceni, da področja ne more pokrivati, se bo zaradi strokovne in etične odgovornosti odločil za somentorstvo in tudi predlagal primernelega kolega. Posebej proaktivni študenti bodo morda že sami prišli s predlogom za somentorstvo, kar je včasih zelo koristno. Vedeti pa mora, da somentorstvo lahko nekoliko zaplete celoten proces in eventualno celo podaljšuje izdelavo diplomskega dela. Po drugi strani pa somentorstvo v večini primerov dviga kvaliteto diplome in bogati izkušnjo študenta.

5.3.3 Komunikacija med študentom in mentorjem

Prvi sestanek je v večini primerov izjemno pomemben, saj definira odnos, motivacijo, (napačno ali pravilno) temo ipd. Na prvem sestanku je priporočljivo s stališča študenta razjasniti predvsem naslednje:

- Koristno je profesorja že na začetku vprašati: koliko časa bo trajal celoten proces, koliko osebnih razgovorov bo potrebnih oziroma je pri njem običajno potrebnih, kje nastajajo pri njem najpogostejše težave, kako je s telefonsko, elektronsko, osebno ali pismeno komunikacijo ter z njegovim odzivnim časom (kaj lahko kandidat pričakuje, kako je z dopusti, z odsotnostjo in kako naj ravna v primeru profesorjeve neodzivnosti)?
- Študent pregleda dosedanje diplome tega profesorja, pozanima se, katera je še posebej dobra. Vsekakor ni slabo, da tako diplomu glede oblike tudi upošteva in se po njej zgleduje, predvsem glede formalnosti. Pametno je pridobiti refleksijo profesorja o tej diplomi, npr. kako jo ocenjuje, je bilo z njo veliko dela, je dovolj

kvalitetna, da služi kot model, v katero smer bi jo bilo mogoče nadgraditi ipd. Posamezni profesorji običajno že sami sugerirajo kandidatu primere diplom in dobrih praks iz svojih preteklih mentorstev.

V vsakem primeru pa mora biti študent čim prej – če se da, že kar na začetku – sposoben profesorju v enem stavku jasno artikulirati, kaj je glavni namen diplome, kaj bi z delom rad dosegel in na kakšen način bi se zadeve lotil (Vehovar, 2008).

5.3.4 Sodelovanje študenta in mentorja

Kot že omenjeno, je ključni korak v diplomí uvodni sestanek z mentorjem. Nemalokrat je za identifikacijo teme in formuliranje prijave potrebno kar nekaj srečanj oziroma interakcij. Zrela in dobro domišljena tema se nato prelije v prijavo oziroma dispozicijo, ki predhodno rabi še formalno potrditev od mentorja. Pogoste so tudi še 2–3 interakcije, preden je prijava dokončna, kar se vse praviloma opravi ali lahko uredi tudi po elektronski pošti. V določenih primerih – ko zadeve predhodno še niso bile v celoti in dobro dorečene – pa je za samo prijavo potrebno tudi več osebnih pogovorov in usklajevanj.

Ko je delo načrtano (ni nujno, da je tudi že prijavljeno), se začne študent ukvarjati s teorijo in nato z empirijo. V tem okviru je včasih potrebna interakcija z mentorjem, bodisi po elektronski pošti, telefonu (kar je zelo praktično in učinkovito ter se pogosto zanemarja) ali osebno, odvisno od kompleksnosti zadev in načina dela mentorja. Vsekakor pa je osnovno pravilo naslednje: čim so kakršnekoli težave, nejasnosti ali spremembe v načrtu – še več, čim študent začne razmišljati, ali bi bilo morda treba kontaktirati mentorja –, je to znak, da naj mentorja nemudoma kontaktira. Lahko se namreč zgodi, da študent zabrede v napačno smer in s tem izgubi veliko časa.

5.3.5 Koraki pri izdelavi diplomskega dela

Število intervencij/interakcij z mentorjem v tej fazi je v zelo širokem razponu, okoli polovica diplom jih pravzaprav potrebuje zelo malo ali celo nič, nekatere pa seveda ustrezno več. Običajno pa so v tem procesu vsaj trije mejniki, ki terjajo mentorjevo povratno informacijo:

1. Ko je znaten del teorije ali empirije predelan (npr. nekaj deset ur), je smiselno čim prej pripraviti prvi »delovni osnutek« na nekaj straneh:

- »delovni osnutek« (1–2 strani opisa vsebine, seveda le, če se je bistveno spremenila od prijave oziroma dispozicije ali pa če prijave še ni bilo – sicer vse to ni potrebno, saj je vključeno že v prijavo),
- prvi osnutek uvoda (vsaj stran ali dve, da se vidi, kako študent piše; v izjemnih primerih se lahko – vendar po dogovoru – napiše tudi več, npr. cela teorija),
- kazalo in literatura, kar je lahko enako kot v prijavi oziroma dispoziciji, če obstaja in je bilo to sprejeto s strani mentorja.

Mentor nato vse to pregleda in se odzove. Če ni zapletov, na tej točki ni potrebna posebna (osebna) reakcija mentorja in običajno zadošča elektronska potrditev, da je zadeva v redu in da naj študent nadaljuje delo.

2. Naslednji ključni korak je cca 10–30 strani teksta, ki ga je dobro spisati takoj, ko študent predela dovolj teorije ali empirije in je jasno, da nadaljnje poglobljanje tega uvodnega dela diplome ne bo več bistveno spreminjalo. V primeru velike samostojnosti, medsebojnega poznavanja in zaupanja ter dobre izkušnje s točko 1 lahko študent spiše tudi že kar celotno diplomo (kar je sicer bolj redek slučaj in ga načeloma mnogi mentorji odsvetujejo). Navedeno besedilo je pomembno, ker se dokončno vidi, kako študent piše, mentor lahko oceni analitičnost in širino ter morebitne vsebinske težave diplomskega dela (odvisno od samostojnosti, zrelosti, artikuliranosti in zahtevnosti teme). Nato lahko študent brez dodatnih interakcij izdela celoten osnutek, lahko pa v tem procesu mentor oceni in predlaga, da bo treba izvesti bolj ali manj temeljite interakcije – elektronske ali osebne. Na tej osnovi se lahko do končnega teksta izmenja še več delnih osnutkov. V primeru kompleksnejših zadev, kjer je potrebna interakcija, je daleč najbolj učinkovito, da se osnutke pogleda in komentira v živo, na osebni srečanju. Pri osebni razgovoru se namreč lahko dodatno pojasnijo argumenti ene in druge strani in je potem končna odločitev o tem, kako naprej, bolj usklajena in s konsenzom med študentom in mentorjem. Obširnejše komentiranje diplome (npr. v obliki »sledenja sprememb«) za vsebinske komentarje po navadi ni najbolj učinkovito (primerno je predvsem za formalne, jezikovne pripombe), saj ni interakcije, zato mentor včasih porablja čas dvakrat, najprej da bere in označuje, nato pa to v osebni interakciji komentira oziroma interpretira. Če so stvari dobro koncipirane, mentor na tej točki nima večjih komentarjev (Vehovar, 2008).

3. Končni osnutek nastane lahko zgolj na osnovi ene povratne interakcije uvodnega osnutka (2), lahko pa so – kot navajamo zgoraj – potrebne tudi vmesne interakcije (elektronske, telefonske, osebne). Če je tema dobro definirana, študent pa je samostojen in ima dobre delovne izkušnje, vmesnih interakcij ni ali pa so minimalne. V vsakem

primeru mentor sistematično pregleda končni osnutek. Če ima minimalne jezikovne pripombe, morda zadoščajo komentarji v besedilu, v primeru kompleksnih vsebinskih zadev pa je smiselno, da se pregled opravi v živo. Pri enostavnih zadevah lahko izkušen mentor opravi branje kar skupaj s študentom, sicer pa ga prebere predhodno in nato na sestanku posreduje komentarje. Če je komentarjev malo ali nič, je proces pisanja zaključen, sicer so potrebne interakcije, dokler mentor ne odobri dela (Vehovar, 2008).

5.3.6 Trajanje procesa in število interakcij z mentorjem

Trajanje procesa in število interakcij z mentorjem sta seveda odvisna od več dejavnikov: od izbrane teme, strokovne literature, ki je na voljo, kvalitete in doslednosti pri upoštevanju mentorjevih navodil s strani študenta, kvalitete in poglobljenosti korektur mentorja, časovne razpoložljivosti itd. V pogledu trajanja se velja seznaniti tudi z uradno določbo pravilnika Fakultete za turizem o tem, do kdaj je mentor dolžan besedilo diplome pregledati ter podati pripombe. Seveda je vedno bolje zadeve prediskutirati in se obojestransko dogovoriti za razumne roke, ki omogočajo optimalno izvedbo zastavljenega dela. Mentor sicer načeloma lahko (s pisno utemeljitvijo) sodelovanje tudi zavrne zaradi drugih razlogov. Enkrat v procesu diplomiranja pa lahko sodelovanje z mentorjem prekine tudi študent in nato poda novo prijavo z drugim mentorjem.

Literatura in viri

- Krajnc, A. (1979). *Metode izobraževanja odraslih*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Krajnc, A. (2006). Kdo so bili moji mentorji? Kdo mi je lahko mentor? *Andragoška spoznanja*, 13(4), 31–39.
- Krajnc, A. (2012). Individualizacija izobraževanja vodi v mentorsko gibanje Znaš, nauči drugega. *Andragoška spoznanja*, 18(2), 19–28.
- Vehovar, V. (2008). *Priporočila za diplomsko delo*. Pridobljeno iz http://vasja.ris.org/c/374/Priporocila_za_pisanje/?preid=2, 23. 11. 2016.

6. poglavje

Jezik in slog pisanja

BARBARA PAVLAKOVIČ

Poglavje o jeziku in slogu pisanja govori predvsem o tem, kaj je v znanstvenem pisanju v turizmu jezikovno primerno, lepo in dobro. Jezikoslovec Jože Toporišič (2008, str. 23) je zapisal, da je sporočilo dobro takrat, ko je »[...] resnična ali umišljena predmetnost našla svojo najpopolnejšo ubeseditev, tj. kadar smo jo z jezikovnimi sredstvi zajeli v čim popolnejši tipičnosti [...]«. Kar pomeni, da je sporočilo najbolj učinkovito prav takrat, kadar prejemnik sporočila prepozna pravi namen sporočanja. Zato, da pripravimo tako besedilo, je seveda potrebno nekaj vaje ter razvit jezikovni čut. Kot ga opisuje Toporišič (ibid.), je to podzavestno obvladovanje meril in pravil o uporabi jezikovnih sredstev. V nadaljevanju poglavja navajamo nekaj smernic, kako primerno uporabljati jezik za znanstveno sporočanje v turizmu.

6.1 Splošne lastnosti znanstvenega pisanja

Seminarske naloge in zaključna dela sodijo glede na vrsto besedil v strokovna besedila (Gomboc, 2009, 148). Z ostalimi strokovnimi besedili jim je skupno to, da so namenjena prejemnikom, ki se zanimajo za predstavljeno vsebino ali pa se tudi sami ukvarjajo z obravnavano tematiko. Druga značilnost je ta, da ta besedila pripravijo strokovnjaki na posameznem področju, ki pri svojem sporočanju uporabljajo veliko strokovnih izrazov in terminov. Kar pomeni, da prejemnik za razumevanje besedila potrebuje nekaj predznanja.

Sicer lahko strokovna besedila delimo na znanstvena in poljudnoznanstvena besedila (ibid., str. 150). Seminarske naloge in zaključna dela umeščamo med znanstvena strokovna besedila. Kot je značilno za znanstvena besedila, pri pisanju seminarskih nalog in zaključnih del tako uporabljamo bolj zapleteno izražanje, definicije in strokovne izraze. Značilno za tako pisanje je tudi neglagolsko izražanje, raba trpnika, uporaba preteklika (skoraj vedno uporabljamo pretekli čas) ter natančno in enopomensko opisovanje ugotovitev. Pri tem je pomembno objektivno stališče avtorja.

Objektivnost besedila izražamo tudi skozi uporabo primerne glagolske oblike (glagol kot beseda, ki poimenuje dejanje, stanje, dogajanje, zaznavanje, obstajanje) (ibid., str. 93). Da zagotovimo objektivnost, nalogo pišemo v 1. osebi množine, povzetek dela pa naj bo napisan z uporabo trpnega glagolskega načina. Primer trpnega glagolskega načina je poved: »ugotovljeno je bilo«. Primer vseh oseb in števil glagolskih oblik je prikazan v Tabeli 5.

Tabela 5: Osebe in števila glagolskih oblik

Oseba/število	Ednina	Dvojina	Množina
1. oseba (sedanjik / preteklik)	Jaz ugotavljam. Sem ugotovil.	Midva/midve ugotavljava. Midva/midve sva ugotovila/i.	Mi/me ugotavljamo. Mi/me smo ugotovili/e.
2. oseba (sedanjik / preteklik)	Ti ugotavljaš. Si ugotovil.	Vidva/vidve ugotavljata. Vidva/vidve sta ugotovila/i.	Vi/ve ugotavljate. Vi/ve ste ugotovili/e.
3. oseba (sedanjik / preteklik)	On/ona/ono ugotavlja. On/ona/ono je ugotovil/a/o.	Onadva/onidve ugotavljata. Onadva/onidve sta ugotovila/i.	Oni/one ugotavljajo. Oni/one so ugotovili/e.

Seminarske naloge in zaključna dela pišemo v slovenskem jeziku (izjeme, ko se lahko pišejo v tujem jeziku, so opredeljene v Pravilniku o postopku priprave in zagovora diplomskega dela na dodiplomskem študiju Fakultete za turizem UM ter v Pravilniku o postopku priprave in zagovora magistrskega dela na podiplomskem študiju Fakultete za turizem UM). Pri pisanju znanstvenega besedila se izogibamo uporabi tujk predvsem tam, kjer je v uporabi priznan slovenski izraz. Če je le možno, poiščemo ustrezne izraze v svojem jeziku. Toporišič (2008, str. 25) navaja, da uporaba tujk ne pripomore k pestrosti ali večji razumljivosti besedila. Lahko pa po drugi strani uporaba domačih izrazov pripomore h krepitvi izrazoslovja in strokovnih besed v domačem jeziku, kar posledično krepi samo turistično stroko.

Glede na to, da v turizmu deluje širok spekter zaposlenih z različno izobrazbo, je izredno pomembno, da skrbimo za izobraževanje tudi na področju razvijanja intelektualnega znanja. Korak k temu je učenje znanstvenega pisanja in s tem širjenje znanj s področja turizma. Znanstveno pisanje v turizmu sledi trem osnovnim navodilom o pisanju. In sicer naj bo pisno delo (Sternad, Boršič in Tominc, 2013, str. 55):

- jasno (rdeča nit besedila mora teči gladko in smiselno od začetka do konca dela);
- jedrnato (besedilo naj bo strnjeno brez ponavljanja že napisnega in brez odvečnih, vsebinsko nepomembnih dodatkov);
- povezano (vsebino besedila se piše povezano, pri čemer si odstavki in poglavja logično sledijo ter nadaljujejo predstavljeno misel, ne navaja se samo nepovezanih alinej).

Besedilo pišemo argumentirano in podkrepljeno s citati. Vendar pa samo naštevanje citatov avtorjev ni sprejemljivo – vezni členi v besedilu so naše misli, povezovalna beseda, razmislek. Besedilo razdelimo v poglavja in podpoglavja, ki so smiselno zaključene celote iz več odstavkov (odstavki so smiselno zaključene celote več stavkov). Poglavje je lahko sestavljeno iz več podpoglavij, ki so dolga vsaj polovico strani A4. Če je obseg poglavja manjši, moramo razmisliti, ali sploh potrebujemo novo poglavje ali pa to vsebino lahko vključimo v drugo poglavje. Besedilo sledi razvoju predstavljene ideje, zato se mora vsebina poglavja ujemati z naslovom poglavja.

Seminarske naloge ter zaključna dela so javna dela, kar pomeni, da so namenjena in dostopna širši javnosti. Zaključna dela poiščemo v fakultetni knjižnici, seminarske naloge pa so pogosto narejene v sodelovanju z organizacijo, ki želi spoznati vpogled na svoje delo s strani študentov. Ker so pisna dela dosegljiva javnosti, moramo poskrbeti, da so tudi jezikovno korektna. Kar pomeni, da moramo pri pisanju upoštevati pravopis in slogovna pravila. V nadaljevanju poglavja bomo predstavili nekaj pogostih pravopisnih zagat.

6.2 Ločila

Ločila so pomemben del uporabe jezika, saj povezujejo besede, besedne zveze, dele povedi ali povedi med seboj, označujejo pa tudi potek besedila in označijo pomen konca povedi (Gomboc, 2009, str. 120). Ločila tako ločimo na kočna in nekončna. Končna ločila so pika (.), klicaj (!) in vprašaj (?), ki so levostična ločila (med besedo in ločilom ni presledka). Med končna ločila sodita še tropičje (...) in pomišljaj (–), ki sta nestični končni ločili (med besedo in ločilom je presledek). Pri znanstvenem pisanju se izogibamo uporabi klicaja,

tropičja in pomišljaja, saj kot ločilo nosijo tudi čustveno konotacijo oziroma kažejo na nedokončano misel, ki se je zaradi objektivnosti pri znanstvenem pisanju izogibamo.

Primer:

- **PIKA:** Turizem je pomembna gospodarska panoga.
- **KLICAJ:** Pozdravljeni!
- **VPRAŠAJ:** Kako bi lahko razložili povezanost med spremenljivkama?
- **TROPIČJE:** Tega nam ni uspelo ugotoviti ...
- **POMIŠLJAJ:** Ko bi vedeli –

Med nekončnimi ločili so dvodelna ločila, kot so pomišljaj (–), narekovaj (» «) in oklepaj (). V skupino enodelnih nekončnih ločil sodijo vejica (,), podpičje (:), dvopičje (:), tropičje (...), pomišljaj (–) in vezaj (-). Narekovaj in oklepaj pišemo stično z besedami (prvi del desnostično, drugi del levostično). Vejica, podpičje in dvopičje so levostična ločila. Tropičje in pomišljaj sta nestični ločili. Izjema pri pomišljaju (ibid., str. 125) je njegova uporaba namesto predlogov od in do, ko postane pomišljaj obojestransko stično ločilo. Druga izjema pa je uporaba v pomenu minus, ko pomišljaj postane desnostično ločilo. Vezaj kot krajša črtica je največkrat obojestransko stično ločilo, ki se ga piše v nekaterih tujih imenih in besednih zvezah, med dvema priimkoma ter med obema deloma dvojnega zemljepisnega imena (Dobrovoljc in Jakop, 2011, str. 108) Izjema pri presledkih za navedenimi ločili je številčenje poglavij in podpoglavij, kjer za piko ni presledka. Glej poglavje 8.

Primer:

NAREKOVAJ in OKLEPAJ: Kot navaja definicija turizma: »Turizem je celota odnosov in pojavov, ki nastanejo zaradi potovanja in bivanja oseb, za katere kraj nastanitve ni niti glavno niti stalno bivališče niti kraj zaposlitve« (Mihalič, 1998, str. 14).

VEJICA: Po statističnih podatkih je bilo v letu 2015 največ nočitev v občinah Ljubljana, Piran, Bled, Kranjska Gora in Brežice.

DVOPIČJE in PODPIČJE: Da je prehrana zdrava, mora biti:

- uravnotežena, tako da vsebuje optimalno količino hranil;
- varna, tako da ne zastruplja organizma;
- varovalna, tako da varuje pred nastankom civilizacijskih bolezni.

POMIŠLJAJ: Zgodovina naše občine je zelo bogata – prve zemetke turizma lahko najdemo že v 18. stoletju. // Muzej ima dolg obratovalni čas, saj je odprt 8.–20. ure. // Zime na Finskem so izjemno ostre, običajna temperatura sega do -20°C .

VEZAJ: V Sloveniji se je železniška mreža razvila v času Avstro-Ogrske. Obiskali smo nemško zdraviliško mesto Baden-Baden. Nismo načrtovali, da bi se ustavili v Šmarju - Sapu.

6.3 Velika in mala začetnica

Načeloma pišemo besede z malimi črkami, veliko začetnico uporabimo v naslednjih (najbolj pogosto uporabljenih) primerih (Gomboc, 2009, str. 72):

Kot prvo besedo v povedi: Turistična panoga je v porastu.

Za začetek citirane povedi oziroma premege govora: Kot navaja definicija turizma: »Turizem je celota odnosov in pojavov, ki nastanejo zaradi potovanja in bivanja oseb, za katere kraj nastanitve ni niti glavno niti stalno bivališče niti kraj zaposlitve« (Mihalič, 1998, str. 14).

Za lastna imena ali imena bitij: David Novak, Tjaša, Slovenija, Zdravljica, Zemljan ...

Za svojilne pridevnike iz lastnih imen: Davidov, Tjašin, Slovenčev ...

Lastna imena so lahko osebna, stvarna in zemljepisna imena. Med osebna imena sodijo imena ljudi in živali, priimki in vzdevki (David Novak, kuža Fifi, Rdeča kapica), imena bajeslovnih bitij (Bog, Alah, Apolon) ter imena prebivalcev (Ljubljančan, Slovenka, Azijec).

Stvarna imena uporabimo za poimenovanje podjetij, ustanov, skupin, knjig, umetniških del, lokalov, vozil, blagovnih znamk itd. (Gomboc, 2009, str. 74). Prvo besedo stvarnih imen pišemo z veliko začetnico, vse naslednje pa z malo (izjema so besede, ki so lastna imena). Med stvarna imena sodijo tudi poimenovanja turističnih objektov in muzejev, kot so imena hotelov, počitniških domov, muzejskih objektov in njihovih izpostav (Dobrovoljc in Jakop, 2011, str. 77).

Primer: Slovenska turistična organizacija, Mestni muzej Ljubljana, Koča pri Triglavskih jezerih, Grand hotel Bernardin, Republika Slovenija, revija Turizem, Dnevi piva in cvetja itd.

Enobesedna zemljepisna lastna imena se pišejo z veliko začetnico (Posavje, Avstrija, Ljubljana), pri večbesednih pa sledimo pravopisnim pravilom (Gomboc, 2009, str. 73). Pri tem jih delimo na naselbinska in nenaselbinska imena. Naselbinska označujejo imena mest, trgov, vasi in zaselkov. Tu so vse besede zapisane z veliko začetnico, razen neprvih predlogov ter besed mesto, vas, trg, selo.

Primer: Murska Sobota, Loški Potok, Šmarje pri Jelšah, San Francisco, Novo mesto, Nemška vas itd.

Nenaselbinska imena so poimenovanja ulic, četrti, pokrajin, držav, celin, rek, morij, gora, dolin, planetov itd. (ibid., str. 74). Z veliko začetnico zapišemo prvo besedo imena, ostale pišemo z malo začetnico. Izjema so besede, ki označujejo lastno ime.

Primer: Rožna dolina, Slovenske gorice, Indijski ocean, Južna Amerika itd.

6.4. Predlogi

Predlogi so krajše besede, ki opredeljujejo natančnejša razmerja znotraj stavka (Gomboc, 2009, str. 100). Pogosto pride do zamenjave določenih predlogov, ki imajo enako funkcijo, a za njih veljajo specifična slovnična pravila.

Tako pride do zamenjave predlogov s in z. Predlog s uporabimo pred nezvenečimi nezvočniki (vsi soglasniki iz povedi: Ta suhi škafec pušča), predlog z pa pred samoglasniki, zvočniki in zvenečimi nezvočniki (vse ostale črke) (ibid., str. 51). Naslednji primer sta predloga h in k. Predlog h pišemo pred besedami na k ali g, predlog k pa pred vsemi drugimi glasovi (ibid., str. 51).

Primer: z nečakom, s kolesom, h kresu, k drevesu.

Predloge uporabimo tudi pri označevanju gibanja. Tako uporabimo predlog v, ko označujemo gibanje v notranjost nečesa, ter predlog iz, ko označimo gibanje navzven. Ko želimo prikazati gibanje vrh nečesa, uporabimo predlog na, za gibanje navzdol pa predloga s ali z (ibid., str. 100).

Primer: Potujem v Italijo. → Vračam se iz Italije. / Šel sem na morje. → Pošiljam ti pozdrave z morja.

6.5 Števila

Tudi pri zapisu števil se držimo slovničnih pravil. Tako števnike do 100 in stotice z besedo pišemo skupaj, preostale števnike pa narazen. Skupaj pišemo tudi vrstilne, ločilne in množilne števnike. Če te števnike zapisujemo s števko, vmes zapišemo vezaj (Gomboc, 2009, str. 70). Pozorni smo tudi na zapis datuma. Za številkami, ki v datumu označujejo dan in mesec, je postavljena pika in sledi presledek. Ob številih, manjših od 10, ne pišemo dodatne ničle.

Primer:

- sedeminosemdeset, tristo dve
- stodvanajsti, stotisočer, petkraten, osemnajstletnica
- 18-letnica
- 16. 6. 2016 // 9. 8. 2017 // 29. 11. 1958

6.6 Posebni znaki v besedilu

Druga pisna znamenja ali nečrkovna znamenja se velikokrat pojavijo v znanstvenih besedilih. To so na primer znaki za odstotke (%) in promile (‰) ter denarne enote (€), ki se pišejo nestično, kar pomeni, da je pred znaki presledek (Dobrovoljc in Jakop, 2011, str. 55).

Primer:

V raziskavi smo odkrili, da ima 35 % anketirancev večjo plačo od 1.500 € bruto.

S hitrim pregledom sloga znanstvenega pisanja v turizmu želimo spodbuditi jezikovno kulturo študentov in bodočih turističnih delavcev. Jezikovna kultura je opredeljena kot sledenje jezikovnim pravilom (ožji pomen) ter nega in razvoj knjižnega jezika (v širšem pomenu) (Kalin-Golob, 1996, str. 40). Stremimo k temu, da bo tudi jezik na področju turizma dobro razvit in negovan.

Literatura in viri

- Gomboc, M. (2009). *Mala slovnica slovenskega jezika: priročnik za šolo in vsakdanjo rabo*. Ljubljana: DZS.
- Dobrovoljc, H. in Jakop, N. (2011). *Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Sternad, S., Boršič, D. in Tominc, P. (2013). *Navodila za izdelavo pisnih del na Ekonomsko-poslovni fakulteti*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Toporišič, J. (2008). *Stilnost in zvrstnost*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Kalin-Golob, M. (1996). *Jezikovna kultura in jezikovni kotički*. Ljubljana: Jutro.

7. poglavje

Navajanje literature in virov

TJAŠA ALEGRO IN VITA PETEK

Namen navajanja ter citiranja literature in virov je po eni strani priznavanje intelektualne lastnine avtorjem, ki so se v preteklosti ukvarjali s to tematiko, in po drugi strani omogočiti bralcu, da navedek čim lažje najde v citiranem besedilu. Z navajanjem usmerjamo bralca k virom, ki bi mu lahko prinesli več informacij, povezanih z njegovo temo, in priznavamo idejno avtorstvo za neko misel tistemu, ki jo je zapisal. Če ne navedemo vira, je naše delo plagiat. V znanstvenih in strokovnih krogih obstaja več načinov citiranja oz. navajanja literature in virov (Palčič et al., 2016).

Zakaj je potrebno ustrezno navajati vire? S pravilnim navajanjem virov:

- pokažemo, kako poglobljeno smo raziskali druge vire pri izdelavi lastne raziskave,
- bralcem nudimo pomoč pri razumevanju konteksta svojih trditev ter pomoč pri iskanju virov, v kolikor imajo podobna zanimanja,
- se izognemo neželenemu plagiatorstvu.

Citati in bibliografske navedbe se med seboj razlikujejo glede na:

- tip vira, ki ga citiramo,
- standard citiranja, ki ga zahtevajo institucije, založniki ali uredništva znanstvenih revij.

Za različna področja v znanosti se uporabljajo različni standardi citiranja. V družboslovju se uporabljajo APA, APSA, ASA standardi, v humanističnih vedah Chicago, Harvard, MHRA, MLA standardi, v pravu ALWD, Bluebook in Oxford standardi ter v naravoslovju, matematiki, medicini in tehniki ACS, AIP, AMA, AMS, IEEE, Vancouver standardi (Univerzitetna knjižnica Maribor, 2019).

American Psychological Association ali APA (APA Style, b. d.) je organizacija, ki je oblikovala standard, ki ga uporabljajo in razumejo akademiki po vsem svetu, je pa pogostost uporabe tega standarda odvisna od discipline (obstaja namreč več tovrstnih standardov, ki se razlikujejo od discipline do discipline). APA standard je, kot že ime pove, primarno namenjen področju psihologije, je pa tudi sicer eden izmed pogosteje uporabljenih standardov v družboslovju. APA standard je pričakovan standard v visokošolskih izobraževanjih in raziskovalnih člankih, ki zagotavlja pravilno navajanje virov. Namen visokošolskega izobraževanja je razvoj novih idej in da lahko pri tem sodelujemo, nam omogoča poznavanje APA standarda, ki ureja sicer dve stvari: prakse za oblikovanje strani in uporabo virov (Spicer, 2019).

APA standardi veljajo za vsa zaključna dela na Fakulteti za turizem Univerze v Mariboru, kot tudi za dela, oddana pri posameznih predmetih, kot so poročila, seminarske naloge, članki. Prezeta so po priročniku *Publication manual of the American Psychological Association* (6. izdaja, 2010) in prilagojena za pisanje različnih tipov del na Fakulteti. V kolikor pri pripravi seminarских in zaključnih del naletimo na primer, ki ni definiran v tem priročniku, se pri navajanju ravnamo po splošnih APA standardih.

Znanstveno in strokovno besedilo, ki temelji na raziskovalnem delu, se od drugih besedil loči z doslednim sklicevanjem na ustrezne vire (internet, knjigo, revijo, zbornik, časopis itd.). Citirani viri so tisti viri, kjer avtorje citiramo dobesedno ali kjer iz nekega vira uporabimo konkretne informacije oz. avtorske metode, rezultate ali sklepe. Če želimo nek vir uporabiti kot citirani vir, ga moramo pregledati v primarni obliki. Metode posrednega citiranja uporabljamo le v izjemnih primerih. Na primer, ko citiramo avtorje, kot so Aristotel, Platon. ipd.

Da lahko navedemo posamezen vir, nas zanimajo podatki, kot so:

- Avtor: kdo je avtor besedila?
- Datum: kdaj je bilo delo objavljeno?
- Naslov: kakšen je naslov dela?
- Vir: kje lahko vir najdemo oziroma kje smo ga pridobili?

Kaj pomeni plagiat oziroma plagiatorstvo?

Plagiatorstvo je opredeljeno kot prevzemanje in objavljane tujega dela pod svojim imenom ter sodi med prepovedana in kazniva dejanja. Nekorekten odnos do intelektualne lastnine in njeno prisvajanje, pa naj bo to namerno kot kraja ali nenamerno zaradi nepoznavanja in iz površnosti, je eden večjih problemov (Palčič et al., 2018). Plagiatorstvo pomeni kršitev avtorske pravice, ki pripada avtorju. Avtorske pravice lahko delimo na materialne, moralne in druge pravice avtorja (Tominc et al., 2012).

V dokumentu, ki ga je pripravila Univerza v Mariboru, kot plagiatorstvo navajajo (Tominc et al., 2012):

- prisvajanje, prikazovanje misli, idej, besed, ... drugih avtorjev kot lastnih;
- krajo in posredovanje idej, besed nekoga drugega kot lastnih;
- uporabo dela nekoga drugega brez navedbe vira;
- literarno krajo;
- prikazovanje že obstoječe ideje, misli ali proizvoda, ki je že navedena v obstoječem viru kot svojo, brez navedbe pravega avtorja.

V Statutu Univerze v Mariboru 223. člen opredeljuje hujše kršitve, kamor sodi tudi plagiatorstvo. Plagiatorstvo se kot hujša kršitev obravnava pri seminarskih nalogah, diplomskih delih, programih in drugih pisnih izdelkih. V 225. členu Statut Univerze v Mariboru narekuje, da se za hujše kršitve dolžnosti, kamor spada plagiatorstvo, lahko izreče ukor ali izključitev (Univerza v Mariboru (UM), 2019).

Statut UM v 169a. členu navaja, da se strokovni ali znanstveni naslov diplomantu odvzame v primeru, če se po zagovoru zaključnega dela ugotovi, da delo ni rezultat diplomantovega lastnega dela ali če je delo plagiat. V nadaljevanju člen 169b. navaja, da lahko predlog za odvzem strokovnega ali znanstvenega naslova poda katera koli polnoletna fizična ali pravna oseba. V kolikor Senat članice Univerze, na kateri je bil zagovor zaključnega dela opravljen, ugotovi, da je predlog utemeljen, se začne postopek za odvzem naslova. Senat članice Univerze imenuje pooblaščen osebno za vodenje postopka in do izdaje odločbe imenuje tudi komisijo (UM, 2019).

Plagiatorstvo, še posebej pri zaključnih delih, se na UM avtomatizirano preverja z detektorjem plagiatov. Program izdela poročilo, v katerem so navedeni vsi odstavki in povedi, katerih zgostitvene vrednosti so enake v več različnih dokumentih (Tominc et al., 2012).

7.1 Splošna navodila

- Komisija za diplome FT UM je 3. 10. 2019 sprejela sklep, da je priporočeno minimalno število virov v zaključnih delih na visokošolskem študijskem programu 30, na univerzitetnem 40 in magistrskem 50. Poleg tega se zaradi kakovosti priporoča najmanj tretjina tujih virov, tretjina virov objavljenih v zadnjih 10 letih in tretjina virov iz znanstvenih člankov oz. del.
- Vire navajamo v besedilu in seznamu literature po navodilih tega priročnika. Vsi viri v besedilu morajo biti navedeni v seznamu »Literatura in viri« in obratno. Vsa dela, ki so navedena v seznamu virov, morajo biti vsaj enkrat navedena med besedilom.
- V kolikor avtor poročila ni znan, navedemo naročnika poročila.
- Osebna komunikacija so pisma, zapiski, elektronska pošta, osebni intervjuji, telefonski pogovor itd. Osebno komunikacijo navajamo samo v besedilu in ne v seznamu literature. Navajamo jo tako, da uporabimo začetnice in priimek avtorja, s katerim smo komunicirali, in napišemo čim bolj natančen datum: T. K. Novak (osebna komunikacija, 18. 4. 2021) ali (T. K. Novak, osebna komunikacija, april 2021).
- Letnico ali datum objave najdemo zapisano v kolofonu knjige, pri podatkih o reviji izbranega znanstvenega članka in poleg objavljenega besedila na spletni strani ali na dnu spletne strani (pogosto zraven znaka za avtorske pravice copyright – ©) (Slika 2).

Fakulteta za turizem, Cesta prvih borcev 36, (SI)-8250 Brežice | +386 8 205 4010 | ft@um.si | Pravno obvestilo © 2018 FT

Prijava za urednike

Slika 2: Prikaz znaka za avtorske pravice

Vir: Fakulteta za turizem, 2018

- V kolikor naš vir nima točnega datuma ali letnice nastanka, uporabimo kratico: b. d. (kar pomeni brez datuma). Zapišemo jo v oklepaju, na mestu, kjer bi drugače stala letnica. Biti moramo pozorni, da za b. sledi presledek, šele nato zapišemo d.

Primer:

v besedilu:

(Posavski muzej Brežice, b. d.) ali Posavski muzej Brežice (b. d.)

v seznamu literature:

Posavski muzej Brežice. (b. d.). *Arheološka zbirka*. Pridobljeno iz <https://www.pmb.si/arheoloska-zbirka>, 23. 10. 2019.

- Če se med besedilom sklicujemo na delo (npr. knjigo), naslov le tega pišemo v navednicah ali poševno. Potrebno je biti pozoren, da so omembe del napisane poenoteno.

Primer:

v besedilu:

Ker je Šentrupert zelo bogat s kulturno dediščino, je g. Zupan v ta namen izdal več zbornikov, kot npr. »Korenine naše preteklosti«.

Ker je Šentrupert zelo bogat s kulturno dediščino, je g. Zupan v ta namen izdal več zbornikov, kot npr. *Korenine naše preteklosti*.

7.2 Navajanje med besedilom

Avtorje lahko med besedilom navajamo na dva načina:

- s priimkom izven oklepaja in letnico izdaje dela v oklepaju,
- s priimkom in letnico v oklepaju (ločimo pa ju z vejico).

1. način: Celkar (2018) ugotavlja, da so vinski turisti v povprečju dobro situirani.

2. način: Vinski turisti so v povprečju dobro situirani (Celkar, 2018).

Dobesedno citiranje

Če citiramo dobесedno, potem moramo dobесedni navedek dati v navednice, pri tem pa ga ne smemo spreminjati (če uporabimo le del, manjkajoči del nadomestimo s pikicami), navedemo tudi stran dobесednega navedka, na primer:

»Največja kulinarična posebnost Bizeljskega pa je bil bizeljski ajdov kolač, ki so mu rekli kolač samo zato, ker je bil zavit kot potica, čeprav to ni bik« (Kužnik in Rangus, 2017, str. 12).

Posredno citiranje

Navajamo vedno iz originalnega vira, v primeru, da le-ta ni dostopen, lahko uporabimo posredno navajanje, vendar naj bo to le izjemoma. Vedno vsaj poskušajmo priti do izvirnega dela. Če v knjigi avtorja Kim iz leta 2012 preberemo nekaj, kar je avtor Castells napisal leta 2009 in tega dela ni mogoče pridobiti, je nedostopno ali ga ne najdemo, lahko to citiramo na naslednji način:

YouTube velja za masovno komunikacijsko orodje, ker ima potencial doseči svetovno populacijo (Castells, 2009, str. 55 v Kim, 2012, str. 62).

7.3 Navajanje virov v seznamu literature in virov

7.3.1 Uporaba poševnega tiska

Poševni tisk uporabljamo pri:

- monografijah (knjige, diplomsko delo, magistrska oz. doktorska naloga, raziskovalna poročila, zbornik konference oz. simpozija ...) se v poševnem tisku pišejo naslovi del;
- člankih (revije, časniki, časopisi ...) se v ležečem tisku piše ime revije in volumen, v katerem je članek objavljen. Posamezne revije sicer lahko zahtevajo nekatere posebnosti pri navajanju virov, zato si pred oddajanjem člankov ogledamo navodila za posamezno revijo.

7.3.2 Vrstni red navajanja virov in avtorjev

Virov ne številčimo in pred njih ne dodajamo označevalcev, temveč jih navajamo kot nove odstavke, pri čemer je druga vrstica zaradi preglednosti pomaknjena nekoliko bolj v desno (naredimo viseči zamik odstavka). Glej poglavje št. 8.

Jurinčič, I. in Bojnec, Š. (2010). Wine tourism development: the case of the wine district in Slovenia. *Turizam: mednarodni znanstveno-stručni časopis*, 57(4), 435–448.

KGZS. (b. d.). *Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije*. Pridobljeno iz <https://www.kgzs.si/>, 14. 4. 2018.

Vire navajamo po abecednem redu priimka prvega avtorja oz. naslova, če avtor dela ni znan. Če isti avtor nastopa enkrat samostojno, enkrat pa kot prvi avtor v skupini več avtorjev, potem najprej navajamo njegova samostojna dela in nato skupinska dela, ki jih razvrstimo po abecedi drugega (ali po potrebi tretjega) avtorja.

Borštnar, S. (2004) ...

Borštnar, S. in Kašček, D. (2004) ...

Če se isti avtor pojavi večkrat, dela navajamo po letu izdaje, najprej starejša in nato novejša dela.

Lovrenk, F. (2003) ...

Lovrenk, F. (2005) ...

V primeru, da imamo istega avtorja in isto leto, moramo pri letnicah dodati črke a, b, c ... V tem primeru dodajamo črke po vrsti in sicer tako, da vire razvrstimo po abecednem vrstnem redu besedila, ki sledi letu izida (npr. po besedilu naslova).

Burja, J. R. (2001a). Control ...

Burja, J. R. (2001b). Roles of ...

V primeru, da imamo vire, v katerih imajo avtorji isti priimek, vendar različna imena, potem se vire razvrsti po abecednem vrstnem redu inicialk imena.

Mihelač, A. L. in Wallston, J. (1999) ...

Mihelač, S. E. in Ahlers, R. J. (1998) ...

7.4 Primeri navajanja virov za posamezni tip gradiva

En avtor

Če se sklicujemo na avtorja, napišemo njegov priimek, letnico izdaje dela pa v oklepaju.

Navajanje v seznamu literature in virov

Bessière, J. (2013). 'Heritagisation', a challenge for tourism promotion and regional development: An example of food heritage. *Journal of Heritage Tourism*, 8(4), 275–291.

Navajanje med besedilom

(Bessière, 2013)

Dva avtorja

Pri navajanju dveh avtorjev vedno navajamo oba, med njima pa vstavimo veznik »in«.

Navajanje v seznamu literature in virov

Felsenstein, D. in Fleischer, A. (2003). Local festivals and tourism promotion: The role of public assistance and visitor expenditure. *Journal of Travel Research*, 41(4), 385–392.

Navajanje med besedilom

(Felsenstein in Fleischer, 2003)

Trije avtorji

Pri navajanju treh avtorjev ob prvi navedbi v besedilu navedemo vse tri, pred zadnjim avtorjem dodamo veznik »in«. Ob drugem in vsakem naslednjem navajanju v besedilu navajamo prvega avtorja ter dodamo besedi et al. (pomen iz latinščine: in drugi).

Navajanje v seznamu literature in virov

Pan, B., MacLaurin, T. in Crofts, J. C. (2007). Travel blogs and the implications for destination marketing. *Journal of Travel Research*, 46(1), 35–45.

Navajanje med besedilom

Prvo navajanje v besedilu: (Pan, MacLaurin in Crofts, 2007).

Drugo in vsako naslednje navajanje: (Pan et al., 2007).

Štirje ali več avtorjev

Kadar imamo štiri ali več avtorjev, med besedilom že ob prvi navedbi zapišemo prvega avtorja in et al. V seznamu literature in virov pa navedemo vse.

Navajanje v seznamu literature in virov

Calantone, R. J., Di Benedetto, C. A., Hakam, A. in Bojanic, D. C. (1989). Multiple multinational tourism positioning using correspondence analysis. *Journal of travel research*, 28(2), 25–32.

Navajanje med besedilom

(Calantone et al., 1989)

Dva avtorja z istim priimkom in enakimi začetnicami imena

Kadar imamo dva avtorja z istim priimkom in enakimi začetnicami imena, potem moramo avtorjevo polno ime napisati v oglatih oklepajih za začetnico imena:

Navajanje v seznamu literature in virov

Tušak, M. [Maks]. (1997). *Psihologija športa*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Tušak, M. [Matej]. (2003). *Strategije motiviranja v športu*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.

Navajanje med besedilom

(Tušak Maks, 1997)

(Tušak Matej, 2003)

Skupina avtorjev ali organizacija kot avtor

Nekatera dela imajo kot avtorja navedeno skupino, agencijo, združenje, institucijo ali celo nimajo navedenega nobenega avtorja. Pri skupini avtorjev uporabimo uradna imena, izpisana v celoti v končnem seznamu literature in virov (na primer: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation in ne UNESCO). Med besedilom ob prvi navedbi takšnega avtorja ime napišemo v celoti in zraven zapišemo kratico, ki jo lahko uporabljamo v nadaljevanju besedila, da ob vsaki naslednji navedbi ne izpisujemo celotnega imena organizacije.

Navajanje v seznamu literature in virov

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation. (b. d.). *What is meant by »cultural heritage«?*. Pridobljeno iz <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/unesco-database-of-national-cultural-heritage-laws/frequently-asked-questions/definition-of-the-cultural-heritage/>, 18. 10. 2019.

*Navajanje med besedilom**Prvo navajanje med besedilom*

Pri United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (b. d.), v nadaljevanju UNESCO, pravijo, ...

ALI

... navedli ta argument (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO), b. d.).

Drugo in vsako naslednje navajanje med besedilom

(UNESCO, b. d.)

Strategije, poročila

Kot avtorja dokumentov raznih strategij in poročil navajamo naročnika dokumenta. V primeru, da naročnik ni znan, navajamo naslov dokumenta.

Navajanje v seznamu literature in virov

Občina Krško in Center za podjetništvo in turizem Krško. (2018). *Strategija razvoja turizma v občini Krško 2018–2022*. "Tu je dobro biti". Pridobljeno iz <https://www.krsko.si/files/other/news/71/134687Strategija%20turizma%202018-2022.pdf>, 24. 10. 2019.

Navajanje med besedilom

(Občina Krško in Center za podjetništvo in turizem Krško, 2018)

Viri z uredniki

V primeru, da ima vir urednika oz. urednike, se uredniki pišejo za naslovom dela. Za naslovom se doda črka V, nato urednike (inicialke imena, priimek) ter besedo (ur.), *Naslov vira z uredniki*, str. poglavja. Viri z uredniki so predvsem zborniki, tako strokovne in znanstvene monografije kot zborniki prispevkov s konferenc.

Navajanje v seznamu literature in virov

Golob, L. (2019). Razmislek o prihodnosti energetike v Šaleški dolini z vidika oskrbe s premogom. V F. Žerdin (ur.), *Zbornik predavanj regijske konference »Razmislek o prihodnosti energetike v Šaleški dolini«*, (str. 54–84). Velenje: Javni zavod Center za razvoj terciarnega izobraževanja SAŠA Velenje.

Potočnik Topler, J. (2019). Študentsko delo za družbeno korist in njegovi rezultati. V J. Potočnik Topler in A. Lisec (ur.), *Po poti modre frankinje: modra frankinja kot osnova vinskega turizma*, (str. 1–4). Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.

Navajanje med besedilom

(Golob, 2019)

(Potočnik Topler, 2019)

Kadar je znan samo urednik ali uredniki, ne pa tudi avtorji

Navajanje v seznamu literature in virov

Picard, D. in Robinson, M. (ur.), (2016). *The Framed World: tourism, tourists and photography*. London: Routledge.

Navajanje med besedilom

(Picard in Robinson, 2016)

Članki

Pri navajanju člankov pridobimo tudi informacije o volumnu revije, v kateri je izdan članek (volumen predstavlja skupno število let izdajanja revije), ter o številki revije, v kateri je izdan članek (številka revije predstavlja število izdaj revije v enem letu). Prav tako pa je obvezen tudi podatek o točnih številkah strani, na katerih je članek napisan.

Članki v znanstvenih in strokovnih revijah

Navajanje v seznamu literature in virov

Pavlakovič, B., Knežević, M., Koščak, M., O'Rourke, T., Prevolšek, B. in Brumen, B. (2018). The effects of media displays regarding terrorist attacks on attitudes concerning tourist destination planning. *Informatologia*, 51(3–4), 128–141.

Navajanje med besedilom

(Pavlakovič et al., 2018)

Članki iz poljudnih časopisov in časnikov ali pridobljenih na spletu

Navajanje v seznamu literature in virov

Kingsley, J. (september 2019). Led pod drobnogledom. *National Geographic Slovenija*. Pridobljeno iz <https://www.nationalgeographic.si/index.php?t=reportaze&id=818>, 18. 10. 2019.

Navajanje med besedilom

(Kingsley, 2019)

Na spodnji sliki (Slika 3) lahko vidite primer spletnega članka na strani National Geographic Slovenija. Gre za objavo z znanim avtorjem, mesecem in letom objave. V primeru, da ima spletni članek poleg datuma objave objavljen tudi datum posodobitve, pišemo datum posodobitve.

The screenshot shows the National Geographic Slovenija website. The main article is titled "Led pod drobnogledom" (Ice under a microscope) by Jennifer Kingsley, published in September 2019. The article discusses the Arctic region and climate change. The page includes a sidebar with navigation links, a search bar, and a list of other articles.

Reportaže
 Arhiv
 Slovenske zgodbe
 Napovednik
 O reviji NG
 NAROČITE SE
 Oglaševanje
 Odkrijte NG
 Posebne izdaje NG
 Ugodnosti za naročnike

Fotografska razstava: (Ne)Znana

Projekt "Za gozd/For forest"

Neskončna privlačnost narave

Reportaže
 September 2019 **Led pod drobnogledom**

Besedilo: Jennifer Kingsley
Fotografije: Esther Horvath

Poletni večer je dovolj toplel, da vojaki sedijo zunaj brez srajc. Eden igra kitaro, drugi bere. Razpotožen je sproščeno počitniško, čeprav so le 925 kilometrov od severnega tečaja, v danski vojaški postojanki Sever v severovzhodnem delu Grenlandije. V daljavi brni generator, od časa do časa zalaja kateri od dveh grenlandskih psov. Sonce potuje po arktičnem nebu. Vsakodnevne dejavnosti v tem oporišču so predvsem znanstveno obarvane.

Arktika se segreva hitreje kot katerokoli drugo območje na Zemlji. Za raziskovalce, ki preučujejo učinke podnebnih sprememb, ima oporišče dve prednosti: oddaljeno je – skoraj pri 82 stopinjah severne zemljepisne širine leži sredi največjega narodnega parka na svetu – in obenem dostopno, saj ima vzletno-pristajalno stezo. Ne pretiravimo, če rečemo, da čisto vse, kar se zgodi tukaj, vpliva na ves svet: Arktika je del svetovnega hladilnega sistema, ker pa se zaradi naraščanja temperature morski led vse hitreje tali, ta sistem počasi odpoveduje. Oporišče je popoln kraj za gostujoče raziskovalce z vsega sveta, saj lahko ti na podlagi podatkov, zbranih v ledu, morju in ozračju, merijo spremembe, ki se zgodijo v nekem časovnem obdobju. Raziskovalci upajo, da bodo na podlagi teh podatkov sposobni

domov
kontakt
reklamacije

išči po straneh išči

Led pod drobnogledom
 September 2019
 Reportaža

f

V oktobrski številki

Anketa

Kako so vam všeč članki iz septembrske številke? Okvirčki pomenijo ocene od 1 do 5. Kliknite v izbrani okvirček!

Arktična skrivnost
 □□□□□

Sam z volkovi
 □□□□□

Nova hladna vojna
 □□□□□

Taleči se permafrost
 □□□□□

Led pod drobnogledom
 □□□□□

Tehniški muzej Slovenije
 □□□□□

knjiga:
 Najlepši kraji na svetu

Slika 3: Prikaz podatkov za navajanje

Vir: National Geographic, 2019.

Članki iz časopisov in časnikov brez avtorja

V tem primeru namesto avtorja napišemo naslov članka.

Navajanje v seznamu literature in virov

7 idej, kako lahko prispevate k zmanjšanju masovnega turizma. (2019). *Sensa*. Pridobljeno iz <https://sensa.metropolitan.si/zdrave-odlocitve/7-idej-kako-omiliti-masovni-turizem/>, 2. 3. 2020.

Navajanje med besedilom

(7 idej, kako lahko prispevate k zmanjšanju masovnega turizma, 2019)

Primer ni relevantna literatura za uporabo v seminarskih nalogah in zaključnih delih. Gre le za primer navajanja, kjer je jasno vidno, kako se navede članek iz časopisov in časnikov brez avtorja.

Knjige

Pri navajanju knjig sta pomembni informaciji kraj izdaje knjige ter založba, ki je knjigo izdala.

Priimek, Začetnice imena. (leto). *Naslov*. Kraj: Založba.

Navajanje v seznamu literature in virov

Kužnik, L. in Rangus, M. (2017). *Okusi Posavja: izživi prehranske kulturne dediščine za sodobnost*. Ljubljana: ČZD Kmečki glas, d. o. o.

Navajanje med besedilom

(Kužnik in Rangus, 2017)

Spletna knjiga

Priimek, Začetnice imena. (leto). *Naslov*. Pridobljeno iz <http://www.xxyy...>, datum dostopanja.

Knjiga z urednikom

Priimek urednika, Začetnice imena. (ur.) (leto). *Naslov*. Kraj: Založba.

V kolikor se uporabi samo določeno poglavje v knjigi, ki ima navedenega svojega avtorja, se ravnamo po navodilih za navajanje vira z uredniki, saj ima običajno taka knjiga svoje urednike.

Priimek avtorja poglavja, Začetnice imena. (leto). Naslov poglavja. V Priimek, Začetnice imena urednika knjige (ur.). *Naslov knjige* (prva stran poglavja – zadnja stran poglavja). Kraj: Založba.

Knjiga, ki ima več izdaj

Številka izdaje se napiše v oklepaju v angleškem jeziku. Na primer: (5th Ed.).

Navajanje v seznamu literature in virov

Bovée, C. L. in Thill, J. V. (2018). *Business communication today. (14th Ed.)*. London: Harlow [etc.]: Pearson.

Navajanje med besedilom

(Bovée in Thill, 2018)

Diplomsko, magistrsko ali doktorsko delo v tiskani verziji

Priimek, Začetnice imena. (leto). *Naslov*. (Diplomsko delo). Ime institucije, Kraj.

Priimek, Začetnice imena. (leto). *Naslov*. (Magistrska naloga). Ime institucije, Kraj.

Priimek, Začetnice imena. (leto). *Naslov*. (Doktorska disertacija). Ime institucije, Kraj.

Navajanje v seznamu literature in virov

Vocovnik, S. (2019). *Vloga pivovarne Lobik pri razvoju pivskega turizma v občini Ruše*. (Diplomsko delo). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.

Valenčič, R. (2019). *Vpliv podnebnih sprememb na smučarski turizem v Alpah*. (Magistrska naloga). Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru, Brežice.

Potočnik, M. (2016). *Uporaba večkriterijskih odločitvenih modelov za ocenjevanje kakovosti ponudbe turističnih kmetij*. (Doktorska disertacija). Fakulteta za kmetijstvo in biosistemske vede, Univerza v Mariboru, Hoče.

Navajanje med besedilom

(Vocovnik, 2019)

(Valenčič, 2019)

(Potočnik, 2016)

Spletni viri**Spletna stran podjetja ali organizacije***Navajanje v seznamu literature in virov*

Avtor. (leto). *Naslov*. Pridobljeno iz URL naslov, datum dostopa.

Terme Olimia. (b. d.). *Wellness Orhidelia*. Pridobljeno iz <https://www.terme-olimia.com/sl/wellness-spa/wellness-orhidelia/>, 18. 10. 2019.

Navajanje med besedilom

(Terme Olimia, b. d.)

Interno gradivo podjetja, organizacije*Navajanje v seznamu literature in virov*

Avtor. (leto). *Naslov*. Interno gradivo. Kraj: Založba.

Union hoteli, d. d. (2019). *Letno poročilo družbe in skupine Union hoteli 2018*. Interno gradivo. Ljubljana: Union hoteli, d. d.

Navajanje med besedilom

(Union hoteli, d. d., 2019)

Videogradivo

Navajanje v seznamu literature in virov

Priimek, Začetnice imena. (leto). *Naslov* [oblika video zapisa]. Kraj: Založba.

Kresal, G. (2012). *Dolina Soče* [DVD]. Tolmin: LTO Sotočje.

Navajanje med besedilom

(Kresal, 2012)

Video, pridobljen s spleta

Navajanje v seznamu literature in virov

Uporabniško ime. (leto, mesec dan). *Naslov videa*. Pridobljeno iz <http://xxxxxxxxx>, datum dostopa do videa.

Šeruga, Z. (2. februar 2011). *Zvone Šeruga - Papua trailer*. Pridobljeno iz <https://www.youtube.com/watch?v=yg1wD-mtdzE>, 23. 10. 2019.

Navajanje med besedilom

(Šeruga, 2011)

Brošure

Navajanje v seznamu literature in virov

Priimek, Začetnice imena. (leto). *Naslov brošure* [brošura]. Kraj: Založba.

JZTK Rogaška Slatina. (2015). *Promocijska brošura Rogaške Slatine* [brošura]. Rogaška Slatina: JZTK.

Navajanje med besedilom

(JZTK Rogaška Slatina, 2015)

Pri turističnih brošurah velikokrat nimamo zapisanih avtorjev z imeni in priimki, pač pa organizacije (recimo javne zavode ali društva ipd.).

Televizijska ali radijska oddaja

Navajanje v seznamu literature in virov

Priimek, Začetnice imena. (ur.). (leto). *Naslov oddaje* [televizijska oddaja]. Kraj: Založba.

Grčman, M. (ur.). (2019). *Na lepše* [televizijska oddaja]. Ljubljana: RTV Slovenija.

Navajanje med besedilom

(Grčman, 2019)

Zakonodajni viri

Navajanje v seznamu literature in virov

Zakon o vinu (Uradni list RS, št. 105/06, 72/11, 90/12 – ZdZPVHVVR, 111/13 in 27/17 – ZKme-1D).

Navajanje med besedilom

(Zakon o vinu)

Predavanje, objavljeno na spletu v PowerPointu, Preziju

Navajanje v seznamu literature in virov

Priimek, Začetnice imena. (leto). *Naslov* [ime programa]. Pridobljeno iz <http://xxxxxyyyyy>, datum dostopa.

Rempel, K. (2007). *Chapter ten: Motivating and rewarding employees* [PowerPoint]. Pridobljeno iz <http://foba.lakeheadu.ca/mirabelli/1511/ch10.ppt>, 25. 10. 2019.

Navajanje med besedilom

(Rempel, 2007)

Literatura in viri

- APA Style. (b. d.). Style and grammar guidelines. Pridobljeno iz <https://apastyle.apa.org/>, 25. 10. 2019.
- Palčič, I., Ren, Z., Strnad, S. in Ješovnik, A. (2016). Navodila za navajanje virov in citiranje. Pridobljeno iz https://www.fs.um.si/fileadmin/Documents/FS/Studij/Dokumentarno_sredisce/15_Navodila_za_citiranje/Navodila_za_navajanje_virov_in_citiranje.pdf, 25. 10. 2019.
- Spicer, A. (29. 6. 2019). *Why We "Speak" APA in Academics*. CSU GLOBAL. Pridobljeno iz <https://csuglobal.edu/blog/what-is-apa-style-and-why-is-it-important>, 25. 10. 2019.
- Tominc, P., Drozg, V., Ojsteršek, M., Samec, N., Korez, B., Kardum, D. in Hržič, R. (2012). *Preverjanje plagijatorstva na UM (delovno gradivo)*. Pridobljeno iz https://fov.um.si/sites/default/files/upload/page/documents/preverjanje_plagijatorstvana_um_-_delovno_gradivo_18_9_2012.pdf, 29. 11. 2019.
- Univerza v Mariboru. (2019). *Statut Univerze v Mariboru*. Pridobljeno iz [https://www.um.si/univerza/dokumentni-center/akti/GlavniDokumenti2013/Statut%20Univerze%20v%20Mariboru%20\(NPB%20\).pdf](https://www.um.si/univerza/dokumentni-center/akti/GlavniDokumenti2013/Statut%20Univerze%20v%20Mariboru%20(NPB%20).pdf), 29. 11. 2019.
- Univerzitetna knjižnica Maribor. (b. d.). *Citiranje*. Pridobljeno iz https://libguides.ukm.um.si/orodja_za_citiranje, 25. 10. 2019.

8. poglavje

Oblikovanje besedila

NEJC POZVEK

V poglavju o oblikovanju besedila bomo govorili o dveh vidikih. V začetku bomo predstavili členjenje besedila na enote (pogosto sta v rabi tudi izraza strukturiranje besedila ali razrez besedila), ki je pravzaprav ena od najbolj začetnih, elementarnih faz priprave vsakega besedila in logično sledi raziskovalnemu procesu (ta je predstavljen v 4. poglavju). V drugem delu poglavja bomo obravnavali tehnično urejanje, pri katerem gre v večji meri za spretnosti z različnimi orodji za oblikovanje besedila oziroma njihovo obvladovanje – v našem primeru bo oblikovanje predstavljeno na primeru uporabe programa MS Office Word, ki je najpogosteje v rabi. Tehnično podkovanost je možno pridobiti z lastnim raziskovanjem, na tečajih ali pa s pomočjo priročnikov na spletu in v knjižnicah. Končni cilj tehničnega oblikovanja besedila je enoten videz, ki je z nekaterimi podrobnimi navodili tudi natančno predpisan.

8.1 Strukturiranje besedila

Pri postavitvi osnovne strukture (zgradbe) besedila se soočamo s členjenjem vsebine na posamezna poglavja in podpoglavja. Proces strukturiranja se začne že pri začetnem snovanju naloge – še preden se ideja prelije na papir. Pri zaključnih delih je priprava dispozicije tisti del procesa nastajanja, kjer opredelimo/zastavimo strukturo besedila. Tudi pri vseh ostalih delih oziroma nalogah je smiselno strukturo opredeliti pred začetkom

pisanja (ob snovanju oziroma razvijanju ideje), saj nam to lahko bistveno olajša nadaljnje delo. Pri seminarskih nalogah je struktura največkrat že vnaprej definirana na podlagi vsebine, ki jo morate predstaviti v nalogi.

Strokovna in znanstvena besedila (tako kot književna in ostala) sledijo klasični zasnovi – njihova zgradba je tridelna: imajo uvod, jedro ter zaključek. Skoznje se predstavi, analizira in razreši nek (raziskovalni) problem. Vsakega od treh temeljnih vsebinskih delov poljubno členimo na poglavja in podpoglavja, ki nas po logični poti pripeljejo od začetne do končne točke besedila.

V **UVODU** je treba poskrbeti za:

- definiranje in opis problema (definicijo problema poskušamo zapisati jasno in koncizno, najbolje v enem stavku, za opis problema pa si navadno vzamemo malce več prostora);
- namen in cilje raziskave;
- hipoteze ali raziskovalna vprašanja;
- predpostavke in omejitve raziskave ter
- metode raziskovanja.

V uvodu je zelo priporočljivo navesti tudi osebne motive avtorja pri izboru neke teme, kjer pojasnimo, zakaj smo se za določeno temo odločili, kako smo do nje prišli, kako smo raziskovalno misel razvijali ipd.

V **JEDRU**, ki predstavlja osrednji del besedila, podrobneje opišemo/predstavimo izbrano temo. Naslanjamo se na (relevantno!) domačo in tujo literaturo, s pomočjo katere razvijamo in pojasnjujemo izbrano tematiko. Jedro vsebinsko navadno razdelimo na:

- teoretični del (naslovimo ga skladno z vsebino naloge in smiselno razčlenimo na poglavja; med bistvene elemente tega dela sodijo dosedanja spoznanja o tej temi, torej prikaz že obstoječe literature);
- empirični del (obravnavamo metodologijo, kritično analiziramo, potrdimo ali ovržemo zastavljene hipoteze oziroma odgovorimo na raziskovalna vprašanja) in
- rezultate raziskave (predlagamo rešitve problema).

V **ZAKLJUČKU** besedila ne smemo pozabiti na:

- sklepne misli,
- povzetek ugotovitev raziskave,
- analizo doseženih ciljev (v primerjavi z zastavljenimi cilji),
- analizo in oceno dela z vidika namena (je bil namen dosežen ali ne) in
- opredelitev predlogov za nadaljnje raziskave.

8.2 Tehnično urejanje besedila

Kot že uvodoma predstavljeno, zahteva tehnično urejanje določeno spretnost oziroma znanje, ki je vezano predvsem na poznavanje programov za oblikovanje in urejanje besedil. Največjo prepoznavnost med njimi je nedvomno dosegel urejevalnik besedil Word iz zbirke orodij Microsoft Office, na podlagi katerega so podani tudi primeri v nadaljevanju. Cilj tehničnega urejanja je estetski in predvsem (v našem primeru) enoten videz vseh del. Fakulteta za turizem z navodili in napotki, ki so predstavljeni v nadaljevanju, postavlja svoje lastne standarde. Ti v večji meri sledijo splošno sprejetim, uniformiranim pravilom, specifični detajli so redki. Pri zasnovi navodil smo se v določeni meri naslonili na že uveljavljena pravila drugih fakultet Univerze v Mariboru⁴, v določenem delu tudi na zadnje veljavne Skupne usmeritve za pripravo zaključnih del na Univerzi v Mariboru⁵.

Kot ključen pripomoček za pomoč pri tehničnem urejanju besedila naj študentom služita Predloga za pripravo zaključnih del na Fakulteti za turizem Univerze v Mariboru⁶ in Predloga za pripravo seminarских nalog na Fakulteti za turizem Univerze v Mariboru, ki sta bili urejeni in posodobljeni ob nastajanju teh navodil. V njih je mogoče na praktičnih primerih videti in preveriti napisana navodila, kar omogoča bistveno lažjo predstavo, predvsem pa njuna uporaba zagotavlja pravilno oblikovanje, enoten izgled del in manj zapletov pri tehničnem pregledu nalog.

⁴ V prvi vrsti nam je bil pri snovanju naših navodil o tehničnem oblikovanju oziroma urejanju besedil v pomoč dokument Navodila za izdelavo pisnih del na Ekonomsko-poslovni fakulteti Univerze v Mariboru (avtorice Simona Sternad, Darja Boršič in Polona Tominc), ki so izšla v septembru 2013. V njih lahko študentje najdejo tudi številne koristne namige, ki olajšajo delo v Wordu, zato jim jih lahko priporočimo v rabo. Navodila so dostopna tudi na spletu.

⁵ Skupne usmeritve za pripravo zaključnih del na Univerzi v Mariboru so dostopne na spletu.

⁶ Predloga za pripravo zaključnih del na Fakulteti za turizem Univerze v Mariboru je na voljo na spletni strani fakultete. Do nje lahko dostopamo neposredno na pripeti povezavi. Poleg omenjene predloge v istem zavihku spletne strani najdete tudi Predlogo za pripravo seminarских nalog na Fakulteti za turizem Univerze v Mariboru ter vse ostale informacije o pripravi (zaključnih) del.

8.2.1 Splošna pravila za oblikovanje/urejanje besedil

Med splošnimi pravili bomo obravnavali osnovna navodila, ki zajemajo pripravo strani in robov, pisavo in odstavke, oblikovanje grafičnih elementov (slik in tabel) v besedilu, oblikovanje enačb, številčenje strani ter še nekatere druge podrobnosti.

– Priprava strani in robov

Povsem na začetku oblikovanja besedila je treba pripraviti stran (največkrat so te nastavitve sicer že programske), ob čemer moramo upoštevati velikost papirja (A4) in ustrezne robove, ki merijo na vsaki strani 2,5 cm. Če bomo pisno delo vezali s trdo vezavo, je treba med nastavitvami robov nastaviti rob za vezavo na 1 cm. V tem primeru je treba biti pozoren tudi na tisk: če bo ta obojestranski, je treba med nastavitvami izbrati zrcalne robove.

Pisna dela naj bodo, tudi vsled okoljske zavesti⁷, tiskana na obe strani. Izjema velja za začetne strani zaključnih del (do uvodnega poglavja), ki jih natisnete enostransko. Pri izdelavi pisnih del, ki niso zaključna, velja preveriti morebitna dodatna navodila posameznih mentorjev oziroma izvajalcev predmetov: večkrat zadošča že oddaja elektronske verzije izdelka, sicer pa jih natisnemo obojestransko.

Listi so usmerjeni pokončno. Izjemoma (v izrednih primerih velikih tabel ali grafičnih prikazov) lahko list obrnemo ležeče. To storimo tako, da ležečo stran »izoliramo« z vstavljanjem preloma odseka (na novo stran).

– Pisava in odstavki

Skozi celotno pisno delo uporabljamo eno vrsto pisave, izbiramo pa lahko med Arial, Times New Roman, Tahoma in Calibri. Barva pisave mora biti vseskozi črna.

Osnovno besedilo pišemo z velikostjo 12 pik, poravnamo ga obojestransko. Krepek ali poševen tisk uporabimo zgolj izjemoma ob pomembnih poudarkih; podčrtovanja se izogibamo. (V pričujočih navodilih so zaradi narave/tipa dela krepek oziroma poševen tisk ter podčrtaj dodani kot elementi oblikovanja. Nasploš se v pisnih delih ne uporabljajo na ta način.)

⁷ Opomniti velja, da morata biti končni tisk in papir (80–100 g) ustrezne kakovosti, še posebej, če so v delo vključene barvne fotografije, slike ipd.

Že pred začetkom pisanja si je smiselno za telo našega besedila nastaviti slog (o nastavitvi slogov je nekaj napotkov podanih v nadaljevanju besedila), ki ga bomo uporabljali vseskozi. V zavihku *Odstavek* nastavimo razmik pred vrstico na 0 pik, za vrstico pa 12 pik (kar je v bistvu 1 vrstica). Naši odstavki bodo tako samodejno razmaknjeni za višino ene vrstice (12 pik). Prvih besed v odstavku ne zamikamo. Razmik med vrsticami naj bo enojen.

- **Naslovna stran**

Prva stran seminarske naloge oziroma zaključnega dela naj sledi standardni postavitvi, kot je opredeljena v Predlogi za seminarske naloge oziroma Predlogi za zaključna dela. Pri seminarskih nalogah na vrhu lista napišemo naziv univerze in fakultete (16 pik, velike črke, sredinska poravnava). Na sredini lista je naslov seminarske naloge (20 pik, velike krepke črke, sredinska poravnava). Sledi poimenovanje dela – seminarska naloga ali zaključno pri določenem predmetu (16 pik, male črke, sredinska poravnava). Nato ime in priimek avtorja ali avtorjev ter mentorjev (14 pik, male črke, leva poravnava) in na dnu strani še kraj pisanja ter mesec in leto dokončanja naloge (16 pik, male črke, sredinska poravnava).

Pri zaključnih delih na vrhu lista napišemo naziv univerze in fakultete (16 pik, velike črke, sredinska poravnava). Nato sledi ime in priimek avtorja (16 pik, male črke, sredinska poravnava) in naslov zaključnega dela (20 pik, velike krepke črke, sredinska poravnava). Sledi poimenovanje dela – zaključno delo na določenem študijskem programu (16 pik, male črke, sredinska poravnava). Na dnu strani napišemo še kraj pisanja ter mesec in leto dokončanja naloge (16 pik, male črke, sredinska poravnava). Ko pripravljamo notranjo naslovnico zaključnega dela, pod poimenovanje dela dodamo še mentorja ter morebitnega somentorja (14 pik, male črke, leva poravnava).

- **Naslovi poglavij**

Poglavja so v nalogi hierarhično strukturirana. Poglavje lahko vsebuje več podpoglavij, vendar v vsakem primeru najmanj dve. Poglavja so tvorjena iz več odstavkov. Če so zelo dolga, jih poskušamo smiselno razdeliti na manjše enote. Naslovov poglavij različnih ravni ne smemo nizati neposredno enega za drugim, temveč moramo vmes vedno dodati nekaj besedila.

Naslove poglavij 1. reda oziroma 1. ravni pišemo z velikostjo 16 pik, krepkim tiskom, z velikimi črkami in levo poravnavo. Glavni naslovi se vedno začnejo na novi strani – razmik pred naslovom zato nastavimo na 0 pik, za naslovom pa dve prazni vrstici (24 pik).

Podnaslove 2. ravni pišemo v velikosti 14 pik, krepko, z malimi tiskanimi črkami (razen obveznih velikih začetnic), poravnamo jih levo. Razmik pred podnaslovom 2. ravni je 18 pik, za podnaslovom 12 pik. (V strukturiranju, kot že zgoraj zapisano, se moramo izogibati primeru, da bi glavnemu naslovu neposredno sledil podnaslov – enako velja tudi za nižje ravni. V nasprotnem primeru se podrejo tudi merila o razmikih pri oblikovanju naslovov.)

Podnaslove 3. ravni pišemo z velikostjo 12 pik, krepko in z malimi tiskanimi črkami (upoštevajoč veliko začetnico). Razmik pred in za podnaslovom 3. ravni je 12 pik.

Vse ravni naslovov številčimo z arabskimi številkami. Če imamo več ravni poglavij, številki ločimo s piko (brez presledka), za zadnjo številko pa pike ni – zapišemo kar besedilo naslova. Številčenje poglavij je enostavno s pomočjo uporabe slogov, ki nam omogočijo tudi preprosto vstavljanje kazala vsebine. Če smo uporabljali prednastavljene sloge (ki jih lahko po svoji meri tudi spremenimo), je za številčenje najenostavneje izbrati ustrezni večravenjski seznam, ki je v programu Word že pripravljen.

- Oblikovanje grafičnih elementov

Grafični elementi (slike, grafi, grafikoni, fotografije itd.) in tabele so namenjeni preglednejšemu in nazornejšemu prikazu podatkov v našem delu. Vsebinsko jih smiselno umestimo v besedilo in jih poskušamo omeniti že pred prikazom. Grafični elementi in tabele torej zahtevajo sklicevanje (element sklica mora biti točno določen, npr. Slika 1 prikazuje ...) in pojasnilo. Naziv grafičnega elementa je sestavljen iz oznake elementa (Slika, Tabela, Grafikon ...), zaporedne številke in naslova vstavljenega grafičnega elementa oziroma tabele (z veliko začetnico).

Primer:

Tabela 12: Prikaz nočitev turistov v Brežicah med leti 2018 in 2021

Vse napise nad grafičnimi elementi je zavrholo kasnejšega lažjega urejanja kazal smiselno urejati v zavihku *Sklici*, kjer med napisi vstavimo ustreznega (izberemo med navedenim ali dodamo svojega). Nazivi imajo velikost 12 pik in so (kakor tudi grafični elementi) sredinsko poravnani. Razmik pred nazivom je 0 pik, za nazivom pa 6 pik. Pod grafičnim elementom dodamo vir (včasih tudi opombe) v velikosti 10 pik, ležeče pisave in sredinsko poravnano. Od grafičnega elementa ga ločimo z razmikom 6 pik, za virom (opombo) pa je 12 pik razmika. V kolikor imamo pod grafičnim elementom tako opombo kot vir, ju ločimo s 6 pikami razmika. Na koncu vira postavimo piko.

Primer:

Vir: Statistični urad RS, 2021.

Če je grafični element naše samostojno delo (izjema so fotografije, kjer navedemo avtorstvo⁸), navedbe vira ne potrebuje. Zapis vira je odvisen od načina povzemanja oziroma obdelave podatkov. Če je grafični element enak tistemu v izvornem viru, zapišemo »*Vir: navedba vira, letnica, stran*«. V kolikor smo uporabili podatke za izdelavo grafičnega elementa, je treba zapisati »*Vir podatkov: navedba vira, letnica*«. Če pa smo grafični element priredili, zapišemo »*Prirejeno po: navedba vira, letnica, stran*«.

– Posebnosti oblikovanja tabel

Tabele morajo imeti znotraj dokumenta enoten izgled. Načeloma se razprostirajo od levega do desnega roba, razen v primeru, ko zaradi skromnosti vsebine to ni smiselno. V tem primeru jih poravnamo na sredino. Tabele vedno vsebujejo glavo (1. vrstica) in večinoma tudi čelo (1. stolpec), v katerih je primerno poudariti besedilo (krepko) in ju obarvati (npr. desetodstotno sivo senčenje). Velikost pisave v tabeli je 12 pik (izjemoma ob veliki količini podatkov manjša, npr. 11 pik), razmik med vrsticami je enojen, pred in za odstavkom razmika ni. Podatke poravnavamo smiselno (in enotno) glede na vsebino. Zunanji rob tabele je dvojen, notranji robovi so enojni.

⁸ Avtorstvo/Lastništvo fotografij navedemo kot *Vir: lasten vir*

- **Urejanje enačb**

Enačbe vedno zapisujemo v poševnem tisku z velikostjo 12 pik, poravnamo jih sredinsko. Vsako enačbo v isti vrstici ob desnem robu oštevilčimo z arabsko številko v oklepaju. Za lažje oblikovanje enačbe na opisan način si pomagamo z vstavljanjem tabele (ena vrstica, dva stolpca), ki ima nevidne robove. Pred in za enačbo pustimo prazno vrstico (razmik 12 pik).

- **Sprotne opombe**

S sprotnimi opombami (opombami pod črto) bodisi podrobneje pojasnjujemo svoje zapise ali usmerimo bralca na druge vire. Izjemoma s sprotno opombo navedemo vir (npr. Povzeto po: Priimek avtorja, letnica), po katerem smo povzeli celotno poglavje, kar pa za zaključna dela ni primerno (ni dovoljeno). Sprotne opombe pišemo v obliki stavkov (končamo s piko) z velikostjo 10 pik, pred in za odstavkom je razmik 0 pik, poravnamo jih obojestransko. Vstavimo jih s pomočjo zavihka *Sklici*.

- **Številčenje strani**

Strani številčimo na dnu z arabskimi številkami, ki jih poravnamo na sredino. Prva oštevilčena stran je poglavje Uvod, zadnja pa zadnja stran poglavja Literatura in viri oziroma zadnja stran prilog (če jih delo vsebuje). Začetnih strani zaključnega dela do uvodnega poglavja ne številčimo.

Za številčenje na zgoraj opisan način moramo pred uvodnim poglavjem vstaviti prelom odseka na naslednjo stran, nato pa pri oblikovanju številke strani izbrati, da se uvodna stran oštevilči s številko 1. Dodatno si lahko pomagamo z različnimi Wordovimi opcijami v orodju za glavo in nogo.

- **Seznami**

Kadar naštevamo, v prvi vrsti izbiramo/ločujemo med številčnim in vrstičnim seznamom; prvega uporabimo, kadar je vrstni red naštetega pomemben, drugega pa, kadar vrstni red ni pomemben. Številске oziroma znakovne oznake uporabljamo enotno skozi celoten dokument, kar pomeni, da vedno uporabljamo eno vrsto/obliko števil oziroma eno vrsto/obliko oznak. Smiselno je, da sta vrstična oznaka in začetek besedila primerno zamaknjena glede na levi rob (vendar enotno skozi celo besedilo). Pri večravnem

seznamu smiselno zamikamo vsako naslednjo raven za 1 cm proti sredini (kar pa ne velja za naslove poglavij).

Začetek seznama naj ne bi bil ločen od zadnje vrstice predhodnega besedila (s katerim je povezan), od nadaljnjega besedila pa ga ločuje prazna vrstica. Pri naštevanju ne smemo pozabiti na ločila: pri kratkih navedbah začnemo z malo začetnico, uporabljamo lahko vejico ali podpičje, naštevanje pa zaključimo s piko (izjemoma lahko ne uporabljamo ločil); daljše besedilo (povedi) naštevamo v obliki stavkov (velika začetnica + pika na koncu vsake alineje).

- Slogi

Skozi zgornje odstavke smo se večkrat sklicevali na t. i. sloge, ki so v veliko pomoč (in izjemno uporabni) pri tehničnem urejanju besedila. Preden zares oblikujemo nalogo, jih je smiselno nastaviti in prilagoditi za uporabo, saj nam močno olajšajo in pospešijo delo. Večina je programsko prednastavljenih, vendar vsi ne ustrezajo pričujočim navodilom za pisna dela; lahko pa jih spremenimo in spremembe tudi obdržimo. S slogi oblikujemo celotno besedilo: tako glavni tekst kot naslove, napise, sezname ipd. Tudi naslove, ki jih ne želimo uvrstiti v kazalo vsebine (Povzetek, Kazala itd.), lahko oblikujemo s slogi, kar v navodilih sicer ni izrecno omenjeno. V vseh primerih lahko s slogi uredimo vse nastavitve, ki jih od nas zahtevajo navodila (razmik pred in po, poravnava, morebiten zamik besedila itd.).

- Kazala

Kazalo vsebine je urejen prikaz strukture našega dela z naslovi vseh poglavij in podpoglavij, ki prikazuje tudi vsebinsko členitev pisnega dela. Smiselno ga je oblikovati po zaključku pisanja besedila. Običajno ima tri ravni, izjemoma (pri obsežnejših delih) tudi več. Vstavljanje kazala je v Wordu enostavno, v kolikor smo dosledno uporabljali sloge. Prvo poglavje v kazalu je Uvod; vsi elementi naloge pred njim v kazalo niso vključeni.

Tehnične podrobnosti oblikovanja kazala vsebine so sledeče: naslovu Kazalo (v velikosti 16 pik, velike črke) sledi prazna vrstica (12 pik), nato pa prikaz celotne vsebine, pri čemer uporabimo velikost pisave 12 pik, ki je na 1. ravni odebeljena in ima velike črke, na 2. ravni imamo klasične nastavitve, na 3. ravni pa lahko pisavo zmanjšamo na 11 pik. Povezava naslovov poglavij s številko strani (vodilna črta) so pike.

Kazalo slik umestimo na stran, ki sledi Kazalu vsebine. Naslovu Kazalo slik (velikost 16 pik, velike črke) sledi prazna vrstica (12 pik), nato pa slike po vrstnem redu, kakor si sledijo skozi pisno delo. Kazalo slik ima v celoti klasične nastavitve pisave (12 pik, male črke), povezava naslovov slik s številko strani (vodilna črta) so pike.

Kazalo tabel od kazala slik ločimo z dvema praznima vrsticama (24 pik) in ni potrebno, da ga umestimo na novo stran. Naslovu Kazalo tabel (16 pik, velike črke) sledi prazna vrstica (12 pik), nato pa tabele po vrstnem redu, kakor si sledijo skozi pisno delo. Vse ostalo oblikovanje je enako kot pri kazalu slik.

Enaka pravila veljajo za kazala ostalih grafičnih elementov. Vsa se z ustreznim ukazom v Wordu izpišejo avtomatično, za to pa je potrebno predhodno vse naslove oziroma napise ustrezno označiti v zavihku *Sklici* z izbiro možnosti *Vstavi napis*.

Kazalo prilog pristavimo na koncu naloge (kot zadnje oštevilčeno poglavje za poglavjem Literatura in viri), na novi strani mu sledijo vse navedene priloge. Za naziv »priloga« je najbolje oblikovati nov slog (velike tiskane črke, 14 pik); nazivu sledi z razmikom 12 pik naslov posamezne priloge, ki jo oštevilčimo kot »Priloga 1, 2, 3, ...« (velikost 14 pik, krepko).

– Seznam kratic

Kratice ob prvi omembi besedila izpišemo s celotno besedno zvezo in jih ob tem pojasnimo v oklepaju, kjer zapišemo tudi, kakšno obliko zapisa bomo uporabljali v nadaljevanju. Od tega trenutka dalje lahko v tekstu vedno uporabljamo zapis v obliki kratice. V kolikor imamo v tekstu več kot 10 kratic, jih pojasnimo v posebnem poglavju Seznam kratic, ki stoji za vsemi kazali.

Seznam kratic oblikujemo na enak način kot prej obravnavani kazali slik in tabel. Smiselno ga je, če je kratic veliko, umestiti na svojo stran. V nasprotnem primeru lahko z razmikom dveh praznih vrstic (24 pik) sledi zadnjemu kazalu. Velikost naslova Seznam kratic je 16 pik, velike črke, za njim je prazna vrstica, nato pa pojasnjene kratice z velikostjo pisave 12 pik. Kratice naj bodo v seznamu razporejene po abecednem redu.

8.2.2 Posebni elementi pri oblikovanju zaključnega dela

Zaključna dela (diplomska in magistrska) vsebujejo nekatere elemente, kot so platnice trde vezave, povzetek, ključne besede, različne izjave (npr. o avtorstvu) in zahvala, ki pri ostalih delih niso obvezni (lahko pa so izredno določeni z navodili za pripravo dela). Oblikovanje posameznih elementov je izrecno opredeljeno in predstavljeno v nadaljevanju. Na tem mestu velja še enkrat izpostaviti zgoraj omenjeni Wordovi predlogi za pripravo zaključnih/seminarskih del, ki prideta najbolj v pomoč prav pri oblikovanju teh elementov.

Zunanja in notranja naslovna stran trdo vezanega izvoda

Na platnici (zunanji naslovni strani) trdo vezanega izvoda podatke navedemo z uporabo enojnega razmika in brez dodajanja presledka pred in za besedilom. Velikost pisave je 16 pik, izjema je vsebinski naslov, ki ima velikost pisave 20 pik in je odebeljen, poravnava je na celotni strani sredinska. Pozornost velja nameniti tudi velikim in malim tiskanim črkam. Notranjo naslovno stran oblikujemo domala identično kot zunanjo/platnico (edina razlika sta navedbi avtorja in mentorja, ki sta poravnani levo). Predlagamo, da se za oblikovanje zunanje in notranje naslovne strani uporabi Predloga za zaključna dela, ki je ustvarjena v ta namen in je priloga teh navodil. V kolikor predloga ni uporabljena, mora biti zunanja naslovna stran oblikovana identično kot v predlogi.

Pravilnik o postopku priprave in zagovora zaključnega dela na študijskih programih prve in druge stopnje Fakultete za turizem UM⁹ določa tudi jezik pisanja zaključne naloge. V kolikor se zaključno delo piše v tujem jeziku, se smiselno upošteva določila pravilnika oziroma sledi Predlogi za pisanje zaključnega dela v tujem jeziku.

Ne gre pozabiti tudi na druga določila Pravilnika o postopku priprave in zagovora zaključnega dela na študijskih programih prve in druge stopnje Fakultete za turizem UM, ki opredeljuje barvo platnic in pisave, kar je pomembno ob oddaji zaključnega dela v tisk.

Izjava o avtorstvu

Tem elementom sledijo izjave. V prvi vrsti in največkrat je to zgolj Izjava o avtorstvu in istovetnosti tiskane in elektronske oblike zaključnega dela. Študent samo izpolni že v naprej pripravljeno izjavo.

⁹ Pravilnik o postopku priprave in zagovora zaključnega dela na študijskih programih prve in druge stopnje Fakultete za turizem UM je bil sprejet 30. 3. 2017 in je dostopen na spletni strani fakultete (oziroma prek povezave).

Zahvala, povzetek, ključne besede, kazala

Zahvalo napišemo, če se želimo posebej zahvaliti tistim, ki so nam kakorkoli pomagali pri nastanku pisnega dela. Oblikovanje je prikazano v predlogi. (Opis oblikovanja: naslovu Zahvala (12 pik, velike črke, krepko) sledi prazna vrstica (12 pik) in besedilo zahvale (velikost 12 pik), ki je, kot vse ostalo besedilo, obojestransko poravnano. Razmik vrstic je enojen. Celoten tekst je pomaknjen na spodnji rob strani.)¹⁰

Na naslednji strani sledi povzetek. Povzetek običajno vsebuje od 150 do 200 besed. Kot naslov napišemo kar naslov zaključnega dela (16 pik, velike črke, krepko), nato sledi besedilo, ki je zapisano z običajno velikostjo pisave (12 pik), poravnano obojestransko. Pozorni moramo biti na slog pisanja – pri izražanju uporabimo trpni glagolski način. Za povzetkom napišemo ključne besede. Pišemo z velikostjo pisave 12 pik, besedno zvezo Ključne besede odebelimo; navadno izberemo okoli pet ključnih besed. Ključnim besedam sledi UDK (univerzalna decimalna klasifikacija)¹¹, ki jo zapišemo po vzoru predloge. Med naslovom, povzetkom, ključnimi besedami in UDK naj bo pri oblikovanju vedno 24 pik razmika. Celotno vsebino zapišemo na novi strani še v tujem jeziku (običajno v angleščini).

V kolikor se zaključno delo piše v tujem jeziku, sledi razširjen povzetek v slovenskem jeziku, ki mora obsegati najmanj 5 % celotnega dela (zajemati mora vsebine od prvega do zadnjega poglavja brez seznama literature in virov ter prilog).

Za zgoraj naštetimi elementi sledijo kazala, o katerih je več informacij na voljo nekaj odstavkov više. V primeru oblikovanja vseh strani do kazal se je verjetno najbolje poslužiti predloge, nadalje pa je predlogi (ki prikazuje uporabne primere) priporočljivo slediti, vsebino pa seveda oblikujemo in pripravljamo sami.

8.3 Namesto zaključka

Prva skrb avtorjev pisnih del mora seveda ostajati vsebina. Vendar pa še tako kakovostno vsebino brez ustreznega prikaza (strukturiranja in oblikovanja) zelo težko predamo bralcu. Smiselna struktura oziroma zgradba vsebine in njen urejen izgled sta ključnega pomena za njeno širjenje med slušatelje in bralce. Nikakor torej ne gre podcenjevati oblikovalskega dela (zgradbe in urejenosti besedila), saj največkrat predstavlja prvi stik vsebine z občinstvom – in ta je zelo pomemben. Pisno delo je kakovostno, če zajema in upošteva

¹⁰ V kolikor smo naše diplomsko delo napisali v angleščini ali kakšnem drugem jeziku, v tem jeziku napišemo tudi zahvalo.

¹¹ v angleščini UDC

vse vidike dobrega sporočanja (predstavljene tudi v tem priročniku). In kakovostno je le toliko, kolikor je kakovosten njegov najšibkejši člen.

Literatura in viri

- Fakulteta za turizem. (2017). *Pravilnik o postopku priprave in zagovora zaključnega dela na študijskih programih prve in druge stopnje Fakultete za turizem UM*. Brežice: Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru.
- Sternad, S., Boršič, D. in Tominc, P. (2013). *Navodila za izdelavo pisnih del na Ekonomsko-poslovni fakulteti*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Univerza v Mariboru.
- Univerza v Mariboru. (b. d.). *Skupne usmeritve za pripravo zaključnih del*. Pridobljeno iz <https://www.um.si/univerza/dokumentni-center/akti/GlavniDokumenti2013/Skupne%20predloge%20za%20pripravo%20zaklju%C4%8Dnih%20dela%20na%20UM.pdf>, 8. 11. 2019

PRIROČNIK ZA PISANJE IN UREJANJE BESEDIL FAKULTETE ZA TURIZEM UNIVERZE V MARIBORU

MAJA TURNŠEK (UR.)

Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem, Brežice, Slovenija.

E-pošta: maja.turnsek@um.si

Povzetek Učni proces na fakulteti ne zahteva samo udeležbe na predavanjih in dejavnega sodelovanja na vajah, temveč tudi intenzivno individualno delo študenta. To se mnogokrat predstavi v obliki seminarske naloge oziroma pisnega dela. Najbolj pomembno samostojno delo študenta pa je zagotovo zaključna – diplomska ali magistrska naloga. Da bi študentom Fakultete za turizem Univerze v Mariboru predstavili in olajšali pripravo pisnih del, smo na fakulteti pripravili priročnik za pisanje in urejanje besedil. Strokovna monografija zajema poglavja, ki študenta vodijo skozi celoten proces raziskovanja in pisanja dela. Od začetnega iskanja ideje, osnov znanstvenega pisanja in raziskovanja v turizmu, do posameznih korakov raziskovalnega procesa in raziskovalnih metod. V strokovno monografijo je vključeno tudi poglavje o osebnih odnosih, ki še posebej nagovarja odnos med študentom in mentorjem pri pisanju zaključnih del. Priročnik podaja tudi praktične nasvete o jezikovnem in tehničnem oblikovanju besedila ter navajanju literature in virov. Strokovna monografija tako združuje temeljne informacije, ki jih bodo pri svojem delu uporabljali študenti in predavatelji, saj bodo skupaj sledili enotnim smernicam pisanja besedil v turizmu na Fakulteti za turizem.

Ključne besede:

pisanje
besedil,
urejanje
besedil,
raziskovanje,
citiranje,
tehnično
oblikovanje
besedil

HANDBOOK FOR WRITING AND EDITING TEXTS OF THE FACULTY OF TOURISM OF THE UNIVERSITY OF MARIBOR

MAJA TURNŠEK (ED.)

University of Maribor, Faculty of Tourism, Maribor, Slovenia.

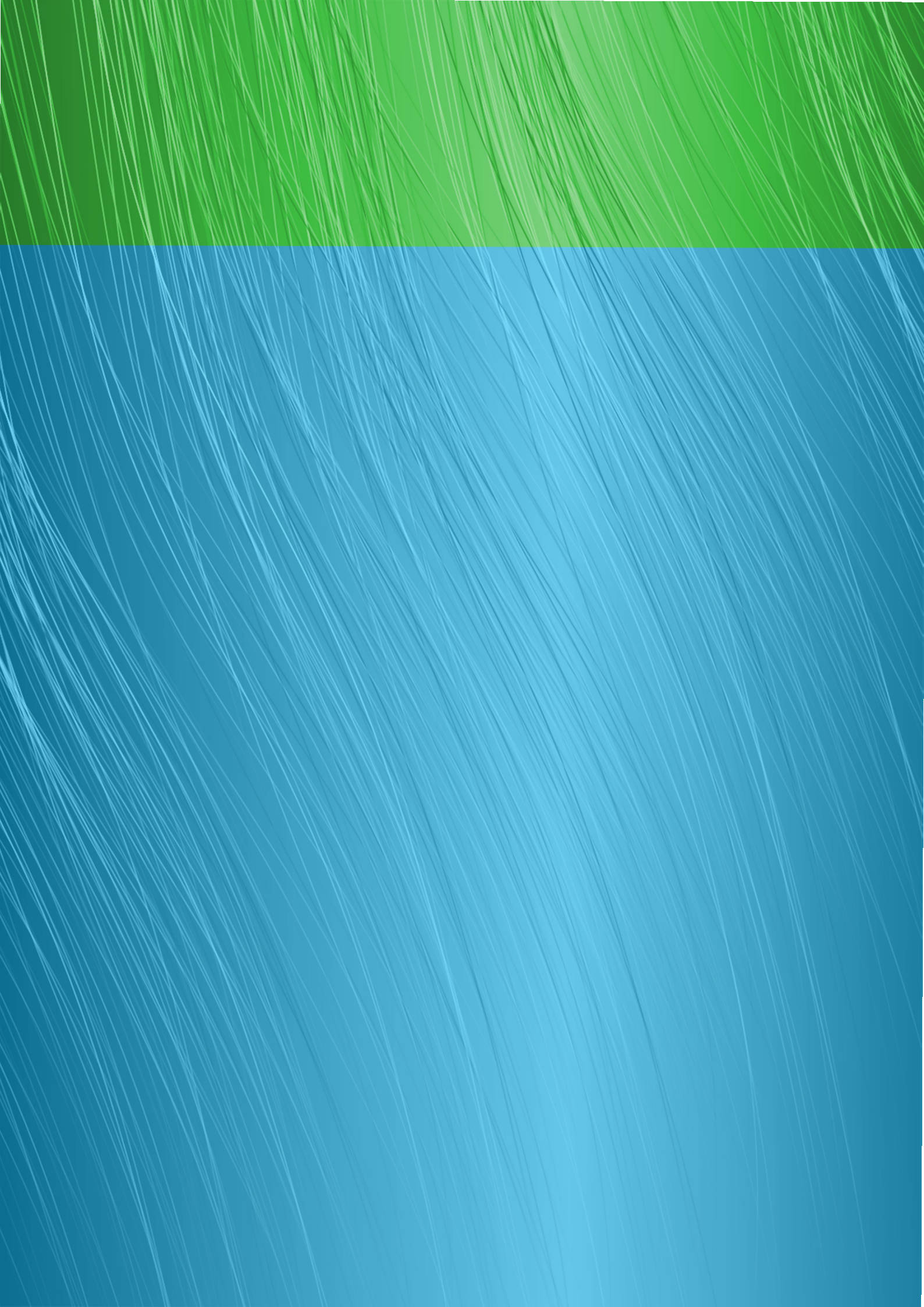
E-mail: maja.turnsek@um.si

Abstract The learning process at the faculty requires not only attending lectures and active participation in the tutorials, but also intensive individual work of a student, which is often presented in the form of a seminar paper. However, the most important individual work of a student is definitely a final paper - a diploma or a master's thesis. In order to present and facilitate the preparation of written works for the students of the Faculty of Tourism of the University of Maribor, we have prepared this handbook for writing and editing texts at the faculty. The professional monograph covers the chapters that lead the student through the whole process of research and writing their paper. From the initial search of the research idea and the basics of scientific writing and research in tourism, to the individual steps of the research process and research methods. The professional monograph also includes a chapter on personal relationships, which in particular addresses the relationship between a student and a mentor in the process of preparing the paper or thesis. The handbook also provides practical advice on language and text designing, as well as instructions for citing references. The professional monograph, thus, combines basic information that both students of tourism and their lecturers will use in their study and work processes, as they will follow the uniform guidelines for writing texts in tourism at the Faculty of Tourism.

Keywords:

writing
texts,
editing,
research,
citing,
text
designing

Univerza v Mariboru

Fakulteta za turizem

